T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZE YÖNETİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE MÜZECİLİK BELLEĞİNDE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN ARAŞTIRILMASI

NURULLAH ÇAKIR

2501130747

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. FETHİYE ERBAY

İSTANBUL-2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZE YÖNETİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE MÜZECİLİK BELLEĞİNDE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN ARAŞTIRILMASI

NURULLAH ÇAKIR

2501130747

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. FETHİYE ERBAY

İSTANBUL-2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	NURULLLAH ÇAKIR	**Numarası**	:	2501130747
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	MÜZE YÖNETİMİ	**Danışmanı**	:	PROF.DR. FETHİYE ERBAY
Tez Savunma Tarihi	:	20.06.2016	**Saati**	:	~~15:30~~ 16:30
Tez Başlığı	:	"TÜRKİYEDE MÜZECİLİK BELLEĞİNDE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN ARAŞTIRILMASI"			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. FETHİYE ERBAY		KABUL
2- PROF.DR. ŞEBNEM ARIKBOĞA		KABUL
3- PROF.DR. ESİN CAN		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. SEHBAN KARTAL		
2- DOÇ.DR. SEVTAP DEMİRCİ		

ÖZ

TÜRKİYE MÜZECİLİK BELLEĞİNDE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN ARAŞTIRILMASI

NURULLAH ÇAKIR

İnsanoğlu ortak değerleri gelecek kuşaklara aktarırken hep sorunlarla karşılaşmıştır. Adı, "halk kültürü", "ortak değerler", "somut olmayan kültürel miras" olarak adlandırılan kültürel değerler yok olma tehdidine rağmen oluşturulan duyarlılıkla ayakta kalabilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son döneminden başlayıp Cumhuriyet'le birlikte devam eden Türk Müzeciliği, somut değerler ve kültürün korunmasında önemli bir aşama kaydetmişti. Türk Müzeciliği, Cumhuriyet'le birlikte artarak devam eden bir kültürel anlayışı ülkeye büyük ölçüde yerleştirmeyi başararak görevini yapmıştı.

UNESCO'nun 2003 yılında kabul ettiği ve Türkiye tarafından 2006 yılında onaylanan "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi", sözlü-halk kültürünün korunması ve aktarılması alanında dünyada önemli bir değişim ile birlikte farkındalığı da barındırmıştır. Böylece Türk Müzeciliğinde somut olmayan kültürel mirasın korunması ve aktarılması konusunda en etkin çalışmaların yapıldığı bir döneme adım atılmıştır.

Bu yüksek lisans tezi, somut olmayan kültürel mirasın ve onun müzelenmesinin Türkiye'deki geçirdiği evreleri anlatması açısından bir durum tespiti yapmakla birlikte geleceği açısından da önemli saptamaları içermektedir. Ayrıca önemli bir nokta olarak somut olmayan kültürel mirasta asırları aşan yeme-içme kültürünü, somut ve görsel öğelerle Çorum Mutfağı özelinde ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Somut Olmayan Kültürel Miras, Müzecilik, UNESCO, Çorum Mutfağı.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN MUSEOLOGY MEMORY OF TURKEY

NURULLAH ÇAKIR

Mankind has always encountered problems while transfering common values to the next generations. Cultural values called as “folk culture”, “shared values”, “intangible cultural heritage” have been able to survive in spite of disappearance threat owing to the sensitivity that has been put forward.

Turkish Museology starting from the final period of Ottoman State and continuing during the Republic Period has made an important progress in preservation and protection of tangible assets and culture. Turkish Museology has maintained to be functional in placing contemporary cultural notion in the country which has kept increasing with the advent of the Republic.

“The Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage” endorsed by UNESCO in 2003 and ratified by Turkey in 2006 has brought along an important change together with awareness in the field of preserving and transfer of oral folk culture. Thus, Turkish Museology has stepped into the period in which most influential studies are being conducted in the field of preservation of intangible cultural heritage.

This Master thesis contains not only the assessment of the stages of museology of intangible cultural heritage in Turkey but also important determinations with regard to its future. Additionally, this thesis puts forwards as an important point, the culinary culture, particularly Culinary Culture of Çorum which has centuries long history in the intangible cultural heritagewith concrete and visual components.

Key words: Cultural Heritage, Intangible Cultural Heritage, Museology, UNESCO, Culinary Culture of Çorum

ÖNSÖZ

Türkiye'nin kültürel miras, müzecilik ve somut olmayan kültürel miras kavramları ile tanışması bu değerler açısından daha zengin olmasına rağmen çağdaşlarına göre daha geç dönemleri kapsamaktadır. Türkiye'de, sahip olunan mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusu ise farkındalık açısından çok daha yeni bir dönemi işaret etmektedir.

Türkiye'de sahip olunan zengin kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması bilincinin, farkındalığının oluşması çalışmalara ivme kazandırmıştır.

Koruma ve farkındalık duyarlılığının oluşmasında kamu otoritesinin yanında üniversitelerin, güçlü sivil toplum kuruluşlarının, belediyelerin ve özel girişimcilerin katkısı azımsanmayacak ölçüde olmuştur. Koruma bilincinin somut varlıklarla başlayan önemli adımları UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) gibi uluslararası örgütlerin de çabaları ile somut olmayan kültürel mirası da göz ardı ettirmemiştir.

"Türkiye Müzecilik Belleğinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Araştırılması" adı altında hazırlanan bu çalışma, konuya genel bir bakış açısı kazandırma amacı ile hazırlanmıştır. Doğasında sergileme ve sunum güçlükleri olan somut olmayan kültürel mirasın genel olarak müzecilikteki durumu ele alınırken yemek ve mutfak kültürü olarak özelde Çorum ili bir dönem projesi irdelenmiştir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde kültürel miras, somut olmayan kültürel miras ve müzecilik kavramları ele alınmıştır. Kavramların zaman zaman uluslararası boyutu ve günümüzdeki durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Türkiye'de somut olmayan kültürel miras örneklendirmeleri yapılmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye'de somut olmayan kültürel miras biraz daha ayrıntıya tabi tutularak, korunması, yaşatılması, sorunları ve geleceği özenle değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye müzeleri somut olmayan kültürel miras açısından ele alınmış ve arkeoloji, etnografya, kent ve özel müzeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yine bu bölümde Türkiye'de somut olmayan kültürel miras müzeciliği örnekleri üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Gazi Üniversitesi SOKÜM-Ankara SOKÜM-

Beypazarı Yaşayan Müze'ye ek olarak Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışmanın üçüncü ve son bölümünde somut olmayan kültürel mirasın önemli bir alt başlığı olan yeme-içme ve mutfak kültürü genel ve Anadolu-Anadolu uygarlıklarında önemli bir yere sahip olan Çorum mutfağı özelinde ele alınmıştır. Ayrıca 2010-2012 yılları arasında vali olarak görevli bulunduğum Çorum ilinde bu alanda yapılan valilik ve kurumların çalışmaları ve projeleri incelenmiştir.

Bu çalışmanın sonuç bölümünde ise "Türkiye Müzecilik Belleğinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Araştırılması" konusunda genel bir değerlendirilme yapılmış olup konu hakkında niteliksel çıkarımlara kapı aralanmıştır.

Bu tezin hazırlanması aşamasında; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, kitaplar, makaleler, dergiler, broşürler ve internet kaynakları araştırılmıştır. Bu araştırmanın yanında bizzat Gaziantep, Şanlıurfa ve Ankara gibi illerinin ilgili müzeleri gezilmiştir. UNESCO Milli Komite Başkanlığı ziyaret edilerek bilgi alınmıştır. Ayrıca 27 yıllık meslek hayatımın gözlem, tecrübe ve arşivinden de yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasının her aşamasında desteğini hiç esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Fethiye Erbay'a, birikimlerini paylaşan İstanbul Üniversitesi Müze Yönetimi Bölümü hocalarıma, ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'e, UNESCO Türkiye Milli Komitesi Başkanı Prof. Dr. Öcal Oğuz'a, Çorum ili ve Topkapı Sarayı Müzesi'nde görevli eski mesai arkadaşlarıma, teşvik ve desteklerinden dolayı eşime teşekkürü borç bilirim.

Nurullah ÇAKIR

Mayıs-2016/İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZ iv

ABSTRACT v

ÖNSÖZ vi

KISALTMALAR LİSTESİ x

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ xi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM:

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMLARI

1. KÜLTÜREL MİRASIN TANIMLANMASI VE MÜZECİLİK KAVRAMLARI . 8

1.1. Kültürel Miras Kavramı 8

1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı ve Örnekleri 11

1.3. Müze ve Müzecilik Kavramı 17

İKİNCİ BÖLÜM:

TÜRKİYE'DE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS

2.TÜRKİYE'DE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMI VE MÜZECİLİĞİ 23

2.1.Türkiye'de Tarihsel Gelişim Sürecinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması, Yaşatılması, Sorunları ve Geleceği 23

2.2.Türk Müzeciliğinin, Somut Olmayan Kültürel Miras Müze Çeşitleri Açısından Araştırılması 33

2.2.1.Arkeoloji Müzeleri 34

2.2.2.Etnografya Müzeleri 37

2.2.3.Kent Müzeleri 41

2.2.4.Özel Müzeler 50

2.3.Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras Müzeciliğinin Örneklerle Araştırılması 53

2.3.1. Gazi Üniversitesi Somut Olmayan Kültür Müzesi (SOKÜM) ve Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi 53

2.3.2. Ankara Beypazarı Yaşayan Müze 56

2.3.3. Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi 60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

TÜRKİYE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BELLEĞİNDE ÇORUM KENTİ ÖRNEĞİNİN ARAŞTIRILMASI

3. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS AÇISINDAN YEME-İÇME KÜLTÜRÜ VE ÇORUM MUTFAĞI ÖRNEĞİNİN ARAŞTIRILMASI 66

3.1 Araştırmanın Önemi,Amacı Kapsamı ve Yöntemi……...66

3.2.Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Yeme-İçme ve Mutfak Kültürü 67

3.3.Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Çorum Mutfağının Valilik Çalışmaları Özelinde Araştırılması 74

3.4.Çorum Mutfak Müzesi Örneğinin Araştırılması ve Öneriler 85

SONUÇ 94

KAYNAKÇA 98

EKLER 111

KISALTMALAR

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
BCA	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	:Bakınız
BM	:Birleşmiş Milletler
ÇEKÜL	:Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
ICOM	:Uluslararası Müzeler Konseyi
M.S.	:Milattan sonra
ODTÜ	:Ortadoğu Teknik Üniversitesi
SOKÜM	:Somut olmayan kültürel miras
STK	:Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
THBMER	:Türkiye Halk Bilimi Merkezi
T.y.	:Tarih yok
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Türk Kahve Kültürüne Ait Objeler

Fotoğraf 2: Bursa Kent Müzesi

Fotoğraf 3: Şanlıurfa Kent Müzesi'nden Bir Kesit

Fotoğraf 4: Samsun Kent Müzesi'nden Bir Kesit

Fotoğraf 5: Ankara Altınköy Açık Hava Müzesi

Fotoğraf 6: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi

Fotoğraf 7: Beypazarı Yaşayan Müze Tanıtım Broşürü

Fotoğraf 8: Gaziantep Yeme-İçme ve Mutfak Kültüründen Sunum Örnekleri

Fotoğraf 9: Gaziantep Yeme-İçme ve Mutfak Kültürünün Kurumsallaşmış Örneği

Fotoğraf 10: Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi

Fotoğraf 11: Çorum Mutfağından Örnekler

Fotoğraf 12: Çorum Gastronomi Yolu Açılış Etkinlikleri

Fotoğraf 13: Çorum Mutfağına Güzelleme Kitabı Kapak Fotoğrafı

Fotoğraf 14: Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu

Fotoğraf 15: Gastronomi ve Yürüyüş Yolu Etkinliği

Fotoğraf 16: EDEN Projesi Başvurusu

Fotoğraf 17: Hitit Yürüyüş Yolu Etkinliği

Fotoğraf 18: Çorum Leblebisi

Fotoğraf 19: Çorum Kâtipler Konağı Yemek Sunum Örnekleri

Fotoğraf 20: İsmet Eker Konağı

Fotoğraf 21: İsmet Eker Konağı Krokisi

Fotoğraf 22: İsmet Eker Konağı Mutfak Müzesi Avam Projesi

Fotoğraf 23: İskilip Dolması

Fotoğraf 24: İsmet Eker Konağı

GİRİŞ

Türkiye tarihinde, "Müzecilik" ve "Somut Olmayan Kültürel Miras Müzeciliği" kavramlarının geçmişi Batı'ya göre daha yakın zamanlara dayanmaktadır. Türkiye'de müzecilik, Batı'ya yakınlaşmanın ve Batılılaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir.

İnsanlar zaten, ortak değerleri gelecek kuşaklara aktarırken hep sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunlarla birlikte gelecek kuşaklara aktarmaya çalıştıkları değerlerin ulaşıp ulaşmayacağı endişesini de hep taşımışlardır. Duyarlı insanoğlu, adı farklı şekillerde dile getirilse de ister "halk kültürü", ister "ortak değerler" ister ise "somut olmayan kültürel miras" olarak adlandırılan bu ortak kültürel değerlerin aslında aktarımındaki endişe ve şikâyetleri hep gündemde tutmasını bilmiştir. Bu alandaki duyarlılık genel anlamda ancak 18. yüzyılda karşılığını bulmuş ve bu alan yeni bir bilim dalı olarak tarih sahnesine bu şekilde çıkmıştır. Sözel kültürün önemli bir miras olarak değerlendirilmesi düşüncesi ilk olarak Batı dünyasında özellikle İngiltere'de gelişmiştir.

18. yüzyıldan itibaren İngiltere'de başlayıp dünyaya yayılan kültürel mirasın korunması, kayıt altına alınması ve müzelenmesi çalışmaları hızlı bir sürece girmiştir. Bu çalışma kendisini folklor hareketi, inceleme, arşivleme ve müzeleme gibi basamaklarla göstermeye başlamıştır. Bunda özellikle Avrupa'da büyük bir hızla yayılmaya başlayan sanayileşmenin etkisi büyük olmuştur. Batı'daki bu sanayileşme hamlesinde İngiltere'nin başı çektiği unutulmamalıdır. Artan sanayileşme ve kent olgusunun baş döndürücü bir hızla yayılması kültürel miras kavramını ikinci plana atmıştı. Bu geri plana atılma kültürel miras konusunda belirgin bir duyarlılığı, bu duyarlılıkta büyük bir heyecan ve ideolojik alanı oluşturmuştur. Özellikle sanayileşme ve kentleşmenin yerel unsurlarla birlikte köyleri tehdit edecek boyuta ulaşıp yok etmeye doğru itmesi kültürel mirasın aslında bir yönüyle kurtuluşu olmuştur.

Dünyada bu yönde ilerleyen kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması durumu kendisini Osmanlı Devleti'nin son döneminde göstermeye başlamıştır. Bu dönemde bir devlet politikası olmaktan daha çok bireysel çabaların

ön plana çıktığı görülmektedir. Cumhuriyet Dönemi öncesi Türkiye'de kültürel ve sanatsal ortam değerlendirildiğinde 17. ve 18. yüzyılda Avrupa'da yaşanan gelişmelerle bir etkileşim söz konusu olduğu görülmektedir. Bu konuda özellikle Lale Devri ayrı bir önemdedir. Bu dönemde Osmanlı Sarayı ve çevresinin Batı tarzı bir sanatsal yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Hatta bu benimseme tarzının Yükselme Dönemi'nin Hükümdarı olan Fatih Sultan Mehmet'e kadar gittiği Prof. Dr. Fethiye Erbay'ın *"Cumhuriyet'in İlanından Önce Türkiye'de Kültürel ve Sanatsal Ortam"* adlı kitabında ifade edilmektedir.[1] Fatih, Batı tarzı sanatsal etkilenmeyi saray mimarisinde kullanmıştır. Bu dönemde daha çok Batı tarzı mimaride etkin olan "Barok" mimari tarzı kullanılmıştır. Lale Devri ile birlikte Batı tarzı yaklaşım etkisini mimari alandan diğer alanlara da kaydırmıştır. III. Selim, II. Mahmut ve Sultan Abdülaziz dönemlerinde de sıkça Batı tarzını her alanda görmek mümkün olmuştur.[2] Ancak Abdülhamit Dönemi Batı medeniyeti anlayışına karşı çıkıldığı bir dönem olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak genel anlamda Batı'nın sanatsal ve kültürel etkisinin Osmanlı ülkesinde kendisini tüm alanlarda yoğunlukla hissettirdiği bilinmektedir.

Wendy M. K. Shaw, *"Osmanlı Müzeciliği: Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi"* adlı kitabında; Osmanlı Devleti'nde tarihi eserlere olan ilgide önemli bir dönemecin Sultan Abdülaziz'in 1867 tarihli Avrupa seyahati olduğunu ifade etmektedir. *"Abdülaziz, Fransa seyahatinde büyük bir tarihi eser koleksiyonunu ziyaret eder. Bu duyarlılığın etkisi Osmanlı'da 1869 yılında Sadrazam Ali Paşa'nın, Mecmua-i Asar-ı Atika'nın adını "Müze-i Hümayun" olarak değiştirmesi sonucunu doğurur. Bu değişiklik Osmanlı müzeciliğinde hem hukuksal alt yapıyı hem de müzelerin içerisine yerleştirilecek koleksiyonlara ait hukuksal yapıyı oluşturur."*[3] *"Osmanlı'da tarihi eserler alanındaki girişimlerin güçlendirilmesine yönelik ilk resmi adımları atan kişi ise Maarif Nazırı Saffet*

[1]Fethiye Erbay, **"Cumhuriyet'in İlanından Önce Türkiye'de Kültürel ve Sanatsal Ortam"**, Cumhuriyet Dönemi Sanatsal Değişimin Yayınlara Yansıması (Ed. Fethiye Erbay-Mutlu Erbay- Nuri Özer Erbay), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 2-3.
[2]Fethiye Erbay, **a.g.m.**, s. 4-9.
[3]Wendy M. K. Shaw, **Osmanlı Müzeciliği: Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi**, (Çeviren: Esin Soğancılar), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 102.

Paşa'dır.[4] Shaw; *"Müze-i Hümayun'un başına daha sonra Osman Hamdi Bey getirildiğini, Fransa'da hukuk ve sanat eğitimi alan Osman Hamdi Bey'in, Osmanlı Devleti'nde önemli bir değişimi de başlatmış olduğunu"* dile getirerek Osmanlı müzeciliğini tanımlamaktadır.

Fethiye Erbay ve Mutlu Erbay, *"Cumhuriyet Dönemi Atatürk'ün Sanat Politikası"* adlı ortak kitap çalışmalarında Osman Hamdi Bey'in, müzecilik anlamında önemli bir çalışma yaparak modern anlamda Osmanlı müzeciliğini başlattığını dile getirmektedirler. Kitapta ifade edildiği gibi *"Cumhuriyet Türkiye'sinin Osmanlı'dan özellikle Ahmet Hamdi Bey'den devralınan eski eserleri koruma ve müzeleme politikasını aynen devam ettirmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar da zaten bir iki müzenin dışında müzeler yoktu. Ülkenin en büyük müzesi Müze-i Hümayun (İstanbul Arkeoloji Müzesi) vardı. Bu müzenin Anadolu'da birçok şubeleri vardı. Bu müze ile birlikte 1914'te kurulan Evkaf Müzesi (Türk İslam Eserleri Müzesi) vardı."*[5]

Mutlu Erbay, *"Kültür Politikası ve Atatürk"* adlı kitabında Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden silinmesi ve yerine genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının Türkiye'de devrimci ve çağdaş bir kültür sanat anlayışını ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Mutlu Erbay'a göre; *"Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, bu devrimci ve çağdaş sanatsal anlayışı politikaları ile bizzat kendisi yönetmiştir. Atatürk'ün hem düşünce üreten, hem de bu düşünceleri hayata geçiren bir özellikte olması bu büyük değişimi sağlamıştır. Atatürk ile ülke sanatı ve sanatçıyı koruyan bir havaya bürünmüştür."*[6]

Dünya diplomasi tarihi açısından kültürel mirasa daha net olarak sahip çıkma durumu Birleşmiş Milletlerin (BM) kurulması ve ona bağlı faaliyet gösteren UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumudur, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tesis edilmesi ile önemli bir ivme yakalamıştır. BM, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) San Francisco

[4]Wendy M. K. Shaw, **a.g.e**. s. 103-104.
[5]Fethiye Erbay-Mutlu Erbay, **Cumhuriyet Dönemi Atatürk'ün Sanat Politikası**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.163.
[6]Mutlu Erbay, **"Kültür Sanat Politikası ve Atatürk"**, Cumhuriyet Dönemi Sanatsal Değişimin Yayınlara Yansıması (Ed. Fethiye Erbay-Mutlu Erbay- Nuri Özer Erbay), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 21-27.

şehrinde 5 Nisan 1945'te kurulmuştur. BM tüzüğünü hazırlamak üzere bu tarihte bir araya gelen 50 devletin temsilcileri ilgili BM Antlaşması'nı imzalamıştır.[7] BM'nin birçok kurumları ile teşkilatlanmasını tamamlaması ve anlaşmanın yürürlüğe girmesi ise 24 Ekim 1945 tarihinde gerçekleşmiştir.[8] Bu 50 kurucu devlet arasında yer alan Türkiye ise BM Antlaşması'nı 5 Nisan 1945'te ilgili devletlerle birlikte imzalamıştır. BM Antlaşması'nın Türkiye'de yürürlüğe girmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) kabul edildikten sonra Resmi Gazete'de 24 Ağustos 1945 tarihinde yayınlanması ile olmuştur.[9] Böylece Türkiye uluslararası en büyük örgütlenmenin asıl üyesi olarak yerini almıştır.

BM'nin daha kuruluşunda birçok kurumsal yapısı da aynı zamanda oluşmuştu. BM sistemi içerisinde en önemli yapılanmalardan biri kuşkusuz UNESCO'dur. UNESCO, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın özel bir kurumu olarak kurulmuştur. UNESCO'nun Teşkilat Kanunu, 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 ülkenin katıldıkları toplantıda onaylanmıştı. Türkiye, UNESCO Teşkilat Kanunu'nu imzalayan devletlerden biri olmuştur. UNESCO'nun ilgili işleyiş kanununu Türkiye, 20 Mayıs 1946 tarihinde 4895 sayılı kanun ile onanmıştır. Bu onama ile UNESCO işleyiş kanununun 7. maddesi uyarınca UNESCO Genel Direktörlüğü'nün Türkiye'deki temsilcisi konumunda olan UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 25.08.1949 tarihinde çalışmalarına başlamıştır.[10] UNESCO'da, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması" düşüncesinin oluşması ise kuruluşundan bir hayli uzun zaman sonra gerçekleşmiştir. Bu konuda oluşan duyarlılık kendisini ancak 1972 yılında göstermiştir. Bu yılda *"Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi"* kabul edilmiştir.[11] Bu konudaki gelişmeler 1973, 1989, 1994, 1997 ve 1998 yılarında yeni atılımlarla devam etmiştir. 2003 yılında ise bu alanda en önemli gelişme yaşanmış ve *"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"*, 2005 yılında da *"Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi*

[7]**Uluslararası İlişkiler Tarihi, Diplomasi Tarihi**, Cilt 5, (Ed. A. A. Gromıko, İ. N. Zemskov, V. A. Zorin, V.S. Semyonov, M.A. Harlamov), (Çev. Ali Rıza Dırık), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013, s. 498-502.
[8]**Uluslararası Örgütler ve Türkiye,** (Editörler: Şaban H. Çalış-Birol Akgün-Önder Kutlu), BM: Birleşmiş Milletler, Şaban H. Çalış-Kürşat Kan, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2006, s. 38-45.
[9]**Resmi Gazete,** Sayı: 6092, 24 Ağustos 1945.
[10]**http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce,** Erişim Tarihi: 20.08.2015.
[11]Türkiye bu sözleşmeyi 16 Mart 1983 tarihinde kabul etmiştir.

Sözleşmesi" ile[12] kültürel mirasın korunmasında 2003 yılı tüm dünyada bir dönüm noktası olmuştur.

Türkiye somut olmayan kültürel miras konusunda UNESCO'nun ilkeleri doğrultusunda çalışma yapmaya başlamıştır. UNESCO Sözleşmesinde somut olmayan kültürel miras*, "toplulukların, gurupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar"* olarak tanımlanmaktadır.[13] 2004 yılında *"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyumu"* düzenlenerek konunun önemi dile getirilmiştir. Bu konu Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Ahmet Arı editörlüğünde çıkan, *"Gelenekten Geleceğe: Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras"* adlı kitapta da dile getirilmektedir. Türkiye bu sözleşmeye 27 Mart 2006 tarihinde taraf olmuştur. Sözleşmeye taraf olmakla birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde ilgili birimlerde yeni yapılanma çalışmaları başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye birçok uluslararası organizasyona ev sahipliği yapma yoluna gitmiştir.[14] Ancak Türkiye'de bu çalışmalar yapılmasına rağmen somut olmayan kültürel mirasın müzeye dönüşümü çalışmaları Türk müzeciliğinde en az incelenen bir konu olmuştur. Sabahattin Türkoğlu'na göre; *"Somut olan ve "etnografya" adı ile bilinen objeleri müzele-sergilemede bile Türkiye gerilerde kalmaktadır."*[15] Bu durum, Türkiye'de hem somut olmayan kültürel mirasın korunmasında, bu mirasın müzelerde yer almasında önemli eksikliklerin olduğunu, henüz istenen seviyede bir duyarlılığın oluşmadığının kanıtıdır.

Türkiye'de somut olmayan kültürel miras müzeciliğine geçişte pek çok müze kaynak oluşturmuştur. Bunlardan biri ve önemli köprü görevi gören etnografya müzeleridir. Bu konuda en iyi örnek müzenin Ankara Etnografya Müzesi olduğu pek çok müzeci

[12]Oğuz, **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir**, s. 9.
[13]T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, **Gelenekten Geleceğe: Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras** (Proje Koordinatörü: Ahmet Arı), Ankara, 2013, s. 13.
[14]T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, **Gelenekten Geleceğe: Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras**, s. 17-19.
[15]Sabahattin Türkoğlu, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesinde Genel Prensipler ve Bazı Uygulamalar", **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri**, (Yayına Hazırlayan: M. Öcal Oğuz-Tuba Saltık Özkan), Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, Ankara, 2004, s. 31-35.

tarafından kabul edilmektedir. 1927 yılında kurulan müze, 1930 yılında hizmete açılmıştır.[16] Topkapı Sarayı da etnografik eser objelerinin varlığı açısından önemlidir.

Türkiye'de kurumsal olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Milli Folklor Araştırması Dairesi, Araştırma Eğitim Genel Müdürlüğü ve benzeri adlar altında oluşturulan kurumların çalışmaları da bu yönüyle bugünkü anlamda somut olmayan kültürel miras alanında yapılanlar olarak yerini aldığı görülmektedir.

Somut olmayan kültürel miras kavramının müzecilikte kullanılan genel tanımlaması içinde sayılabilecek *"açıkhava müzesi", "folklor açıkhava müzeleri"* kavram ve çalışma girişimlerine Cumhuriyetin ilk yıllarında rastlanmaktadır. Bu alanda Hamit Zübeyir Koşay, önemli ve ısrarcı girişimlerde bulunmuştur. Bunun yanında Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal'ın da çalışmaları mevcuttur. Bu alanda yapılan çalışmalara tezin ilerleyen bölümlerinde değinilecektir.

Zümrüt Nahya, *"Türkiye'de Halk Bilimleri Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu'nda"*, "Türkiye Açıkhava Halk Kültürü Müzesi ve Bir Deneyim" adlı sunumunda; *"Türkiye'de Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) işbirliğinde ilk olarak "Türkiye Folklor Açıkhava Müzesi" kurma çalışmaları yapıldığını ifade etmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı bu konuda yeterli bütçe ayırmış, sergilenecek objeler satın alınmıştır. Bu konuyu canlı tutmak amacıyla 13-15 Haziran 1985 tarihinde ODTÜ'de "Folklor Açıkhava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyumu" yapılmıştır. 11 Aralık 1990 tarihinde ise Eymir Gölü kenarında belirlenen yere temel atma gerçekleştirilmiştir. Ancak bu çalışmaların tamamı büyük ölçüde akim kalmış ve gölün çevresi "özel çevre koruma bölgesi" olduğu için devamı getirilememiş, müze fikri tamamlanamadan rafa kalkmıştır."*[17] Bu, hem üniversite, hem de Kültür ve Turizm Bakanlığı açısından önemli olmuştur. Bu ayrıca müzecilik çalışmaları içerisinde yerini almıştır.

[16]Macide Gönül, "Türk Müzelerinin Etnografya Bakımından Eğitimdeki Rolleri ve Bunlardan Faydalanma Yolları", **Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı**, Yıl: 1975, s. 75-85.
[17]Zümrüt Nahya, "Türkiye Açıkhava Halk Kültürü Müzesi ve Bir Deneyim", **Türkiye'de Halk Bilimleri Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri**, (Yayına Hazırlayan: M. Öcal Oğuz-Tuba Saltık Özkan), Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara, 2003, s. 20-35.

Türkiye'de müzeler 1971 yılından bu yana yönetim açısından Milli Eğitim, Kültür, Turizm Bakanlıkları tarafından yönetilmişlerdir.[18] Bu değişen yönetim Türkiye'nin kültürel miras ve müzecilik alnındaki çalışmaların sürekliliği açsından önemli olmuştur.

Türkiye'de halk kültürü, folklor ve benzeri adlarla ifade edilen somut olmayan kültürel mirasın müze belleğinde yer alması; kurumsal anlamda ilgili bakanlık yanında, üniversitelerin bu anlamda akademik ve müzecilik çalışmaları, yerel yönetimlerin başta şehir/kent müzeleri veya tematik müze çalışmalarına ek olarak kendi yönetsel değerlerinin çevrelerini envanter çalışmaları, sivil toplum örgütlerinin birlikte veya ayrı olarak belirledikleri alanlarda ulusal ve uluslararası çalışmalar ve özel sektörün müze faaliyetleri ve tabii ki UNESCO Türkiye Milli Komitesi'nin somut olmayan kültürel miras çerçevesinde yaptığı çalışma ve girişimlerle belirginleşmektedir.

Küreselleşme, teknoloji ve bilimsel gelişmelerin hızlı ilerlemesi içinde kaybolmaya direnen somut olmayan kültürel miras etrafında farkındalığın her geçen gün artırılması ve envanterlenmesi en önemli kazanç olacaktır. Bu kapsamda illerin yerel ölçekte değerlendirildiğinde önemli mesafeler kat ettikleri görülmektedir.

Somut olmayan kültürel miras kapsamında yaşamın içinde olan en önemli alanlardan biri yeme-içme ve mutfak kültürüdür. Türkiye'nin bu kültür kapsamında kadim bir uygarlık olan Hitit medeniyetine ev sahipliği yapmış olması dolayısı ile Çorum ili öne çıkmaktadır. Türkiye genelinde iller ölçeğinde yapılan çalışmalara bir örnek olarak da gösterilebilecek proje ve uygulamalar bu ilimizde de başlamıştır. Çorum ili özelinde yeme-içme ve mutfak kültürü anlamında yapılan çalışmalar bir bütünlük arz ederek ili önemli bir konuma taşımıştır. Türkiye'de devam eden bu süreç daha sonra ülkemizin önemli illerinden biri olan Gaziantep'in UNESCO nezdinde gastronomi dalında *"yaratıcı şehirler ağı"* üyeliğini 11 Aralık 2015 tarihi itibari ile kazanmasına zemin oluşturmuştur.

Türkiye müzecilik belleğinde somut olmayan kültürel mirasın araştırılmasında 2000'li yıllardan sonraki gelişmeler müzecilik tarihi açısından göz ardı edilemez.

[18]Semra Ögel, "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", **İTÜ Dergisi, Sosyal Bilimler**, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 96-102.

BİRİNCİ BÖLÜM: SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMLARI

Bu bölümde somut olmayan kültürel miras kavramı genel olarak anlatılacaktır. Bu kavramların dünyadaki durumu göz önüne serilecektir. Kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, müze ve müzecilik kavramları ifade edilecektir. Bununla birlikte somut olmayan kültürel miras örnekleri de dile getirilecektir.

1. KÜLTÜREL MİRAS, SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE MÜZECİLİK KAVRAMLARI

1.1. Kültürel Miras Kavramı

Kültürel mirasın birçok tanımı olmakla birlikte genelde ifade edilenler ortak noktada buluşmaktadır. Bu tanımlardan biri kültürel mirası şu sözlerle ifade etmektedir: *"Kültürel miras, geçmişten miras alınan ve değişik gerekçelerle geleceğe miras bırakılmak istenen, fiziksel olarak varlığı olan ve insanlar tarafından yapılmış her türlü eserler ile bir topluma ait değerler bütünüdür."* Kültürel mirasın bu tanımı somut varlıkları kapsamaktadır. Somut Kültürel Miras, binaları, tarihi mekânları, anıtları ve insanlar tarafından yapılmış bulunan her türlü nesneyi içermektedir. Bu Somut kültürel mirasın gelecek nesiller için korunması, saklanması önemli görülen çalışmadır. Somut kültürel miras genellikle arkeoloji, mimari, teknolojik ve bilimsel eserlerden oluşmaktadır. Bu eserler geçmişten günümüze kadar varlıklarını koruyabilmenin yanında, tek ve özel olarak varlıklarını sürdürürler. Küçük objeler müzelerde rahatlıkla korunabilmekte ve bakımları yapılabilmekte iken taşınamaz durumda olanların yerlerinde korunmaları esastır. Ancak orijinal doğal doku ortamında bir arada bulunan taşınmaz kültürel miras eserlerinin yerinde korunması sırasında hem insan hem de doğa faktörüne karşı bu eserlerin sağlıklı olarak korunması ve bakımlarıyla ilgili sıkıntılar yaşanmıştır. Ancak zamanla bu problemler büyük ölçüde giderilmiştir. Bu anlamdaki çalışmalar ülkenin kültürel miras eserlerine ne kadar sahip çıkılmak istendiğini göstermektedir. Yine bu konuya ne

kadar önem verildiği ile ilgili olarak ülkeden ülkeye birçok değişiklik ortaya çıkmaktadır.[19]

Kültürel miras, doğal ve insan yapısı olan somut varlıkların yanı sıra, insan topluluklarının geçmiş kuşaklardan devraldıkları ve kendilerinden sonra gelecek kuşaklara aktardıkları kültürü ve gelenekleri kapsamaktadır. Bu miras, topluluklara ve bireylere kimlik ve süreklilik duygusu kazandırmaktadır. Bu miras ayrıca onların çevresi, doğası ve geçmişleriyle aralarındaki ilişkilerin de bir ürünüdür. Kültürel mirasın unsurlarından biri olan somut olmayan kültürel miras, toplumsal yaşamda birlikteliği sağlayıcı, dayanışmayı arttırıcı bir vazife görmektedir. Tolumun kendi kültürüne yabancılaşmasını önlemektedir. Kültürel çeşitliliğin, toplumsal ve bireysel üretimin bir dışa vurmasıdır. Bunu yaşatanlar tarafından nesilden nesile aktarılırken, sürekli yeniden biçimlendirilmiştir. Farklı toplulukların değişik yapılarını ve kültürlerini anlamayı, kültürlerin birbirlerine yaklaşmalarını düzeyli seviyede tutmalarını sağlar.[20]

Dünyada kültürel miras tespiti ve korunması konusunda atılmış en önemli adım UNESCO tarafından atılmıştır. UNESCO, 1972 yılında kabul ettiği bir sözleşme ile bunu yapmıştır. 1972 yılındaki bu tarihi karar,[21] dünyadaki somut olarak adlandırılabilecek müze, cami ve tarihi eser gibi görünen varlıkları kapsamakta idi. UNESCO'nun almış olduğu bu karar dünyada çok önemli bir dönemin başlangıcı olmuştur. Ancak bu karar somut olmayan kültürel miras konusunda bir çalışmayı kapsamamıştır. Fakat dünyada kültürel miras konusunda önemli değişim ve

[19]**http://teftis.kulturturizm.gov.tr**/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0. Erişim Tarihi: 09.11.2015.
[20]Handan Dedehayır, "Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve Yaşatmak", **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi,** Ekim-Kasım-Aralık 2008, s. 18-25.
[21]UNESCO, 1972 tarihli sözleşmesi ile başta savaşlar olmak üzere sosyal, siyasal anlayış değişikleri, depremle gibi olayların sonucunda zamanla yok olan dünya kültürel ve doğal mirasını korumayı hedeflemiştir. Bunu yaparken insanlığın günümüze gelene kadar yaratmış oldukları uygarlıkların bir göstergesi olan tarihsel yapıların, sit alanlarının ve doğal zenginliklerinin korunmasını amaçlamıştır. UNESCO, zamanla bu liste dışında kalan ve dünyanın kültürel alandaki vazgeçilmezi olan öğeleri keşfetmiştir. 2003 yılında ise bu sefer somut olmayan kültürel miras sözleşmesi imzalanmıştır. Bu konuda daha ayrıntılı açıklama için bkz. Ali Yakıcı, "Bilimsel Kuruluşlarda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Çalışmalar", **"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi**, (Ed. Öcal Oğuz vd).UNESCO Türkiye Milli Komitesi Yayınları, Ankara, 2003,

dönüşümü başlatmıştır.[22] Bu değişim ve dönüşüm dünyada önemli bir bilincin oluşmasına neden olmuştur. Kültürel mirasın uluslararası bir kuruluş tarafından vurgulanması bu konuda çalışmaların disipline edilmesine ortam hazırlamıştır. Somut kültürel mirasın korunması tespiti ve korunması konusu zamanla somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunun önünü açmıştır.

Türkiye'de kültürel miras, tarihi ve kültürel eserler bağlamında ifade edilmekte olup büyük bir zenginlik olarak adlandırılmakta, bacasız fabrika olarak değerlendirilmektedir.[23] Kültürel mirasın bu niteliği konusunda Türkiye'de bilinirlik ve yeterli duyarlılığının oluşturulması gerekmektedir. Bunun için merkezi kamu idaresinin yanında üniversitelere, sivil toplum kuruluşlarına (STK) ve belediyelere büyük görev düşmektedir. Bu alanda halkta bir farkındalık ve bilinç oluşturulması temel görev olmalıdır. Kültürel mirası koruma konusunda en büyük görevin belediyelere düştüğü ifade edilebilir. Koruma kültürü bağlamında rant ve zenginleşmenin tamamen ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu konu, kültürel mirasın korunması noktasında günümüzdeki en önemli bir sorun olarak ortada durmaktadır.

Türkiye'nin kültürel mirasın korunması konusunda uluslararası alanda yaptığı en önemli çalışma UNESCO ile beraber hareket etmesidir. Kültürel miras çalışmaları konusunda dünya ile eşgüdüm halinde yapılan çalışmaların 1940'lı yılların sonunda yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye, 1948 yılında UNESCO Türkiye Geçici Milli Komisyonu'nun kurulmasına izin vermiştir. Bu konudaki kararname Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından imzalanmıştır.[24]

1972 tarihinde UNESCO tarafından kabul edilen doğal ve kültürel mirasın korunması kapsamında önemli tespitler yapılmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye'de doğal ve kültürel miras konusunda bazı eserler dünya listesine alınmıştır. Bu

[22]Öcal Oğuz, "Açılış Konuşması", **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri**, (Yayına Hazırlayan: M. Öcal Oğuz-Tuba Saltık Özkan), Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, Ankara, 2004, s. 8-10.
[23]Metin Sözen (Ed.), **Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yaşatılmasında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Sorumluluğu**, Türk Belediyeler Birliği-Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 2001, s. 149.
[24]**Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 11.10.1948, Fon Kodu: 30 18 1 2, Yer Numarası: 117-69-9.

bağlamda yapılan dünya koruma listesine giren ilk örneğin 1985 yılında tespit edildiği görülmektedir.[25]

Türkiye'de, doğal ve kültürel miras kapsamında dünya mirası listesi şu şekilde oluşmaktadır:[26] "l6 Aralık 1985-Kapadokya Göreme Milli Parkı, 6 Aralık 1985 İstanbul Tarihi Alanları, 6 Aralık 1985 Sivas Divriği Ulu Cami ve Şifahanesi, 28 Kasım 1986 Hitit Başkenti Hattuşaş, 11 Aralık 1987 Nemrut Dağı, 9 Aralık 1988 Xanthos Letoon (Antalya-Muğla), 17 Aralık 1988 Hierapolis Pamukkale, 17 Aralık 1994 Karabük Safranbolu Şehri, 5 Haziran 1998 Truva Arkeolojik Kenti, 29 Haziran 2011 Selimiye Camii ve Külliyesi, 1 Temmuz 2012 Çatalhöyük Neolitik Sit Alanı, 22 Haziran 2014 Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu, 22 Haziran 2014 Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı."[27] Daha sonra bu listeye 2015'in son döneminde Diyarbakır Suriçi Hevsel Bahçeleri ile İzmir Efes de girmiştir.[28]

1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı ve Örnekleri

Türkiye, "Somut Olmayan Kültürel Miras" ve "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzeciliği" gibi kavramların içinde tanımlanması BM kültür ve sanat faaliyetleri içinde tanımlanması ile yer almıştır. Gelecek kuşaklara aktarırken karşılaşılan sorunlar bir yönüyle bu kavramlardaki duyarlılığı oluşturmuştur. Halk kültürü, ortak değerler ve somut olmayan kültürel miras adıyla ortak kültürel değerlerin aktarımındaki sorunlar gündemi belirlemiştir.[29]

Somut olmayan kültürel miras kavramının günümüz açılımına benzeşmesi bağlamında halk kültürü ve folklorun müzelerde bireysel olarak 19. yüzyılın son çeyreği görülmektedir. Uluslararası kurum olarak Uluslararası Müzeler Konseyi bulunmaktadır. Bunun Türkiye'de bir komitesi oluşturulmuştur. Milli Komite adıyla UNESCO'ya bağlı faaliyet göstermektedir. UNESCO'nun X. yıldönümünde, 1956 yılında yapılan Uluslararası Müzeler Konferansı'nda belirgin bir şekilde Açıkhava

[25]**http://www.unesco.org.tr**/?page=15:64:1:turkce. Erişim Tarihi: 21.11.2015.
[26]**http://www.unesco.org.tr**/?page=15:64:1:turkce. Erişim Tarihi: 21.11.2015.
[27]**http://www.unesco.org.tr**/?page=15:64:1:turkce. Erişim Tarihi: 21.11.2015.
[28]http://www.hurriyet.com.tr/diyarbakir-surlari-ve-hevsel-bahceleri-unesco-dunya-kultur-mirasi-listesine-girdi-29461048. Erişim Tarihi: 11.05.2016.
[29]M. Öcal Oğuz, **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir**, s. 7.

müzelerinin kurulması konusunda üye devletlere tavsiyede bulunmuştur. Maddeler halinde belirlenen açıklamada çağdaş somut olmayan kültürel miras öğelerine rastlanmaktadır. Bu toplantılara Türkiye'den Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) Milli Komite adına Zübeyir Hamit Koşay katılmıştır.[30] UNESCO'ya bağlı kurulan ICOM'un almış olduğu kararlar aynı zamanda UNESCO'nun kendi kararları gibi kabul edilmektedir. ICOM[31] daha sonra üye ülkelerde bu amaçla teknik toplantılar gerçekleştirmiştir.

"Somut olmayan kültürel miras" kavramının doğması, *"somut kültürel miras"* çalışmalarının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1946 yılında kurulan ve Türkiye'nin üye olduğu UNESCO somut kültürel mirası dünyada koruma çabasında en önemli aktör olmuştur. UNESCO'nun 1972'de kabul ettiği *"Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi"* bunun temelini oluşturmaktadır. Türkiye ise 1983 yılında taraf olduğu bu sözleşme doğrultusunda çalışmalarını yapmaya başlamıştır. Bu bağlamda tarihi yapılar, sit alanları ve doğal çevre tespit edilme süreci başlamıştır. Bu çerçevede oluşturulan *"Dünya Kültür Mirası"*na Türkiye'den 11 tarihi-kültürel-doğal miras olarak belirlenen yer dâhil edilmiştir.[32] O dönem belirlenen bu sayı ortaya çıkarılan yeni değerler sayesinde artışını devam ettirmektedir.

Somut olmayan kültürel miras, bir toplumun geçmişten miras aldığı ve geleneksel yaşam anlayışının bir parçası olarak kabul edip canlı tuttuğu gelenek, görenek, bilgi ve becerileridir. Ayrıca tüm bunları yaşatmak için ortaya koyduğu gerekli olan araçlar, insan yapımı nesneler ve kültürel mekânlardan oluşmaktadır.[33]

---

[30]Phil Hamit Zübeyir Koşay, **Açık Hava Müzeleri ve Türkiye Açık Hava Müzesini Kurma İmkânları**, Ankara, 1958, Maarif Basımevi, s. 22-23.

[31]**http://www.kulturvarliklari.gov.tr**/TR,44442/icom.html. 4895 sayılı kanunla katılmış bulunduğumuz Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu UNESCO'nun teşebbüsü ile Paris'te kurulmuş bulunan Milletlerarası Müzeler Konseyi'nin (ICOM) değişiklikler yapılan tüzüğüne göre yeniden hazırlanmış olan "Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği" ilgili bakanlıkların mütalaalarına dayanan Milli Eğitim Bakanlığı'nın 26.10.1970 tarih ve 7349 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 16.11.1970 tarihinde kararlaştırılarak yürürlüğe girmiştir.

[32]M. Öcal Oğuz, **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir**, s. 46.

[33]Handan Dedehayır, **a.g.m**, s. 18-25.

UNESCO Sözleşmesi, somut olmayan kültürel mirası belli başlıklar altında değerlendirmektedir. Bunlar;[34]

"Sözlü gelenek ve anlatımlar: Efsane, destan, menkıbe, masal, hikâye, ağıt, ninni, mani, şiir, türkü, ilahi, atasözü, tekerleme, deyim, bilmece ve benzeri ürünler."

"Gösteri sanatları: Âşık atışmaları, karagöz, meddah, ortaoyunu, köy seyirlik oyunları, halk müziği, halk oyunları gibi temaşa ürünleri."

"Toplumsal tören, ayin ve şenlikler: Doğum, sünnet, düğün, ölüm, asker uğurlama gelenek ve görenekleri, toy, şölen, bayram, yıldönümü gibi törenler ve inanışlar."

"Halk bilgisi ve doğa pratikleri: Kuşaklar boyunca deneyimler sonucu kazanılmış doğa bilgisi, halk hekimliği, halk baytarlığı, halk meteorolojisi, ot devşirme geleneği gibi."

"El sanatları: Usta-çırak ilişkisi içinde öğrenilen ve seri üretime dayanmayan bakırcılık, demircilik, semercilik, yorgancılık, sepetçilik gibi geleneksel meslekler."[35]

Bu bağlamda UNESCO tarafından ülkemizden; Meddahlık Geleneği (2008), Mevlevi Sema Törenleri (2008), Âşıklık Geleneği (2009), Karagöz (2009), Nevruz (2010), Geleneksel Sohbet Toplantıları (yaren-barana ve sıra gecesi) (2010), Alevi- Bektaşi Ritüeli Semah (2010), Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010), Geleneksel Tören Keşkeği (2011), Mesir Macunu Festivali (2012), Türk Kahvesi ve Geleneği (2013), Ebru Türk Kâğıt Süsleme Sanatı (2014) dünya somut olmayan kültürel miras olarak listesine dâhil edilmiştir.[36] Türkiye'de temenniler bu sayının yıllar içerisinde artacak olmasıdır.

Somut olmayan kültürel miras envanteri kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından da UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi gereği üye ülkeler için oluşturulması gereken envanter çalışmaları 2008-2014 yılları arası yapılmıştır. Bakanlığın bu çalışması, *"Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültürel*

[34]Handan Dedehayır, **a.g.m,** s. 18-25.
[35]Handan Dedehayır, **a.g.m,** s. 18-25.
[36]Solmaz Karabaşa (Yayına Hazırlayan), **"Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültürel Mirasımız Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras Envanteri"**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 13-15.

Mirasımız-Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri" adıyla kitaplaştırılmıştır. Bu çalışmada; Sözlü gelenek ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar, el sanatları geleneği ana başlıkları altında 816 somut olmayan kültürel miras varlığı belirlenerek il envanterlerine alınmıştır. 105 unsur ise *"Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri"*ne kaydedilmiştir. Bunların çoğunluğu ise 35 sayısı ile el sanatları geleneği alanındadır.[37]

Somut olmayan kültürel miras örnekler üzerinden incelendiğinde Anadolu'da birçok önemli objelere ve örneklere rastlamak mümkündür. Bunlardan biri Çankırı'daki "yaran" geleneğidir. *"Yaran", sevgi ve kardeşlik hamurunun, birlik ve dayanışma potasında yoğrularak Türklük gurur ve şuuru, İslam ahlak ve fazileti ile şekillenmesinden meydana gelen bir müessesedir. Oğuzlardan günümüze ulaşan ilim ve irfan yuvası, milli birlik kurumunun kültür mirasıdır."* "Yaran", bir çeşit dayanışma kurumudur. Selçuklu ve Osmanlılarda bu dayanışma kültürü esnafların teşkilatlanmalarına yansımıştır. Yâran'lık bir kişi için bir ömür boyunca sürecek bir görevdir. Seçilecek kişi her yönüyle bulunduğu toplumun en dürüst, ahlaklı ve namuslu gibi iyi bir insanın taşıması gereken tüm özellikleri taşımalıdır.[38] Yâran'lık kurumu, Selçuklularda Ahilik Teşkilatı, Osmanlılarda ise "Lonca Teşkilatı" ile ilişkilendirilebilir.

Örneklerden biri "Kukla ve Gölge Tiyatrosu"dur. Bu oyunun tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Gölge oyunu, doğadaki insan ya da diğer varlıkların gölgelerinin yansımalarından türemiştir. Bu oyunda başlangıçta dini öğeler ve ritüeller hâkimdi. Zamanla gelişip sözlü edebi ürünlerin sergilendiği sanatsal bir boyut kazanmıştır. Böylece ilk ortaya çıkış yeri olan Doğu'dan Batı'ya doğru yayılmıştır. Bu oyunun Anadolu'ya gelişi konusunda değişik görüşler vardır. Bu oyunun Mısır'dan, Orta Asya'dan geldiği ileri sürülmektedir. Bu oyun Türk sanatçılar tarafından yeniden yorumlanıp biçimlendirilmiş ve yeni bir anlayış ile oynatılmaya başlanmıştır. Oyunun yeni biçimi Türk kültür ve sosyolojik öğelerini barındırmaktadır. Bu oyun

[37]Karabaşa, **a.g.e.,** s. 13-15.
[38]Ahmet Absarılıoğlu, **"Çankırı'nın Evrensel Özelliklere Sahip Yöresel Kültür Değeri: Yaran**", Çanıkırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı, 2004, s. 3-4.

1600'lü yıllardan itibaren Anadolu'da "Karagöz Oyunu" olarak oynatılmaya başlanmıştır. Bu oyuna Karagöz adının verilmesi de büyük olasılıkla ilk oynayan kişinin göz renginden kaynaklanmaktadır. Ya da başına gelecekleri hesap etmeden hareket eden "gözü kara" kelimesinden türemiş olabilir.[39] Bu oyun Osmanlı Devleti'nde özel yerlerde ve kahvehanelerde oynatılmakta idi. Karagöz sanatçıları kendilerini *"zanaatkâr"* olarak görmeye başlamışlardır. Bu sanatçılar esnaf teşkilatı içerisinde bulunmuşlardır. Yine bu dönemde İstanbul'a gelen yabancı sefirler için bu gösterilerin yapıldığı kaydedilmektedir.[40] Bu önemli kültürel miras bütün yok olma çabalarına direniş gösterip varlığını devam ettirmektedir.

Türkiye'de birkaç örneği ifade edilen somut olmayan kültürel mirasa ait önemli örneklerin yanında bir de ulusal envantere alınmış bulunan somut olmayan kültürel mirası üst başlık altında örneklendirmek gerekmektedir. Bu örnekler ise şu şekilde yer almaktadır:

Sözlü gelenek ve anlatım olarak UNESCO'da tescilli; Âşıklık Geleneği: Anadolu'nun birçok yerinde, âşık unvanını taşıyan ve çaldığı sazla kendisinin ya da başkalarının şiirlerini icra eden saz şairlerine rastlamak mümkündür. Törenlerde, kahvehanelerde, düğünlerde, geleneksel toplantılarda bu âşıkları görmek her zaman olabilmektedir. Yıllar içerisinde gittikçe azalan toplumsal önemlerini ve konumlarını kaybetmişlerdir. Âşıklar, Osmanlı İmparatorluğu döneminde son derece önemli bir konumda idiler. Tanzimat'tan sonra bile, XX. Asır başlarına kadar, mühim bir mesleki zümre hâlinde devam etmekte ve imparatorluğun her tarafından bunlara tesadüf olunmakta idi.[41] Âşıklık geleneği eski önemini kaybetse bile İç Anadolu ve Doğu Anadolu'nun bazı şehirlerinde ağırlığını korumaktadır. Günümüzde âşıklık geleneği şu şekilde sıralanmaktadır: *"Mahlas alma, rüya sonrası âşık olma (bade içme), usta-çırak, atışma-karşılaşma, leb-değmez (dudak eğmez), askı (muamma), dedim-dedi tarzı söyleyiş, tarih bildirme, nazire söyleme ve saz çalmadır."*[42]

[39]Mevlüt Özhan, **Kukla ve Gölge Tiyatrosu**, Bursa Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 2010, s. 13-18.
[40]Özhan, **a.g.e.**, s. 19.
[41]M. Fuat Köprülü, **Saz Şairleri I-V** Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 23-25.
[42]**http://www.turkedebiyati.org**/asiklik-gelegi.html. Erişim Tarihi: 06.12.2015.

Gösteri sanatları olarak UNESCO'da tescilli bulunan ve yukarıda ifade edilmiş olan; Karagöz: Karagöz oyunu Anadolu'da yaklaşık 400 yıldır *"Karagöz Oyunu"* adı altında oynatılmaktaydı. Oyuna *"Karagöz"* adının verilmesi de büyük olasılıkla ilk oynayan kişinin göz renginden kaynaklandığı ifade edilmişti.[43]

Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler kapsamında; geleneksel sohbet toplantısı; "Yaren": Yâren, insan yetiştirme ve insanı hayata hazırlamadır. Yaren, sosyal düzeni ve güvenliği sağlama, halk müziği, halk mutfağı, halk tiyatrosu, halk edebiyatı gibi ulusal kültür değerlerini yaşatma ve yeni kuşaklara aktarma görevlerini yüzyıllardır yerine getirmiş bir sosyal kurumdur. Yâren; Bizim ruh disiplinimizin Anadolu'da çelikleştiği ve insanların birbirlerine *"*Taşları, kurşunla kenetlenmiş duvarlar gibi saf bağladıkları*"* bir yaşayış biçimidir. Yaren'in kaynakları olarak; *"Millî Değerler: Adalet, eşitlik, misafirperverlik, hoşgörü, yardımseverlik vb. (Eski Türk gelenek ve görenekleri), Dinî Değerler: Özellikle, İslâmî inanç sistemi. (Fütüvvetçilik ve Ahilik Kurumunun etkileri dâhil) İnsanî Değerler: Güzel, rahat ve güvenli yaşama ideali"* gösterilmektedir.[44]

Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar; Aşure Geleneği: *"Muharrem ayının onuncu günü Aşure günüdür. Muharrem ayı, Kur'an-ı kerimde, kıymet verilen dört aydan biridir. Muharremin birinci günü oruç tutmak, o senenin tamamını oruç tutmak gibi faziletlidir. Bir hadis-i şerif meali şöyledir: (Ramazandan sonra en faziletli oruç, Muharrem ayında tutulan oruçtur.) Bu ayın en kıymetli gecesi de Aşûre gecesidir. Allahü teâlâ, birçok duaları Aşûre günü kabul etmiştir. Hazret-i Âdem'in tevbesinin kabul olması, Hazret-i Nuh'un tufandan kurtulması, Hazret-i Yunus'un balığın karnından çıkması, Hazret-i İbrahim'in ateşte yanmaması, Hazret-i İdris'in canlı olarak göğe çıkarılması, Hazret-i Yakub'un oğlu Hazret-i Yusuf'a kavuşması, Hazret-i Yusuf'un kuyudan çıkması, Hazret-i Eyyüb'ün hastalıktan kurtulması, Hazret-i Musa'nın Kızıldeniz'i geçmesi, Hazret-i İsa'nın doğumu ve ölümden kurtulup, diri olarak göğe çıkarılması Aşure günü oldu."*[45]

[43]Mevlüt Özhan, **a.g.e.,** s. 12-18.
[44]**https://yarenevi.wordpress.com**/yaren-nedir/. Erişim Tarihi: 07.12.2015.
[45]**http://www.milliyet.com.tr**/asure-gunu-nedir-iste-asure-gundem-2135609/. Erişim Tarihi: 07.12.2015.

El sanatları geleneği; Çini Sanatı: Çinicilik bir seramik süsleme sanatıdır. Çini genellikle mimariye bağlı yapılarda kullanılmaktadır. Çiniciliğin Türklere özgü bir sanat dalı olduğu sanat tarihi uzmanları tarafından dile getirilmektedir. Çinicilik Selçuklular ile Anadolu'ya girmiştir. Bu yüzden ilk Osmanlı çini örnekleri Selçuklu çini sanatının bir devamıdır. Bizanslılar zamanında önemli bir seramik merkezi olan İznik Osmanlı Devleti'nde çiniciliğin merkezi olmuştur. İznik, 14.yüzyıldan 18.yüzyıla kadar bu özelliğini korumuştur. Ancak zamanla bu özelliği Kütahya şehri devralmıştır. Bugün büyük ölçüde bu sanat Kütahya merkezli olarak devam etmektedir. [46]

Somut olmayan kültürel miras kapsamında verilecek örneklerden biri *"Kazazlık"*tır. Kazazlık, ham ipeğin el ile işlenmesi sonucunda iplik ve ibrişim durumuna getirmeye verilen addır. Bu konuda Şanlıurfa bunun yaşatıldığı bir yerdir. Burada bulunan *"Kazaz Pazarı"*, şehrin en eski çarşılarından biri özelliğini taşımaktadır. Bu tarihi çarşıda, ipek ipliğinden yapılan *"püskül"*, *"puşu"*, onu tutturmaya yarayan *"igal"* gibi birçok obje ustalar tarafından üretilmektedir.[47]

Bütün burada ifade edilmesi gereken en önemli konulardan birinin ise ulusal envanterin sınırlandırıcı olmaması gerçeğidir. Bu konuda yeni çalışmalara açıklık bırakılmalıdır.

1.3. Müze ve Müzecilik Kavramı

Bugün kullandığımız müze sözcüğü, Yunancada yer alan *"mouseion"* kelimesinden türemiştir. Yunancadaki bu kelime daha sonra küçük farklarla bütün Avrupa dillerinde kendisini göstermiştir. Müzecilik anlamında ilk koleksiyonların saklanması ise daha çok tapınaklarda olmuştur. Bunun yanında ilk koleksiyonların saklanmasına ayrıca saraylarda rastlanmıştır. Sarayların hazine odaları ise bu ilk müzecilik denemesine ev sahipliği yapmıştır.[48]

---

[46]**http://aregem.kulturturizm.gov.tr**/TR,12755/hammaddesi-toprak-olan-geleneksel-elsanatlari.html. Erişim Tarihi: 07.12.2015.

[47]Şanlıurfa Valiliği, Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Müzesi ve Satış Merkezi (ŞURKAV) Broşürü, Yaşayan Şanlıurfa El Sanatları. (Metin ve Fotoğraflar: Sabri Kürkçüoğlu).

[48]Ferruh Gerçek, **Türk Müzeciliği**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 1.

Müzeleri somut ve soyut anlamda algılayabilmek için bu kavramın oldukça iyi tanımlanması gerekmektedir. Müze tanıtımında 4 ana unsurun ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlarda birincisi müze ve müzeciliğin geniş anlamıdır. 19. yüzyıla dek müze kavramı daha çok koleksiyonlarla ortak anılmakta idi. İkincisi, müzenin fonksiyonudur. Bu fonksiyon satın almayı, korumayı, saklamayı, dokümantasyonu, araştırmayı ve sergilemeyi içermektedir. Müzeler, müzeler birliğinin kendi tanımına göre de, toplayıcılık-arşiv-koruma-sergi-yorumlama özelliklerini ortaya koyar. Üçüncüsü konudur. Müzeler için bu en önemli başlangıç noktasıdır. Müzelerde sergilenen objelerin başlıca mesaj iletme vasıtası olarak görülmesi istenir. Dördüncüsü amaçtır. Bunda koruma, ayırt edici nitelikte bulunma gibi unsurları öne çıkmasına rağmen kamu yararı gibi özellikleri barındırmasıdır.[49]

Müzeciliğin yapısında çeşitli türler görülmektedir. Bunlar objeyi esas alan müze türleri, fonksiyonu temel alan müze türleri ve müzeyi temel alan müze türleridir. Bunların hepsinin aynı temel veriler üstünde temellendirildiği görülmektedir. Burada esas ortaya çıkan doğal ve kültürel geçmişin korunması, iletişimi, ilgili aktiviteleri, kurumsal çerçevesi ve topluma yönelişidir. Bir müze esas itibari ile bir "objeyi" esas alıyorsa, müze ve müzeciliğin temel yönü olan nesnelerin yorumlanmasıdır. Müze ve müzecilik "işlevi" esas alıyorsa burada objelerin kanunları ve gelişimini araştıran bilim dalı ortaya çıkmaktadır. Müze ve müzecilik bilimsel anlamda müzecilik metodolojisini esas alıyorsa burada "müzecilik bilimi" ortaya çıkmaktadır. Bu bilimde ise tarih, yer ve sınıflandırma kavramları ayrıca ortaya çıkmaktadır.[50]

Müzeciliğin bu tanımından sonra bu alandaki yer alan ilk uygulamalar görülmeye başlamıştır. Dünyada müzecilik uygulamasının ilk ortaya çıkış yeri olarak Yunanistan karşımıza çıkmaktadır. Müzecilik bağlamında bu anlayışa hizmet eden ilk kurumsal yapılanma M.S. II. yüzyılda Atina Akrapolünde görülmüştür. Bu akrapolde güzel sanatlara ayrılmış bir bölüm oluşturulmuştur. Burada bir resim sergisi düzenlenmiş ve halkın ziyaretine açık tutulmuştur. Bu resim sergisi bir süre sonra farklı tarzda koleksiyonların da katılması ile daimi bir müze statüsüne

[49]Berke İnel, "Çağdaş Müzeciliğin Temel Yapısı", **5. Müzecilik Semineri Bildirileri**, 20-22 Eylül 2000, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 20-27.
[50]İnel, **a.g.m.**, s. 20-27.

oturtulmuştur. Müzecilik uygulaması Yunanistan'dan bütün dünyaya yayılma eğilimi göstermiştir. Bu yayılmanın ilk örnekleri Hellenistik döneme rastlar. Hellenistik dönemin önemli merkezlerinden olan Mısır'ın İskenderiye şehri bu yayılmanın ilk örneklerinin görüldüğü yer olmuştur. İskenderiye'de yer alan sarayda müze koleksiyonu oluşturulmuştur. Bu yayılma daha sonra Roma İmparatorluğu kanalı ile Anadolu'ya da yayılmıştır.[51] İskenderiye'de oluşturulan müze müzecilik belleğinde en önemli bir çekirdek hükmündedir. Bir anlamda İskenderiye Müzesi müzecilikte ana eksen olarak yön belirleyici olmuştur. Günümüz müzecilik terimi anlamında diğer coğrafyalara yayılma bu çekirdekten beslenerek olmuştur. Ancak, müzecilik bağlamında müze uygulamaları konusu daha geçmiş dönemlere kadar inmektedir. Hatta insanlığın tarihi kadar eski olduğu bile ifade edilebilir.

15. yüzyılda İtalya'nın Floransa şehrinde ilk defa müze sözcüğü kullanılmıştır. Şehirde zengin aileler koleksiyon oluşturmaya başlamışlardır. Bu koleksiyonların içerisinde ikonlar, taşlar, kitaplar, tablolar gibi birçok sanat değeri yüksek eserler yer almıştır. Orta Avrupa'da ise müzeciliğin ilk örneği Almanya'nın Bavyera şehrinde görülmektedir. 16. yüzyılda şehrin Dükü büyük bir sergi alanı yaptırmıştır. Dük oluşturduğu bu alanda kendi resimlerini sergilemiştir. Bu şekilde başlayan süreç ilerleyen zamanda bütün Avrupa'da müzeciliği geliştiren bir unsur olarak devam etmiştir.[52]

Müzeler, insanlık tarihinin unutulmamasında önemli işlev görmüş bir yapı olmuştur. İnsanlık tarihi, hızla akıp giden zamana karşı büyük bir mücadele vermiştir. Zamanın unutturması ya da unutulmaya karşı insan yazmayı, yazılanları bir arada toplamayı ve bunları sergilemeyi önemli bir kurtuluş yolu olarak görmüştür. Geçmiş ve gelecek kaygıları arasında insan müzeciliğin ilk ilkel örneklerini, kendi var oluş dönemlerinden itibaren oluşturma yoluna gitmiştir.

Müze, nitelikli ve mükemmel bir bilgi birikimi kurumu oluşturması açısından son derece önemlidir. Bu bilgi birikimi toplumsal tarihçiler ve ilgili kişiler için bir araç olacaktır. Bir müze aslında bilginin ortaya çıkarılması ve yerinin belirlenmesinde

[51]Gerçek**, a.g.e.**, s. 1-2.
[52]Pınar Bolel Koç, "İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin Türk Müzeciliğindeki Yeri", **II. Müzecilik Semineri Bildirileri**, İstanbul Harbiye Askeri Müzesi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 43.

önemli bir kanaldır. Bunun yanında bilginin depolanması ve yayılmasında da etkili bir araçtır.[53]

Türkiye'de müzecilik tarihi söz konusu edildiğinde karşımıza 19. yüzyılın ortaları çıkmaktadır. Bu dönemden itibaren Türkiye'de konu belli bir önem çerçevesinde değerlendirilmeye başlamıştır. Yurtdışına yüksek yoğunlukta eser kaçırılması bazı düzenlemeleri yapmayı zorunlu kılmıştır. Bunlardan ilki ise 1874 tarihinde yayınlanan "Asar-ı Atika Nizamnamesi"dir. Yayınlanan bu ilk kanun Türkiye'de müzeciliğin ilk belgesi olma özelliğini taşımaktadır.[54] Bu nizamname ile oluşturulan ilk durum geçerliliğini 1973 yılına kadar korumuştur. Kısaca 1874 tarihinden 1973 tarihine kadar Türkiye'de kazılar ve müzeler bu nizamnameye göre yapılmıştır.[55] Türkiye'nin ilk müzecisi ise Osman Hamdi Bey olmuştur. Osman Hamdi Bey, 1842-1910 yılları arasında yaşamıştır. Osman Hamdi Bey'in kurmuş olduğu ilk müze ise İstanbul Arkeoloji Müzesi olmuştur.[56]

Müzecilik konusunda Türkiye'de Cumhuriyet dönemi önemli atılımlar yapılmıştır. 4 Aralık 1923 tarihinde Diyarbakır'da eski eserler müzesinin kurulması bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün onayı ile olmuştu.[57] 1924 yılında Türkiye'deki müzelerde bulunan eski eserlerin kataloglarının çıkartılarak tasnif edilmesi ve listelenmesinin kararı alınmıştı.[58] Yine 1924 yılında İzmir'e büyük bir müze binasının kurulması kararı alınmış ve çalışmaları başlamış idi.[59] 1925 yılından itibaren ise tekke ve zaviyelerde bulunan sanat ve tarih değeri bulanan eserler müzelere nakil edilmiştir.[60] 1932 yılında İstanbul'da bulunan tüm müzelerdeki Doğu eserlerini tasnif etmek üzere Almanya Berlin Üniversitesi Profesörü Eckhard Unger Türkiye'ye getirilmiştir.[61] Bütün bunlar yapılırken müzecilik alanında yetişmiş elemanın olmadığı gerçeği

[53]Francis Levy, "Maddi Olmayan Bir Müzeye Doğru", (Çeviri: Gül Çağla Güven), **Kent, Toplum, Müze, Deneyimler Katkılar**, (Editör: Burçak Madran), Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 150.
[54]Gönül Cantay, "Müzecilik ve Eğitimi", **I. Müzecilik Sempozyumu (14-15 Ekim 1993) Bildirileri**, Türk Deniz Kuvvetleri Deniz Müzesi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 17.
[55]Çetin Anlağan, "Çağdaş Müzecilik, Türk Müzeciliği Ve Özel Müze", **I. Müzecilik Sempozyumu (14-15 Ekim 1993) Bildirileri**, Türk Deniz Kuvvetleri Deniz Müzesi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 32.
[56]Cantay, **a.g.m.**, s. 17.
[57]**BCA**, 04.12.1923, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 29-160-11.
[58]**BCA**, 12.04.1924, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 29-160-17.
[59]**BCA**, 21.01.1924, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 29-160-14.
[60]**BCA**, 11.10.1925, Fon Kodu: 51 0 0 0, Yer Numarası: 2-3-17.
[61]**BCA**, 23.03.1932, Fon Kodu: 30 18 1 2, Yer Numarası: 26-19-5.

ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti, müzeciliği geliştirmek adına yaptığı en önemli çalışmalardan birisini gerçekleştirmiş ve yabancı üniversitelere arkeoloji talebeleri göndermiştir. Bu hamleyi Türkiye Cumhuriyeti'nin müzecilik alanında yaptığı en mühim hamle şeklinde değerlendirenler olmuştur.[62] Türkiye'de 1980'li yıllar özel müzecilik anlamında önemli yatırımların ve yasal düzenlemelerin yapıldığı dönem olmuştur. Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik, 22 Ocak 1984 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.[63]

Müzecilik kavramı, daha çok müzeciliğin amaç ve misyonu ile ilgilidir. Bir müzenin bu hedefleri gerçekleştirebilmesi için en önemli unsur sağlıklı bir yapıya ve işleyişe sahip olmasıdır. Bu sağlıklı yapı ve işleyişin sağlanmasındaki en büyük şartın ideal bir yönetim anlayışı olduğu söylenebilir.[64]

Günümüzdeki modern müzecilik kavramı elli yıllık bir sürecin ürünüdür. Bu elli yıllık süreçte modern müzeciliği ortaya çıkartan ve gittikçe belirgin hale getiren ana unsur ziyaretçi odaklı olmasıdır. Bunda ayrıca siyasi, ekonomik ve kültürel etkiler göz ardı edilemez.[65] Bir yönüyle siyasal fikirler ve toplumsal hareketler modern müzeciliğin günümüzdeki durumunu belirleyen etkenlerdir.

Müze ve müzecilik bağlamında özellikle ziyaretçilerle ilgili iletişim konusunda yenilikçi çalışmalar gündeme gelmiştir. Bunlardan biri 1990'lardan itibaren gelişen "yorumlayıcı tiyatro"dur. Yorumlayıcı tiyatro, ziyaretçilerin müzelere gelmesini sağlama temelli geliştirilmiştir. Yorumlayıcı tiyatro, yaygın ve doğal bir sunuş tekniğidir. İzleyenlere ulaşabilmek için onları bir oyun içerisinde yer almaya görevlendirme ve etkinliklere katılı sağlar. Bu yöntem en çok tarih müzelerinde kullanılmakta olup tarihte rol almış kişiler için oluşturulan müzelerde yaşayış tarzının ziyaretçiye anlatılmasında kullanılmaktadır. Günümüze kadar yapılan çalışmalarda yorumlayıcı tiyatronun, etkili öğrenme, müze ve eserler hakkında sınırsız bilgi, zaman gibi konularda geleneksel sergileme yönteminin önüne geçtiği

[62]Remzi Oğuz Arık, **Türk Müzeciliğine Bir Bakış**, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1953, 7.
[63]**http://bianet.org**/bianet/toplum/86515-ozel-muzeler-ve-ozel-muzecilik
[64]Fethiye Erbay, "Müze Yönetiminin Etki Alanları", **Müzebilimin ABC'si**, (Yayına Hazırlayan: Nevra Ertürk, Hanzade Uralman), Ege Yayınları, İstanbul, 2012, s. 26.
[65]Deniz Ünsal, "Müze, Katılım ve Yurttaşlık", **Müzebilimin ABC'si**, (Yayına Hazırlayan: Nevra Ertürk, Hanzade Uralman), Ege Yayınları, İstanbul, 2012, s. 13.

görülmektedir.[66] Böylece müze ve müzecilik alanında toplumda daha fazla duyarlılık oluşturmak mümkün olabilmektedir. Bu durum müzecilik alanında önemli bir değişimsel sürecin de başlangıcı olmuştur. Yorumlayıcı tiyatronun geleneksel müzeyi algılatma çabasına ek olarak esasen somut olmayan kültürel miras müzeciliğinde kullanılan ve kullanılabilecek bir yöntemdir.

[66]Mutlu Erbay, "Yorumlayıcı Tiyatronun Müzelerdeki Rolü", **5. Müzecilik Semineri Bildirileri**, 20-22 Eylül 2000, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 30-33.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS

Bu bölümde somut olmayan kültürel miras konusunda Türkiye'de durum örnekleri ile birlikte incelenecektir. Somut olmayan kültürel miras müzeciliğinin Türkiye'deki tarihsel seyri değerlendirilecek olup ile aynı zamanda müze çeşitliliği açısından değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

2. TÜRKİYE'DE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS MÜZECİLİĞİ

2.1. Türkiye'de Tarihsel Gelişim Sürecinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması, Yaşatılması, Sorunları ve Geleceği

Eski eserleri, kültürü ve kültürel mirası koruma duygusu insanların her döneminde gündeme gelmiştir. Farklı amaçlar ve nedenlerle bile olsa bu konu tarihin her döneminde gündeme gelmiştir.[67] Bu konuda günümüzde, İtalya yüzlerce yıllık koruma kültürü ve tarihi bilinciyle öne çıkan bir ülkedir. Fransa, aydınların duyarlılığı ve koruma kültürünün kurumsallaşması yönüyle çok önemli bir örnektir. İngiltere ise koruma kültüründe sivil kuruluşların öne çıkması yönüyle önemli örnek olan bir ülkedir.[68] Bu üç ülke koruma kültürü ve bilincinde dünyaya örnek olan devletlerdir.

Koruma kültürü eylem isteyen bir uğraştır ve tek boyutu yoktur. Yaşamın gerekli kıldığı tüm bilimi, disiplini, kültürü ve sanatı içinde toplayan bir davranış biçimidir. Koruma kültürü nerede varsa orada herkesin yapabileceği bir şey vardır. Ayrıca kendisini mutlu edebileceği bir uğraştır.[69] Korumak için başta en önemli yapılması gereken *"öğrenme"* olmalıdır. Bu yöndeki bir eğitim ihmal edildiği zaman kültürel miras sadece haber yapanların değil herkesin gündeminden uzak kalır. Bu konuda toplumun her kesimine çok önemli görevler düşmektedir. Geçmişe hep siyasal tarih penceresinden bakılmamalıdır. Kültürel birikimlerin ve tecrübelerin tarihi en az

[67]ÇEKÜL Vakfı, **Yerelden Ulusala, Ulusaldan Evrensele Koruma Bilincinin Gelişim Süreci**, ÇEKÜL Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 9.
[68]ÇEKÜL Vakfı, **a.g.e,** s. 16-22.
[69]ÇEKÜL Vakfı, **Birgi, Kendini Koruyan Kentler**, ÇEKÜL Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 94.

siyasi tarih kadar önemli olduğu bilinmelidir. Kültürel mirasın korunmasında herkes sorumludur. Bu konuda asla bir çatışma olmamalıdır.[70]

Somut olmayan kültürel mirasın neden korunması konusu kuşkusuz çok önemlidir. Toplumun kültürel hafızası, insan topluluklarının sürekliliğinin, kimlik ve aidiyet duygularının temelini oluşturmaktadır. Ancak bu, tarihin her döneminde dıştan gelen yabancı etkilere açık olmuştur. Bunun yanında kırılgan bir yapıya sahip olup, günümüzde de küreselleşmeden kaynaklanan bir tehdit ile karşı karşıya kalmıştır. Çünkü küreselleşme bir yandan çok kültürlülüğü ve evrenselliği ön plana çıkarmış, diğer yandan da tek düzelik anlayışına yol açan koşulları yaratmıştır. Hızlı yaşanan kentleşme, teknolojik değişim, sanayileşme, pazar ekonomisi ve göçler de kültürel hafıza ve kimlikler açısından son derece tehlikeli bir durum oluşturmuştur. Somut olmayan kültürel mirasın kaybolması, insanın sahip olduğu yaşam alanlarının yok olmasına hatta nesli tükenen canlı türlerine benzer. Ortak hafızanın, paylaşılan deneyimlerin ve tarihsel sürekliliğin korunabilmesi akılcı bir mücadele metoduna olan ihtiyacı zorunlu hale getirmektedir.[71]

Kültürel mirasın korunması konusu Osmanlı Devleti dönemi ile başlamış olmasına rağmen bu konuda en önemli ve nitelikli çalışmalar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlamıştır. Cumhuriyet dönemi aynı zamanda yeni bir bakış açısının getirmiştir. Bu bakış açısı kendisini uzun süre devam ettirecek bir kültür anlayışına dönüşmüştür. Cumhuriyetin getirmiş olduğu çağdaşlaşma anlayışı kültürel miras ve koruma kültürünün temel alt yapısını oluşturmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk tarafından ifade edilen; *"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür"* sözü devletin kültür rotası olmuş ve çalışmalar hep bu eksende ilerlemiştir.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde halkın kültürel yönden geliştirilmesinde, aydınlanmasında ve bilgi oluşturulmasında köy enstitülerinin, halkevlerinin çok büyük katkısı olmuştur. Halkevlerinde tarih ve müze kolları kurularak önemli bir adım atılmıştır. CHP'nin 5. Büyük Kurultayında (1929 yılında) kabul edilen programının 47. Maddesi de bunu açıkça belirtmektedir: *"Müzelerimizi*

[70]Oktay Ekinci, **Tarihi Kentlerde Seyir Defteri-1, Yazılarla 2000'den 2003'e**, Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul, İstanbul, 2003, s. 81.
[71]Handan Dedehayır, **"Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve Yaşatmak"**, s. 18-25.

zenginleştirecek kıymetteki tarihi eserlerin toplanmasına ve bu maksatla hafriyat yapılmasına ehemmiyet verilecek ve umumiyetle eski eserlerin tasnifine ve icap edenlerin yerlerinde iyi muhafazasına itina olunacaktır." O günlerde halkevlerinde müzecilik konusunda yoğun bir çalışma başlatılmıştır. 1945 yılına gelindiğinde çalışmalarını devam ettiren 405 halkevinden 907'sında tarih ve müze kolları kurulmuştur. Burada görev yapanlar toplumda tarih ve müze bilincini canlandırmak adına çalışmalarını sürdürmüşler ve kılavuz kitapları hazırlanmışlardır. Eski eser ve müzelerimizin durumunu görüşmek üzere 1945 yılında toplanan Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Kurulunun toplantısını açan dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in; *"Milletimizi ve bütün insanlığa karşı ülkemizdeki eserleri iyi tutmak ve tanıtmak başlıca görevimizdir"* diyerek hükümetin müzelere verdiği önemi bir kez daha vurgulamıştır. Halkevleri siyasi nedenler ve çekişmelerden sonra 1951 yılında kapatılmıştır. Böylece Türk halkının kültürel gelişmesi kadar müzeleri de olumsuz etkilenmiştir.[72]

1950 yılından sonra kültür politikalarından daha ziyade ekonomik kalkınma sistemine modellerine ağırlık verilmesi önemli bir değişimi barındırmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, öğrencilerin müzeleri gezmeleri konusunda bir teşebbüste bulunmuş ve yeni bir kültürel atılım başlatmak istemişse de uzun vadede etkili olamamıştır. Ekonomik kalkınmışlık seviyesi ile aynı anda uygulanabilir kültür politikalarının da olabileceği devlet tarafından yeterli desteği görmemiştir. Bu da hem merkezi idare, hem yerel idareler, hem de halkta kültür politikaları ve uygulamalarını geri planda unutulmaya terk etmiştir.[73] Bu durumun yol açtığı en büyük sorun ise tahrip edilmiş çevre, kazanç aracına kurban edilmiş tarihi miras, duyarsızlaşmaya başlayan bir nesil olarak toplumun karşısına çıkmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yapılan kültür çalışmaları ve tabii ki somut olmayan kültürel miras çalışmaları öncelikle kamu otoritesinin girişimi-kontrolü altında yürütülmüştür. Bu konudaki kamu otoritesi olan Kültür ve Turizm Bakanlığı kendisini şu ifadelerle tanımlamaktadır:

[72]**http://arkeologlardernegi.org**/4367/ataturkun-arkeoloji-ve-muzecilige-olan-sevgisi/. Erişim Tarihi: 08.12.2015.
[73]Serhat Aslaner, "Fikriyattan İcraata Tevfik İleri'ye Dair Bir İnceleme", **DEM Dergi**, Yıl 1, Sayı 2, s. 94-99.

"Bakanlığımız Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi, Türk toplumunun yüzyıllar boyunca ürettiği kültür ürünlerini ve faaliyetlerini, bilimsel metotlarla tespit ederek, ulusal ve evrensel nitelikli kültürel çalışmalara katkı sağlamak, ayrıca Türk kültür varlıklarını gelecek nesillere taşıyabilmek amacıyla kurulmuş Türkiye'nin tek bilgi ve belge merkezidir. Yurtiçinde ve yurtdışında, halk kültürü alanına giren gelenek, görenek-inançlar, el sanatları, giyim- kuşam, halk mutfağı, halk müziği ve oyunları, halk tiyatrosu, halk edebiyatı ve halk ozanlığı geleneği vb. konularda uzman araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgi ve belgeler yazılı veya görsel materyal merkezimize kaydedilerek kültürümüzü dünyaya tanıtmak, kültürler arası bilgi alışverişine katkıda bulunmak amacıyla kurum/kuruluş, uzman, araştırmacı ve akademisyenlerin hizmetine sunulmaktadır."[74]

Türkiye'de kamu otoritesi adına kültürel miras-somut olmayan kültürel miras çalışmalarının sürdürülmesi Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde yer alan teşkilat yapılanması içinde faaliyetlerine devam etmektedir.[75] Bu bağlamda Bakanlık merkez teşkilatında bir yapılanmasının yanında taşra teşkilat yapısı içerisinde "Müze Müdürlükleri" yer almaktadır.[76]

Zamanla yapılan bu çalışmalar bilimsel kurum ve kuruluşların varlığı ve katkısı ile gelişmiştir. Bu bilimsel kurum ve kuruluşlar üniversitelerdir. Üniversitelerin özellikle ODTÜ ve Gazi Üniversitesi'nin çalışmaları çok önemli bir aşamaya geçilmesi adına son derece önemli olmuştur. Son 25 yıl itibari ile yerel yönetimler, belediye-özel idareler de kendi coğrafi alanlarında rol üstlenmişlerdir. Bu da ancak her dönem seçilen belediye başkanlarının arzularına, tarzlarına ve imkânlarına bağlı kalmıştır. Ancak bu konuda her geçen gün artarak devam eden bir sahiplenmeden söz edilebilir.

Yine son dönemlerde özel sektör ve sivil toplum girişimlerinin yoğunlaştığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları bazen bizzat, bazen yerel yönetim ortaklıkları, bazen de uluslararası ortaklıklarla somut-somut olmayan kültürel miras çalışmalarına güzel örnekler sunmuşlardır. Burada tekrar UNESCO'nun 17 Ekim 2003'te "Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi"ni imzalamasının ve

[74] **https://www.kultur.gov.tr**/TR,24295/kultur.html. Erişim Tarihi: 09.12.2015.
[75] **https://www.kultur.gov.tr**/TR,22962/merkez-teskilati.html. Erişim Tarihi: 09.12.2015.
[76] **https://www.kultur.gov.tr**/TR,22997/tasra-teskilati.html. Erişim Tarihi: 09.12.2015.

Türkiye'nin bu sözleşmeye 2006 yılında dâhil olmasının farklı kurumların somut olmayan kültürel mirasa ilgisini artırdığını ifade edebiliriz.

Bilimsel kurumlardan ODTÜ'nün Kültür ve Turizm Bakanlığı ile beraber yaptığı ilk "Folklor Açıkhava Müzesi" deneyiminden sonra Gazi Üniversitesi 2003 yılında, "Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi"ni kurarak bu alandaki çalışmalara hız vermiştir. Sonrasında da sempozyum çalışmaları, somut olmayan kültürel miras derlemeleri, yaşayan insan hazineleri tespiti ve nihayet 2013 yılında "Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi" ile devam ettirilmiştir. Gazi Üniversitesi'nin bu çalışmalarında aynı zamanda UNESCO'nun Türkiye Milli Komisyonu Başkanı olan Prof. Dr. Öcal Oğuz'un ve üniversitenin Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölüm Başkanlığı'nın katkıları özellikle belirtilmelidir.[77]

Bu konuda Ege Üniversitesi, Nevşehir Üniversitesi, Kars Kafkas Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve özel üniversitelerin somut olmayan kültürel mirasın farklı alanlarda korunması, uygulanması (sergilenmesi), envanterlenmesi konusunda çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Sivil toplum çalışmaları bazında öncelikle bakıldığında; ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı), Tarihi Kentler Birliği, Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi gibi sivil toplum kuruluşlarının doğrudan veya dolaylı olarak somut olmayan kültürel mirasın korunması çalışmaları yaptıkları görülmektedir. Yine UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras listesine girecek varlıkların ulusal tespitleri konusunda Bakanlığın çalışmalarına katılan sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Folklor Araştırmaları Vakfı (1999), Kültür Araştırmaları Vakfı (2002), Mevlana Vakfı (1996) gibi eski sivil toplum kuruluşlarının yanında yeni sivil toplum kuruluşlarının varlığı somut olmayan kültürel miras çalışmalarına güç vermektedir. Bu alanda yeni sivil toplum kuruluşu olarak Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği Türkiye Milli Merkezi gibi yapılanmalar kurulmuştur.[78]

[77]Ali Yakıcı, **a.g.m.** s. 30-35.
[78]Selcan Gülçayır Teke, "Sivil Toplum Kurumları ve Somut Olmayan Kültürel Miras: Katılım, Akreditasyon ve Eksikler", **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği: Türkiye Deneyimi**, (Editörler: Öcal Oğuz vd.) UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 2013, s. 42-45.

Somut olmayan kültürel mirasın nasıl korunması konusu da neden korunması konusu kadar önemlidir. Bu konuda, UNESCO'nun "yaşayan kültürel mirası koruma" yaklaşımı önemlidir. Yaşayan kültürel mirasın günümüzde ve gelecekte sürekliliğini sağlamak için önlemler alınmasını planlamıştır. UNESCO sözleşmesi, yaşayan kültürel mirası kimliklerin bir ifadesi olarak benimsemiştir. Bunun yanında sonraki nesillere aktaracak olan topluluğun üyeleri tarafından devam ettirilmesine öncelik vermektedir. UNESCO, kültürel mirasın devlet arşivlerinde ve müzelerde saklanarak koruma sağlanacağı anlayışını yeterli görmemektedir. Tek amacı belgelenmek olan bir şarkının, bir törenin, birkaç ciltlik kitapta toplanmış bir halk bilgisi incelemesinin, ya da müzelerde sergilenen araç ve gereçlerin, geleneklerin korunduğu anlamına gelmemektedir. Somut olmayan kültürel mirası koruma konusunda sorumluluk birçok üye ülkede kültür bakanlıkları tarafından görevlendirilen bir birim tarafından üstlenilmektedir.

Araştırma ve durum tespiti çalışmalarını sürdürmek için gereken kaynakların ve kurumlar arası işbirliğinin sağlanmasında, eğitim ve yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesinde merkezi bir kuruma ihtiyaç mutlaka vardır. Ancak somut olmayan kültürel mirasın nasıl korunması konusunun doğru yapılabilmesi ve yerel kültürel geleneklerin doğru değerlendirebilmesi için birçok alanda uzmanlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle araştırma, geliştirme, envanter tespiti ve eğitim program tasarımı gibi çalışmalar için üniversitelerle işbirliğinin yapılması uygundur. Müzelerin ve müze benzeri kültürel kurumların da bu konularda uzman personelleri vardır. Somut olmayan kültürel miras çalışmalarında farklı özellikte kuruluşların birlikteliğine ihtiyaç vardır. Kısaca UNESCO'nun, "yaşayan kültürel mirası koruma" yaklaşımı, bu mirasın günümüzde ve gelecekte sürekliliğini sağlamak adına önlemler alınmasını üye ülkelere belirtmektedir. UNESCO, "yaşayan kültürel mirası koruma" kimliklerinin bir ifadesi olarak benimsemiştir. Sözleşmenin 15. maddesi, yerel halkın katılımına büyük bir önem vermektedir. Halkın kendi geleneklerinin belgelenmesi, araştırılması, sunumu, tanıtılması ve korunmasında, resmi kuruluşlarla aynı durumda araştırmalara katılması ve birlikte çalışması teşvik edilmelidir.

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasının başlıca iki boyutundan söz etmiştir.[79]

> *"Bunlardan biri halk kültürünün yaşama ortamı bulduğu sosyal ve ekonomik koşulların yaratılması: Somut olmayan kültürel yaratımları üreten zanaatçıların ve onların içinde yetişip, sanatlarını icra ettikleri geleneğin yaşama kabiliyeti olması gereklidir. Korumanın en can alıcı yönü, kültür ürünlerinin toplumsal işlevlerini, gündelik yaşam içindeki rollerini ve insan ilişkilerini canlı tutabilmektir. Diğeri ise, araştırma, derleme, belgeleme, müzeleme, eğitim: Somut olmayan kültürel mirası korumada araştırma, derleme, arşiv ve belge merkezleri oluşturma, müze kurma, öğretim kurumları ders programlarında ve kitle iletişim araçlarında yer almalarını sağlama gibi etkinlikler, kuşaklar arasındaki kopuklukları giderecek destekleyici önlemlerdir. Valilik ve belediyeler tarafından kentlerde oluşturulacak kent müzelerinde ve kültür merkezlerinde somut olmayan mirasın yaşatılmasına yönelik faaliyetler yapılmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının bu çalışmaları desteklemesi istenilen amaca ulaşmayı kolaylaştırır."*[80]

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında sivil toplumun da yapması gerekenler vardır. Bu mirasın korunması aslında 200 yıllık bir mücadelenin ürünüdür. Türkiye'nin 2006 yılında kabul ettiği "Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi"nde devlet olarak bir adım atmıştır.[81] Ancak devletin yanında sivil toplumun yapacakları bir yönüyle daha önemlidir. Çünkü devlette, toplumda ve uluslararası alanda farkındalık oluşturma ancak bu sayede gerçekleşebilir. Sivil toplum kuruluşları bunun yanında uluslar arası camia ile eşgüdüm halinde çalışabilir, ileri seviyelerde olan ülkelerin modelleri tanıtılabilir.

Türkiye'de farkında olarak veya doğrudan "somut olmayan kültürel miras" demeden yapılan envanter çalışmaları mevcuttur. Özellikle Bursa Ankara gibi byük illerin yanında küçük yerel birimlerde de envanter çalışmaları yapılmaktadır. Bu durum ülkede somut olmayan kültürel miras ve onun korunması adına ümit verici bir durumdur. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ulusal ölçekte yapılan önemli çalışmanın 2008-2014 tarihleri arasını kapsadığı bilinmektedir. Tespit edilip yayınlanan bu envanter çalışmasının amacı Türkiye'nin bütün renklerini görünür

[79]Handan Dedehayır, **a.g.m**, s. 18-25.
[80]Handan Dedehayır, s. 18-25.
[81]M. Öcal Oğuz, **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir**, s. 119-120.

kılmak ve bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında paydaşlara da görev ve misyon yüklemektir.[82]

Türkiye'de somut olmayan kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda farklı bakış açıları mevcuttur. Bu konuda esas sorunun korumanın öneminin ve bunun değerinin bir sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal güç olduğunun farkına varılmak istenmemesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bu konuda yapılması gerekenin konuyu merkezi yönetimin kontrolünden çıkarmak olmalı görüşleri mevcuttur. Hatta yerel yönetimlerce izlenen yöntemlerin terk edilmesi, kültürel, tarihi mirasın korunmasının bir zorunluluk olduğu kabul edilmeli, bununla birlikte ağır bir sorumluluk taşıdığının farkına varılmalı, yerelden merkeze kadar ortak politika etrafında bir araya gelmek mümkün olabilmeli görüşleri aktarılmaktadır.[83] Bunun yanında kültürel mirasın korunmasında dört ana-önemli noktanın uzlaşması ve geleceğe dönük plan uygulaması konusunda bir bakış açısı daha vardır. Bu bakış açısına göre bu dört ana noktanın; merkezi yönetim, yerel yönetim, özel girişimler ve kentlinin katılımı ile olması, bu birlikteliğin sağlanması ile ancak kültürel mirasın kalıcı ve aktarılabilir olabileceği söylenmektedir.[84]

Bu konuda ifade edilecek durum; Türkiye kültür mirasının korunması konusunda uluslararası sözleşmelere imza atmıştır. Batı standartlarında hukuksal düzenlemeler yapmış, yetkili ve sorumlu kuruluşlar oluşturarak devlet tarafından yapılması gerekenler konusunda mesafe almıştır. Ancak bu yapılanlar kültürel mirasını korumaya yetmediği görülmektedir. Türkiye, devam eden yıllar içerisinde geçmişte yapılanların olumsuz yönlerini göz önüne alarak kültür politikalarına ve kültürel mirası koruma konusunda yeni kararlar oluşturmak zorundadır. Öncelikle toplumsal gelişim sürecinde kültürün ekonomik ve politik tercihlerle uyumunu sağlayacak ulusal kültür politikasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sanayi ve kentleşme politikalarıyla uyumlu programların ve çalışmaların da yer aldığı bütüncül bir yaklaşım içerisinde

[82]Okan İbis, **"Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültür Mirasımız: Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri",** Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2014, s. 7.
[83]Gönül Tankut, "Doğal ve Tarihi Çevrenin Korunması: Sorunlar ve Olası Çözümler", **Planlama Dergisi**, 2005/1, Sayı: 31, s. 9-13.
[84]Tankut, **a.g.m.**, s. 9-13.

kültürel mirasın korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında çağdaş stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu öne alınması gereke bir konudur. Ayrıca UNESCO, Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlerin tavsiyeleri incelenmeli ve devam eden yıllar içerisinde bu politika ana unsur kültür politikası olarak yaşamımıza girmelidir.[85]

Türkiye'de, daha 1970'li yıllarda o günlerde Folklor olarak ifade edilen somut olmayan kültürel miras objelerine sahip çıkmanın ne kadar gerekli olduğu konusunda önemli bir tespit yapılmıştır. Bu tarihi tespit bugünümüzü aydınlatmak adına son derece önemlidir. Tespit toplumuzun yapısıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu tarihi tespit aynen şöyledir:[86]

> *"Titizlikle bakılırsa uygarlığa, daha doğrusu makine ve asfalt uygarlığına açılan uluslarda folklor ürünlerinin oluşması ortadan kalkmaktadır. Uzun kış gecelerinin, İslam kurallarındaki ramazan gecelerinin, doğa olaylarını düşsel güçle açıklama gereklerinin sonucunda gelişen öyküler, masallar, değişler, orta ve seyirlik oyunlar, yavaş yavaş bizlere veda etmektedir. Örneğin ülkemizde her köyde çok çok bulunan radyolar, yakın bir gelecekte televizyonla buluşunca belki eski folklor ürünleri seyredilecek, anılacak ama yenileri çok zor oluşacaktır. Artık köylü bir halk ozanının veya anlatıcısının yöresinde toplanıp Köroğlu, Battalgazi, Kerem Dede destanlarını dinlemeyecek buna karşın televizyon ekranında Hugo'nun Sefillerini, Notre Damın Kambur'unu veya bir diğer yazarın Diriliş'ini izleyecektir. Düş gücü gene işleyecek, ancak bu işlemedeki Kaptan Köşk'ün Uzay Gemisi olacaktır."*

Pek çok kaynakta somut olmayan kültürel mirasın korunması gerekliliği dile getirilmektedir. Bu konudaki zaruret ısrarla vurgulanmaktadır. Ancak SOKÜM'ün korunma yöntemleri ve müzelenmesi; müzelenmenin sürdürülebilirliği konuları belli zorlukları kendi içerisinde barındırmaktadır. Bu zorluklar müzecilik çalışmalarını somut olmayan kültürel mirasın sınıflandırılması, envanter çalışmaları ve sergilenmesi açısından sorunlar yaratmaktadır.

---

[85]Melike Z. Dağıstan Özdemir, "Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış", **Planlama Dergisi**, 2005/1, Sayı: 31, s. 20-25.

[86]Nejat Birdoğan, "Türkiye Folklor ve Etnoğrafya Atlası Üzerine", **"I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I. Cilt Genel Konular"**, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1976, s. 75-80.

Somut olmayan kültürel miras konusunun objesi değerler ana kavramdan ayrık olarak bakıldığında envanter ve de müzelenmesi konusunda daha rahat yol alınabilmektedir. Bu kapsamda kamu müzeleri olarak etnoğrafik/tematik müzeler ve kent müzeleri işlevsellik arz etmektedir. Ancak SOKÜM'ün ana unsuru değerlerin envanterleme zorluğu ve bazen bölgesel farlılıklar daha ayrıntılı çalışma gerektirmektedir. Bu ise bir maliyeti ve bu alanda çalışacak daha fazla insanı gerekli kılmaktadır. Ayrıca envanterlenen değerlerin buna uygun kuşaktan kuşağa geçişini sağlamak ve koruma zincirini uygulamalı olarak devam ettirmek yine hem maliyetli hem de daha fazla insanın istihdamını zamanla zorunlu kılmaktadır. Müzelenmesi konusunda oluşan zorluklar da buradan kaynaklanmaktadır.

Özellikle SOKÜM müzeciliği maliyetten ayrı olarak bir yönetsel ve envanter açısından esneklik gerektirmektedir. Bu ise çok şarta bağlı kamu müzeciliği açısından oldukça zor gözükmektedir ki bu isimle kamuda müze yoktur. Türkiye'de en başarılı örnekler üniversite ve özel sektörün çalışmalarıdır.

İsmi SOKÜM müzeciliği olmasa da somut olmayan kültürel mirası içinde barındıran sergileme/sunum ve üretim uygulamalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Kısaca SOKÜM'ün geleceğini değerlendirirken bizzat içinde bulunduğu zorlukları göz ardı etmemek gerekmektedir.

Somut olmayan kültürel mirasın geleceği ile ilgili bir taraftan farkındalık oluşmasının olumlu yaklaşılmasını düşündürürken diğer taraftan yine kendi özünden kaynaklanan zorluklarına yeni ilaveler de eklenmektedir. Çünkü tekrar ifade etmek gerekirse gelişen hızlı teknoloji ve bilgi çağı geleneksel yöntem ve aktarma alanlarını SOKÜM aleyhine daraltmaktadır. Ayrıca korumaya ayrılan birim zamanın uzun oluşu dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin geleneksel yöntemlerle kurgulanan ve uygulanan çocuk oyununun koruma, uygulama ve sürdürme maliyeti, zamanı yeni teknolojik oyunlar karşısında zorlamaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi somut olmayan kültürel mirasın müzelenmesi konusu koruma ve aktarma anlamında daha doğru görünmekte olup, yine benzeri zorluklarda burada da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kamunun esnek düzenleyici mevzuatlarla

destek verip müzelenmesi konusunda üniversite, yerel yönetim ve STK'lara maddi-manevi destek vermeyi daha öncelikli olarak ele almalıdır.

UNESCO ve benzeri uluslararası örgütlerin varlığı ve yerelde bu amaçla kurulan ve çalışacak STK'ların çoğalması SOKÜM'ün geleceğinde belirleyici olacaktır. Ayrıca yeni kuşaklara bilgi ve deneysel ölçüde aktarımın sürdürülmeli ve medyanın rolü öne çıkartılmalıdır. Özellikle film ve belgesel yapımına ağırlık verilmelidir. Kaybolma riski taşıyan SOKÜM'ün belgeleme ve envanterleme çalışmalarına hız verilmelidir. İnsanlığın ortak mirası değerler için gücü yetmeyen toplumlara gelişmiş ülke bilgi ve maddi kaynakları ile desteklenmeli ve derleme çalışmaları belirlenen normlarda tamamlanmalıdır.

İnsanlık tarihinde gelişim dönemlerinin bilimsel ve teknolojik anlamda hızlı yaşandığı günümüz bilgi kuşağında SOKÜM'ün kaybolması da kuşkusuz hızlı olmaktadır. Tüm olumsuzluklara karşın Türkiye'de bilinçlenen yerel yönetimler ve akademik çalışma ve organizasyon yapan üniversite ve STK'ların artışı SOKÜM'ün geleceği konusunda ümitleri sürdürülür hale getirmektedir.

2.2. Türk Müzeciliğinin, Somut Olmayan Kültürel Miras Müze Çeşitleri Açısından Araştırılması

Somut olmayan kültürel mirasın müze çeşitliliği açısından incelenmesi esasında farklı müzelerin ele alınması ve çeşitliliği artırmak mümkün iken konunun dağılmaması için Arkeoloji müzeleri, Etnografya müzeleri, Kent müzeleri ve özel müzeler olarak bir tasnif yapılmıştır.

Dünyada somut olmayan kültürel miras müzeciliği tanımına yakın uygulama örneklerini ilk ve en belirgin olarak *"açık hava müzesi", "folklorik açık hava müzesi"* gibi başlıklar altında görülmektedir. Dünyada halk müzesinin ilk örneği olarak kabul edilen İsveç'in *"Skansen Müzesi"* 1891 yılında halkın ziyaretine açılmıştır. Bu müzenin kurucusu ise Arthur Hazelius'tur. Bu müzede tarihi binalar,

yerel aletler ele alınır. Musiki, dans, geleneksel oyunlar, nikâh merasimi gibi ritüeller icra edilir.[87]

Skansen Müzesi'nde etnografik ve mimari eserlerin içinde halk kültürüne ait ritüel uygulama, üretim ve benzeri temsiller günümüz somut olmayan kültürel miras müzeciliği ile örtüşmektedir. İsveç'in bu yeni müze uygulamasından sonra Danimarka, Norveç ve Hollanda gibi Kuzey Avrupa ülkeleri de bu müzecilik faaliyetler zincirine "Açıkhava halk müzeleri" olarak katıldıkları görülmektedir. Dünyanın farklı yerlerinde Açıkhava müzelerini inceleyen Hamit Zübeyir Koşay, Türkiye içinde bu uygulamanın yapılabilirliğini gündeme getirmiştir. Kaybolmaya yüz tutan binaların içindeki taşınabilir ve üretilebilir değerleri ile sergilenebileceğini vurgulamıştır. Bununla yetinmeyen Hamit Zübeyir Koşay, "Açıkhava Halk Müzesi" kurulmasının gereğinin yanında, nerelere nasıl kurulacağı konusunda da ciddi öneri ve eleştiriler getirmiştir. Halka ve akademisyenlere de bu alanda çağrıda bulunmuştur.[88]

Somut olmayan kültürel mirasın korunduğu ve sergilendiği müzeler açısından incelendiğinde arkeoloji müzeleri başta olmak üzere etnoğrafya müzeleri, kent müzeleri ile özel müzeler karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1. Arkeoloji Müzeleri

Türkiye'nin ilk arkeoloji müzesi İstanbul Arkeoloji Müzesi'dir. Bu müze aslında Türkiye'nin de ilk müzesi olma özelliğini taşımaktadır. Temeli 1847 yılında Harbiye Nazırı Damat Fethi Ahmet Paşa tarafından atılmıştır.[89] Osman Hamdi Bey bu müzenin ilk müdürü olup 30 yıl bu görevini sürdürmüştür.[90] Osman Hamdi Bey bu müzeyi zenginleştirmek için 1883-1885 yılları arasında Anadolu'nun birçok yerinde kazılar organize etmeye başlamıştır. Bunda oldukça başarılı olunmuştur. 1887-1888 yılları arasında Sayda Kral Nekropolü'nde yaptığı kazılar en başarılısı olmuş ve önemli eserler bulunmuştur. Bu kazılarda çıkartılan en önemli eserlerden olan *"İskender Lahti"* ve *"Ağlayan Kadınlar Lahti"* o dönem dünyada arkeolojik

[87]Phil Hamit Zübeyir Koşay, **a.g.e.,** s. 4-5.
[88]Phil Hamit Zübeyir Koşay, **a.e.**, s. 26-27.
[89]Cantay, **a.g.m.**, s. 17.
[90]Cantay, **a.g.m.**, s. 18.

anlamda en önemli keşifler olarak kabul edilmiştir.[91] Bu da Osman Hamdi Bey'in müzenin geliştirilmesindeki önemli gayretini görünür kılmıştır. Bu durum Osman Hamdi Bey'in sanatsal yönünün hem devlet katında hem de ilgili çevrelerce takdir edilmesine yol açmıştır.

Osman Hamdi Bey'in 1910 yılında ölmesi üzerine yerine yardımcısı olan Halil Edhem Bey atanmıştır. Halil Edhem Bey'de müzeye önemli katkıları olan bir kişi olmuştur. Sikke meraklısı olan Edhem Bey müzenin bu konudaki zenginleşmesini sağlamıştır. Halil Edhem Bey, Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişe tanıklık yapmış ve her iki devlete de hizmet etme imkânına kavuşmuştur. Edhem Bey, Atatürk ile tanışmış, kitabı Atatürk tarafından okunmuştur. 1924 tarihinde Topkapı Sarayı'nın müzeye dönüştürülmesi için çalışmış ve eserleri tespit etmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin günümüze kadar büyük bir zenginlikle gelmesinde önemli katkıları olmuştur.[92]

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde 50.000 arkeolojik eser ve 460.000 sikke ve madalyon korunmaktadır. Müzede Anadolu'nun Pers ve Hellenistik dönemlerine ait eserler de vardır.[93]

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin geliştirilmesi için Cumhuriyet döneminde önemli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu amaçla birçok yeni kazıya izin verilerek eserlerin buraya naklinin sağlanması yapılmıştır. Bunun yanında yabancı uzmanların çalıştırılması sağlanmıştır. Özellikle Alman uzmanların ve profesörlerin bu müzede çalıştırılarak tarihsel konularda tasniflerin yapılması ve yorumlanması sağlanmıştır.[94] 1940-1945 yılları arası Alman uzmanlardan yararlanılması uygulaması kendisini sıkça göstermektedir. Almanların uzmanlık alanlarının daha çok "Sümeroloji" olduğu anlaşılmaktadır.

[91]Alpay Pasinli, "İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki Müzecilik Çalışmaları Ve Çocuk Müzesi", **Kuruluşunun 150. Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri** (24-26 Eylül 1996 İstanbul), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, s. 100.
[92]Alpay Pasinli**, İstanbul Arkeoloji Müzesi**, Akbank Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 26-29.
[93]Tülay Ergil, **İstanbul Müzeleri**, İstanbul Eğitim Ve Kültür Vakfı (İSTEK) Kültür Yayını, İstanbul, 1993, s. 28-31.
[94]**BCA**, 31.07.1941, Fon Kodu: 30 18 1 2, Yer Numarası: 95-67-3.

Ankara'da bulunan Anadolu Medeniyetleri Müzesi arkeoloji kategorisindeki müzeler arasında sayılmaktadır. Ankara'da bir *"Eti Müzesi"* kurulması fikri Mustafa Kemal Atatürk'e aittir. Atatürk'ün bu görüşünü Milli Eğitim Bakanlığı faaliyete geçirmiş ve müzeyi kurmuştur. Müzede Anadolu'nun tüm eski dönemlerine ait eserler yer almaktadır. Tarih öncesi dönemlerden itibaren tüm dönemleri kapsayan Anadolu uygarlıkları müzede sergilenmektedir.[95]

Arkeoloji müzelerine diğer bir örnekte Antalya Arkeoloji Müzesi'dir. Bu müzenin yapımına 1964 yılında başlanmıştır. Bayındırlık Bakanlığı tarafından müzenin inşaatı yapılırken mimarlara danışılmadığı ifade edilmektedir. Müze, 1980 yılında yeni bir proje hazırlanarak onarımdan geçer. Bu onarım müzeyi özgün halinden koparark bambaşka bir yapı konumuna sokar. Antalya Arkeoloji müzesi, müzecilik anlamında birçok olumsuzluklarla yoluna devam etmiştir.[96] Günümüzde ise bu özelliğinden uzaklaşmış ve modern anlayışa kavuşmuştur.

Arkeoloji Müzeleri Türkiye'nin birçok yerinde kendini göstermektedir. Adana, Antalya, Afyon, Ankara, Antalya, Balıkesir, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Konya, Muğla, Nevşehir ve Samsun arkeoloji müzelerine ev sahipliği yapan başlıca şehirlerdir.[97]

Türkiye'de özellikle müzeciliğin kurumsal anlamda başlangıç yıllarında arkeoloji müzelerinin bir bölümü adlandırılarak veya adlandırılmadan etnografik eserler bu müzelerin bünyesine alınmıştır. Bu da bir yönüyle somut olmayan kültürel miras objelerinin sergilenmesi sayacağımız etnografya müzelerinin arkeoloji müzeleri ile iç içe geçmesinin bir sonucudur. Etnografik eserler ve bazı geçici sergi uygulamaları arkeoloji müzeleri bünyesinde yer almış ve almaya devam etmektedir.

Arkeoloji müzelerinin kendi özelliklerine rağmen Türkiye'de sanki somut olmayan kültürel miras uygulamasını hatırlatır kuşaklar arası köprü kurma arayış ve çabaları

[95]Raci Temizer, **Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi**, Ak Yayınları Sanat Kitapları Serisi, İstanbul, 1979, s. 1-7.
[96]Sinan Genim, "Çağdaş Müzeler İçin Üç Deneme", **5. Müzecilik Semineri Bildirileri (20-22 Eylül 2000**), Askeri Müze Ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 18.
[97]**Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını**, (Genel Yayın Yönetmeni: Ümit Yaşar Gözüm), Ankara, 2002, s. 1-163.

görülmektedir. Bu uygulamalar özellikle çocuk eğitimlerinde öne çıkmaktadır. Bu konuya örnek olarak Çorum Valiliği'nin yaptığı bir çalışma örnek gösterilebilir. Valilik ve Ankara Üniversitesi'nin akademik katkıları ile Çorum Müzesi'nde arkeolojik objelerin sergilenmesinin yanında etnografik unsurlara da yer verilmiştir. Bu müzede ilk defa yatılı uygulama sistemi hayata geçirilerek 20'şerli guruplarla öğrenciler yatılı alınmıştır. Öğrencilerin burada atölye çalışmaları ve uygulaması yapması sağlanmıştır.[98]

2.2.2. Etnografya Müzeleri

"Etnografya" kelimesi, halkı çizme ve tasvir etme anlamlarına gelmektedir. Etnografya müzesi denilince de halkın yaşayışını, kültürünü ve ürettiklerini söz konusu eden müzeler akla gelmektedir. Etnografik öğeler arkeolojik öğelere göre daha çok karşımıza çıkmakta ve daha yaygın olarak toplumda bulunmaktadır. Doğal olarak bunun müzeciliği daha geniş mekânlara, daha kapsamlı müzecilik anlayışına ihtiyaç doğurmaktadır. Bu alandaki müzeciliğin halkın tüm kültür özelliklerini yansıttığını iddia etmek mümkün değildir. Türkiye etnografik nesneler adına ancak dünyadaki birkaç ülkede olabilen zenginliğe sahiptir. Bu müzecilik alanındaki sorunlar henüz aşılmış değildir. Bu amaçla süratle eğitim ve araştırma kurumları arasındaki koordine sağlanmalıdır.[99]

Etnografya müzeciliği halk kültürünü yansıtması ve kuşaktan kuşağa aktarması yönüyle önemli bir tarihsel rol oynamaktadır. Ancak bu konuda yapılan çalışmalarda bu müzelerin gerçek işlevinin dışında bırakılmaması ana eksen olarak belirlenen "kültürel merkezden" koparılmaması gerekmektedir. Etnografya müzeciliği yönüyle Anadolu zengin bir birikimi barındırmaktadır. Anadolu'nun uzun tarihi geçmişi, çok kültürlü kimliksel yapısı bunu sağlamıştır.[100]

---

[98]**Türkiye'nin Müzeleri-Yenilenen Müzeler, (Broşür)**, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2013.

[99]Atilla Erden, "Etnografya Müzelerimiz Ve Müzelerin Eğitimdeki Rolü**", Eskişehir Valiliği I. Müzecilik Semineri Bildirileri (27-28 Aralık 1989)**, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir, 1990, s. 8-9.

[100]Sümer Atasoy, "Etnografya Müzeleri", **5. Müzecilik Semineri Bildirileri**, 20-22 Eylül 2000, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 58-61.

Etnografya müzeleri sadece bulunduğu kendi kültür bölgesine ait öğeler toplamakla kalmamalıdır. Kendi kültür coğrafyasının dışında kalan yakın çevre kültürleri ile bir etkileşim taşımalıdır. Bununla birlikte ilgili yörelerdeki tarihi, müziği, seyirlik oyunları, sözlü edebiyat örnekleri gibi unsurları barındırmalıdır. Bu konuda önemli araştırma merkezi özelliği taşımalı bir yönüyle araştırma kitaplığı gibi olmalıdır. Ayrıca düzenleyeceği etkinliklerle yörenin yemek, tören gibi geleneklerini canlandırmalıdır. Bunlar uygulandığı takdirde etnografya müzeleri kendisinden beklenen işlevi tam olarak yerine getirmiş olur. Bu işleve ek olarak dış dünyanın dikkatini çekerek ait olduğu yöre ve yakın çevresinin kültürel merkezi konumunu korur.[101]

Somut olmayan kültürel miras açısından Türkiye müzeciliğinde en önemli basamaklarından biri etnografya müzeleridir. Daha çok somut olmayan kültürel miras alanına giren objelere ev sahipliği yapması yönüyle önemlidir. Bu müzelerde yer yer sergileme ve sunumlarda mankenlere de yer verilerek objeler daha belirgin hale dönüştürülmüştür. Bu modellemelerinde somut olmayan kültürel mirasın her alanında karşılaşılmaktadır. Bunun örnekleri olarak karşımıza yemek kültürü, kız isteme, kına ve düğün gibi birçok unsur çıkmaktadır. Ancak bütün bu özellikler etnografya müzelerinin somut olmayan kültürel miras müzesi tanımlamasına tam olarak uymamaktadır.

Somut olmayan kültürel mirasında süreli sergi ve sunumlarla dünden bugüne yer yer etnografya müzelerinde yer aldığı görülmektedir. Özellikle UNESCO'nun yaklaşımları önemlidir. Son yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ilgili birimlerinin girişimleri ve UNESCO Milli Komitesi'nin çalışmalarına sivil toplum örgütlerinin de desteği somut olmayan kültürel miras merkezli sergileri çoğaltmıştır. 2013 yılında UNESCO tarafından somut olmayan kültürel miras listesine alınan *"Türk Kahve Kültürü ve Geleneği"* Türkiye'nin en önemli müzesi olan İstanbul

[101]Sümer Atasoy, **a.g.m.**, s. 58-61.

Topkapı Sarayı'nda 21 Şubat-15 Haziran 2015 tarihleri arasında, *"bir taşım keyif; Türk kahvesinin 50 yıllık öyküsü"* adlı sergi ile sunuma hazır hale getirilmiştir.[102]

Fotoğraf 1: Türk Kahve Kültürüne Ait Objeler (Topkapı Sarayı Arşivi)



Yine Topkapı Sarayı Müzesi'nde somut olmayan kültürel miras müzeleri kapsamında sayılacak sergiler de görülmektedir. Bunlardan biri 2 Mayıs 1998 tarihinde "Karagöz Koleksiyonu Sergisi"nin yapılması ve üç ilköğretim okulu sınıflarına bunların gösteri olarak sunulmasıdır. Yine Topkapı Sarayı Müzesi'nde *"Has Ahırlar"*da, "Okullar arası Kültür ve Sanat Şenliği" kapsamında "Masallar ve Saraylar Sergisi" yapılmıştır. Aynı yerde bu sefer 10 Nisan-31 Ekim 2006 tarihleri arasında, "Hamam, Osmanlı'da Yıkanma Geleneği ve Berberlik Zanaatı Sergisi" düzenlenmiştir. Bu sergide somut olmayan kültürel miras objeleri bütün çıplaklığı ile ortaya konmuş ve hayranlık uyandırmıştır. Son olarak Topkapı Sarayı Müzesi'nde bu defa mekân sınırlaması olmaksızın yurtdışına açılarak somut olmayan kültürel miras

[102]Ayşe Erdoğdu, "Bir Taşım Keyif", **"Türk Kahvesinin 50 Yıllık Öyküsü"**, (Ed. Ersu Pekin), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Topkapı Sarayı Müzesi-Türk Kahvesi Kültürü ve Araştırmaları Derneği Ortak Yayını, İstanbul, 2015, s. 8-13.

objelerinin sergilendiği görülmektedir. 2008-2009 yılları arasında Almanya'da "Türk Düğünü-Alman Düğünü Sergisi" açılmıştır.[103]

Türkiye'de etnografya müzelerinin yer yer somut olmayan kültürel miras alanına giren geleneksel el sanatları uygulamaları ve kursları ile karşılaşılmaktadır. Bu anlamda en yaygın uygulama *"Ebru sanatında"* görülmektedir. Uygulamalı olarak sanat sergilerinde genç kuşaklara aktarılmakta ve gelenek devam ettirilmektedir. Yine Topkapı Sarayı Müzesi'nde, "Türk Süsleme Sanatları Tezhip Kursu" uzun yıllardır devam etmektedir.[104]

Etnografya müzelerine en önemli örneklerden biri Ankara'dadır. Bu, Mustafa Kemal Atatürk'ün önerileri ile kurulan, ilk adı *"Hitit Müzesi"* olan daha sonraki adı *"Anadolu Medeniyetleri Müzesi"* olan müzedir. Kuruluş tarihi 1921'dir. Kurucusu Mübarek Galip Bey'dir.[105] Etnografya Müzesi'nin önemi Cumhuriyet döneminde son derece artmış ve gelişmesine özel bir önem verilmiştir. Ankara'da Mustafa Kemal Atatürk'ü ziyaret eden devlet başkanları bu müzeyi de ziyaret etmişlerdir. Bunlardan biri 1928 yılında Afgan Kralı'nın ziyaretidir.[106] Yine 1928 yılında bu müzeye önemli miktarda eski eser satın alınmak sureti ile görsel zenginliği artırılmıştır.[107]

İzmir Etnografya Müzesi, 1985-1987 yılları arasında Osmanlı'dan kalma bir binanın restore edilip düzenlenmesi sonucunda kurulmuştur. Müzede sergilenen etnografik eserler 29 Ekim 1978 tarihinden itibaren açılışa kadar başka bir yerde sergilenmekte idi. Müzede, İzmir ve yöresine ait sosyal yaşamdan kesitler sunulmaktadır. Bugün terk edilen tenekecilik, nalıncılık, çömlekçilik, tahta baskıcılık, urgancılık gibi daha birçok sosyal yaşam kesitine rastlamak mümkündür.[108]

Türkiye'de Etnografya müzeleri şehirlerin birçoğuna yayılmıştır. Adana, Ankara, Antalya, Balıkesir, Burdur, Çanakkale, Denizli, Edirne, Elazığ, Erzurum, Eskişehir,

---

[103]Haluk Dursun, "Topkapı Sarayı ve Yıllığı", **"Topkapı Sarayı Müzesi-Yıllık 6"**, (Ed. Haluk Dursun), Topkapı Sarayı Sevenler Derneği Yayınları, İstanbul, 2013, s. 20-30.
[104]Haluk Dursun, **a.g.m.**, s. 20-30.
[105]**Kilittaşı Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 4, s. 44.
[106]**BCA**, 12.06.1928, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 31-166-6.
[107]**BCA**, 26.11.1928, Fon Kodu: 189 9 0 0, Yer Numarası: 31-168-9.
[108]Atanur Meriç, "İzmir Etnoğrafya Müzesi ve Bazı Önemli Eserler", **Kuruluşunun 150. Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri** (24-26 Eylül 1996 İstanbul), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, s. 33.

Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Kocaeli, Konya, Manisa, Nevşehir, Ordu, Samsun, Sinop, Sivas, Uşak ve Yozgat şehirlerinde etnografya adı ile anılan müzeler yer almaktadır.[109]

Eskişehir'de bulunan Etnografya Müzesi'nin modern şekliyle düzenlenmesi 1928 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu yılda ilin tamamında dağınık halde bulunan eski eserler Etnografya Müzesi bünyesinde toplanmıştır.[110] Etnografya müzelerine Türkiye Cumhuriyeti döneminde özellikle de 1924 ve 1928 yıllarında önemli yatırımların yapıldığı görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde etnografya müzeleri ile yabancı ülkelerin ilgili müzeleri arasında bir iletişimin olduğu görülmektedir. Bu örneklerden biri 1930 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından Ankara Etnografya Müzesi'ne hediye edilen *"şaman kıyafetine"* karşılık Mustafa Kemal Atatürk bu hediyeye kendilerinin de uygun bir hediye ile karşılık verilmesi konusunda talimat vermiştir.[111]

2.2.3. Kent Müzeleri

Kent müzeleri temelde bir kentin yaşam serüvenini anlatmaktadır. Kentin tarihsel ve kültürel birikimini her kesimden insanla ortak yaşayan bir çeşit eğitim ortamıdır. Kent müzeleri, insanları müzeyle tanıştıran, müze gezme alışkanlığı kazandıran, tarihin her dönemini ve her kesimini canlandıran bir olgudur. Kent müzeleri, kültürel mirasın en güçlü anlatıcılarıdır.[112] Kent müzeleri kültürel kimliği geçmişten geleceğe taşır. Bunun yanında kent müzeleri ayrıca bugünü de yarına taşıyan önemli bir görev gerçekleştirir. Kent müzeleri aslında bir müzecilik olmayıp bir eğitim sistemidir. Kentin geçmişten gelen birikimini sunarken yerelden evrensele uzanan bir araç görevini görmektedir.[113]

---

[109]**Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını**, (Genel Yayın Yönetmeni: Ümit Yaşar Gözüm), Ankara, 2002, s. 1-163.
[110]**BCA**, 09.10.1928, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 31-168-1.
[111]**BCA**, 08.01.1930, Fon Kodu: 30 18 1 2, Yer Numarası: 8-1-17.
[112]ÇEKÜL Vakfı, **Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri**, ÇEKÜL Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 9.
[113]ÇEKÜL Vakfı, **Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri**, s. 9-10.

Kentsel çevreler, insanlar arasındaki eşitsizliğin ve toplumsal yetersizliğin yaşandığı önemli mekânlar olmuşlardır. Kentleşmenin temel özelliği olarak ortaya çıkan bazı durumlar vardır. Bunlar arasında nüfus yoğunluğu, ekonomik ve sosyal karmaşa vardır. Bunların politik ve kültürel etkileri kentleşmenin ana unsurlarıdır. Bunlar kendilerine özgü karakter oluştururlar. Göç, nüfus artışı, zenginlik, fakirlik, sanayi, ticaret gibi karakterler başlıca özellikleridir. Bu bağlamda kent müzelerinin ana konuları kent yaşamının içerisinde barındırdığı ana konulardır. Kent müzelerindeki temel nesneler kent kültürünün belirleyici konularını içermektedir. Ancak kent müzelerindeki maddi kültüre ait nesne temelli sergiler kent halkının büyük çoğunluğunun yaşam biçimini içermemektedir.[114] Kent müze koleksiyonlarının çoğu kentlinin ve toplumun büyük kesimini değil nüfuzlu kimselerin dünyalarını yansıtmaktadır. En önemli eleştiri noktası ise kadın yerine erkeği, çocuk yerine yetişkini ana eksene oturtmasıdır.[115]

Kent müzelerinin ortaya çıkışına baktığımızda karşımıza tarihi ve toplumsal kökenleri itibari ile eski uygarlık olan Avrupa değil yeni bir ülke çıkmaktadır. Dünyada ilk kez 19. yüzyılın sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıktı. Avrupa'nın farklı ülkelerinden bu yeni ülkeye göç eden göçmenler ilk defa geldikleri bu ülkede bir kent ve kent kültürü oluşturdular. Kurulan bu kentlerde birlikte yaşam koşularına göğüs germeyi, başlarından geçenleri belgelemeyi arzu ettiler. Yaşadıkları kentin tarihini birlikte yazdılar. Böylelikle farklı din, millet ve inanıştaki insanlar ortak bir kültürde buluşmayı başardı. Kent müzeleri, farklı köken ve kültürden gelen insanları birleştirmenin ve onlara yeni bir kimlik kazandırmanın önemli bir aracı olmuştur.[116]

Türkiye'de kent müzelerinin tarihi ise oldukça yenidir. Türkiye'de ilk kez 1970'li yıllarda İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon kürsüsünde bir akademisyen olan Doç. Dr. Metin Sözen tarafından yaşama geçirilmesi için büyük bir çalışma yapılmıştır. Sözen, 1975 yılında geleneksel Osmanlı kimliğini korumayı

[114]Çelen Birkan, "28-30 Haziran 1995 Tarihleri Arasında Kent Ve Toplumsal Tarih Müzeleri Üzerine İstanbul'da Düzenlenen Üç Günlük Atölye Çalışmasında Sunulan Bildirilerin Önemli Noktaları", **Kent, Toplum, Müze, Deneyimler Katkılar**, (Editör: Burçak Madran), Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 236.
[115]Birkan, **a.g.m.**, s. 237.
[116]ÇEKÜL Vakfı, **Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri**, s. 18.

başarmış Safranbolu'yu pilot bölge seçerek bu geleneğin Türkiye'deki öncüsü olmuştur. Sözen tarafından "geçmişimiz için bir gelecek" parolası ile bir koruma modeli Safranbolu'da hayata geçirildi. O yılların en büyük ve önemli sorunu kentlilerin kendi kentlerini tanımamaları hatta kentlerine yabancı oldukları idi.[117] Sözen'in bu çalışması Türkiye'de bu anlamda önemli bir gelişmeyi ve değişimi barındırmıştır. Bu çalışma döneminde önemli bir sorun ise tespit edilmişti. 20. Yüzyılın yarısından itibaren köyden kente olan hızlı akış kentlerin doğal ve kültürel birikimini büyük ölçüde yok etmeye başlamıştı. Bununla birlikte kentine yabancı bir kuşak da yetiştirmekte idi. Bu görünen sorunlar ve tespitler sonucunda 1990 yılında Metin Sözen, Türkiye için önemli bir hizmette daha bulunmuş ve Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı'nın (ÇEKÜL) kurulmasına öncülük etmişti.[118] ÇEKÜL, bu tarihten sonra çalışmalarına hızlı bir şekilde başlayarak özelliklerini kaybetmemiş konut ve kentler tespiti yapmıştır.

ÇEKÜL'ün bu çalışmaları Türkiye'de her yönüyle bir başlangıcı ifade etmektedir. Kemaliye, Kastamonu, Bursa gibi örneklerle kent müzelerine giden süreç büyük bir hızla yol almaya başlamıştır. Kent müzelerindeki amaçlardan biri, kentte yaşayan insanların ve ailelerin fotoğraflarını, eşyalarını sergilemektir. Diğeri ise kenti yönetenlerin katkılarını ve çalışmalarını göstermek idi. Belki de en önemlisi de kente ait doğal güzellikler ve tarihi nesneleri sergilemek idi.[119]

Kent müzeleri, tarihin anlatıldığı bir kanaldır. Bir kentin yaşamını, tüm dönemleri ve yönleriyle canlandıran bir ortamdır. Güncel yaşamla kentlilik birikimini buluşturan bir deneyim yeridir. Bir halkın kültürel kimliğini dünden bugüne, bugünden yarına aktaran kent müzeleridir.[120]

Çağdaş kent müzeleri oluşturulurken dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar vardır. Bir kentin tarihsel gelişimini anlatmasının yanında o kentin insanlarını içine alacak şekilde günlük hayattaki gelenekleri ve bunların dönüşümünü de içine almalıdır. Orada somut olmayan kültürel mirası bütünüyle yansıtan bir şekilde oluşturulmalıdır.

[117]ÇEKÜL Vakfı, **Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri**, s. 23.
[118]ÇEKÜL Vakfı, **Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri**, s. 23-24.
[119]ÇEKÜL Vakfı, **Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri**, s. 25.
[120]Handan Dedehayır, "Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri", **"Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi"**, Sayı: 33, Ocak-Şubat-Mart 2013, s. 34-39.

O kentte yaşayan her dinden, her dilden, ırk ve kültürden grubun yaşamını kapsamalıdır. O kentin tarihindeki yerini ve etkisini kapsamalıdır. Kentin eski ve yeni yaşayanları ile tüm kent nüfusunu ve kentteki bütün toplum kesimlerini içine almalıdır. Büyük bir hızla kaybolmaya yüz tutan konulara öncelik vermelidir. Kentte yaşayanların anılarını da içermelidir. Kent tarihinin de çağdaş yöntemlerle yazılmasına hız kazandırmalıdır. O kentin tarihini, ortaya çıkan yeni verilerle geliştirilebilecek şekilde devamlı sergilerle anlatmalıdır. Kentin yerlisi olan ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin ilgisini canlı tutmalıdır. Değişken sergilere de yer vermelidir. Çağdaş kent müzesi, bir kentin bütün değerlerini anlatan bir müze olmalıdır. Çağdaş kent müzesi bir yönüyle kentin görsel ansiklopedisi olmalıdır.[121]

Kent müzeleri konusuna birçok örnek verilebilmektedir. Bursa Kent Müzesi bunlardan biridir. Bu müze, 14 Şubat 2004 tarihinde açılmıştır. Bursa Büyükşehir Belediyesi bünyesinde açılan bu kent müzesinde başlangıçta hiçbir şey yoktu. Resmi açılışın yapıldığı zamana kadar yoğun kişisel çalışmalarla birçok koleksiyon oluşturulmuştur. Müze Bursa'nın Roma, Bizans ve Osmanlı Devleti dönemlerine ışık tutacak niteliğe kavuşturulmuştur. Müzede ayrıca önemli bir fotoğraf koleksiyonu da yer almaktadır. Bursa'nın sanayi şehri olmasını yansıtan binlerce fotoğrafa rastlamak mümkündür.[122]

Mardin Kent Müzesi'nin kuruluş süreci 2000 yılında başlar. ÇEKÜL'ün katkıları ve dönemin büyük işadamlarından biri olan Sakıp Sabancı'nın gayretleri ile kuruluş süreci başlar. 19 Mayıs 2006 tarihi olduğunda müzenin kurulması konusunda önemli bir eşik aşılmış olur. Binalar büyük ölçüde oluşturulmuş ancak objelerin sağlanması kültürel değerlerin sergilemesi konusu uzun uğraşlar sonucu oluşturulur. Bu tarihte Mardin Kent Müzesi ve Sanat Galerisi'nin önünde yapılan toplantı ile dönemin Mardin Valisi, Belediye Başkanı, ÇEKÜL Vakfı Başkanı tüm emeği geçenleri anarak, Türkiye'de ve yurtdışında bulunan Mardinlileri, bir kez daha ellerinde bulunan belge ve objelerle müzeye katkıda bulunmaya çağırırlar. Bu konuda ayrıntılı

[121]Handan Dedehayır, **a.g.m.**, s. 34-39.
[122]Ahmet Erdönmez, "Türkiye'de Kent Müzeleri Örneğinde Bursa Kent Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 203-206.

Fotoğraf 2: Bursa Kent Müzesi'nden Kesitler (ÇEKÜL Arşivi)





projeler üretilir. "Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi-Dilek Sabancı Sanat Galerisi"nin açılması konusunda tüm engeller aşılır. Etrafta önemli çevre düzenlemeleri ve kamulaştırma çalışmaları yapılır. 1 Ekim 2009 tarihine gelindiğinde, Mardin'de tarihin ve geleneğin gücünü gösterecek büyük bir yapılar topluluğu, ülkeye ve tüm dünyaya tanıtılır.[123]

Şanlıurfa Kent Müzesi'nin kuruluş süreci 2011 yılında atılan adımlarla başlamıştır. Bu çalışmaya kentte bulunan ve 900 yıllık bir geçmişe sahip olan Mahmutoğlu Kulesi'nin restorasyonu ile başlanmıştır. ÇEKÜL'ün öncülüğünde başlamış olan ve *"her kente bir kent müzesi"* sloganı kendisini burada göstermiştir. Şanlıurfa Belediyesi, metruk durumdaki kuleyi üç yıllık bir restorasyonla onararak modern hale getirmiş ve Şanlıurfa Kent Müzesi'ni kente kazandırmıştır. Çevre düzenleme çalışmalarıyla birlikte ayrıca kentin bütün bölgesinin canlanması da sağlanmıştır. Ayrıca Şanlıurfa'da tarihi dokusunu koruyan mahallelerde de tasarım ve uygulama çalışmaları bitirilmiştir. 2014 yılında tamamlanan bu çalışmanın sonunda muazzam bir kültürel birikime sahip Şanlıurfa'nın kent kimliğini büyük ölçüde görünür kılınmıştır.[124]

Samsun Kent Müzesi, Şubat 2013'te açılmış ve ziyaretçilerini ağırlamaya başlamıştır. Yedi yıllık bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Müzeye girilince kentin yaklaşık 15 bin yıllık tarihi anlatılmaya başlanır. Samsun Kent Müzesi'nin ortamı ziyaretçiler için gerçekten etkileyicidir. Müzeden sadece Samsun'un değil bulunduğu geniş bölgenin, hatta kimi zaman Türkiye'nin tarihini de okumak mümkündür. Müze bu yönüyle diğer kent müzelerinden ayrılmakta ve önemli tarihi zenginlikleri barındırmaktadır. Müzenin hayata geçirilmesi Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin çalışmaları ile olmuştur.[125] Bugün kullanılan Samsun Kent Müzesi binalarının temeli Samsun-Sivas Demiryolu hattı için kullanılan iki ahşap binaya dayanmaktadır. Büyükşehir Belediye'si kent müzesi kurma düşüncesini

[123]**Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi**, Sayı: 19, Temmuz-Ağustos-Eylül 2009, s. 69-73.
[124]**Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi**, Sayı: 37, Ocak-Şubat-Mart 2014, s. 26.
[125]**Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi**, Sayı: 35, Temmuz-Ağustos-Eylül 2013, s. 24

Fotoğraf 3: Şanlıurfa Kent Müzesi'nden Bir Kesit (ÇEKÜL Arşivi)



2004 yılında taşımış ve çalışmalara başlamıştır. Mevcut kent müzesi tüm Samsun'un geçmişini büyük ölçüde yansıtmaktadır.[126]

Fotoğraf 4: Samsun Kent Müzesi'nden Bir Kesit (ÇEKÜL Arşivi)



Kent müzelerinin en ilginç örneklerinden biri Ankara'nın Altındağ İlçesinde bulunan "Altınköy Açık Hava Müzesi"dir. Bu müze yüzyıl öncesinin köy hayatını yansıtmaktadır. Müzede 1930'lu, 1940'lı ve 1950'li yılların köy hayatına dair her şey mevcuttur. 500 dönüm arazi üzerine kurulu bu müze Türkiye'de alanında ilk ve tek olma özelliği taşımaktadır.[127]

[126]**http://www.samsunkentmuzesi.com/** Erişim Tarihi: 12.11.2015.
[127]Altındağ Belediyesi, **Altındağ Açık Hava Müzesi**, Ankara Altındağ Belediyesi Yayını, (Tarih ve yayınevi yok)

Fotoğraf 5: Ankara Altındağ Belediyesi Altınköy Açık Hava Müzesi (Nurullah Çakır Özel Arşivi-2015)



Kent müzeleri konusunda en önemli konulardan biri bu müzelerin aynı zamanda bir eğitim ortamı olarak görülmesi konusudur. Kent müzelerinin kuruluş amaçlarından biri ve belki de en önemlisi tarihi hafızanın korunması, kimlik ve sürekliliğin sağlanmasıdır. Okul ve öğrencilerden uzak, bunların uğramadığı bir kent müzesinin uzun süre yaşatılması mümkün değildir. Bir kent müzesinin kuruluş aşamasında eğitim konusu ayrı bir başlık olarak ele alınmalıdır. Müze eğitimlerinin planlamasının ve bu konuda ayrı bir bütçe ayrılması son derece önemlidir. Sonuçta kent müzelerinin yaşatılması sağlıklı bir eğitim altyapısının kurulmasından geçmektedir. İşletmesinden yönetimine kadar eğitim sisteminin sağlıklı bir şekilde kurulması gerekmektedir.[128] Bu eğitim çalışmaları yapılırken dikkat edilmesi gerekenlerden biri ise verilen eğitimin durağan olmaması gerekmektedir. Bu eğitim her zaman kendini yenileyen, günü yaşayan ve geleceğe hazırlayan tarzda bir çabayı

[128]Yeşim Dizdaroğlu, "Eğitim Mekânı Olarak Kent Müzeleri", **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi**, Sayı: 35, Temmuz-Ağustos-Eylül 2013, s. 46-50.

kapsamalıdır.[129] Kent müzeleri ancak bu durumda kendisine yüklenen görevi gerçekleştirebilmiş olur.

Türkiye'nin birçok bölgesinde yer alan kent müzeleri gerek somut gerekse somut olmayan kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir araç görevi üstlenmektedir. Merkezi ve yerel yönetimlerde oluşan zamanla sürekli artan oranda görülen duyarlılık somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda oldukça önemlidir. Merkezi yönetimden daha ziyade yerel yönetimlerce sahiplenilen ve sağlanan bu koruma bilinci somut olmayan kültürel mirasın en büyük taşıyıcısı olacaktır.

2.2.4. Özel Müzeler

Özel müzeciliğin tarihini resmi müzecilikten daha eskiye dayandıranlar vardır. Hatta M.Ö. 2000'li yıllardan itibaren başlatıldığı ifade edilmektedir. Savaş sonrasında alınan ganimetlerin alınıp götürülmesi ile tarihte ilk kez böylece oluştuğu öne sürülmektedir.[130] Dolayısı ile pek çok coğrafyada birçok insan tarafından devam ettiği değerlendirmesi yapılmaktadır. Ancak bu değerlendirmenin özel müzecilik olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tam açıklığa kavuşabilmiş değildir.

Türkiye'de özel müzecilikte belli başlı öne çıkan müzeler vardır. Bunların en önemlilerinden biri Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi'dir. Bu müze İstanbul Sarıyer Büyükdere'de yer almaktadır. Türkiye'nin sayılı işadamlarından olan Vehbi Koç'un eşi Sadberk Hamın adına açılmış olan bu müzede Sadberk Hanım'ın kişisel eşyaları sergilenmektedir. Bu müze 1980 yılında açılmış olup Türkiye'nin ilk özel müzesi olarak bilinmektedir. Sadberk Hanım Müzesi müzecilik alanında rüştünü ispat etmiş, mevcut koleksiyonlara birçok ilave yapılarak daha modern bir duruma kavuşturulmuştur. Kültür Bakanlığı ve diğer özel müzeler ile pek çok ortak projeye

[129]Berna Alpagut, "Kent Müzelerinde Nasıl Bir Eğitim" **Kentler ve Kent Müzeleri**, (Ed. Orhan Silier), Tarih Vakfı Müzecilik-Sergicilik Yayınları, Antalya, 2008. S. 117-121.
[130]Zülküf Yılmaz, "Türkiye Müzeciliği Ve Özel Müzeciliğin Önemi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 69.

imza atmıştır.[131] Sadberk Hanım Müzesi günümüzde kişisel müze özelliğini çoktan aşan bir boyutta varlığını devam ettirmektedir. Müze 19 bini aşkın eseri bünyesinde barındırmaktadır. Müzede Anadolu'nun tarihinde yaşayan tüm medeniyetlere ait eserlere rastlamak mümkündür.[132] Müze bugün içerisinde binlerce kitabın bulunduğu bir kütüphane görevi de görmektedir. Müze eserlerini geçmişten geleceğe bir tarih akışı niteliğinde sergilemektedir.

Koç ailesine ait diğer bir müze ise 1996 yılında açılan Rahmi M. Koç Müzesidir. Bu müze 2002 yılından itibaren müzecilik alanında önemli bir değişim ve dönüşüm imza atarak eğitim programları başlatmıştır. Gezici müze uygulamasına da imza atarak farklı bir tarz geliştirerek koleksiyonları ilgililerin ayağına götürme yöntemi seçmiştir. Rahmi M. Koç Müzesi, Türkiye'ye müze eğitimi sistemini kazandırarak yeni bir ekolün öncüsü olmuştur.[133]

İstanbul Sarıyer Emirgan'da yer alan özel müzelerden biri Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'dir. Sakıp Sabancı, Kayseri'de doğmuş, sırasıyla Adana ve İstanbul'da yaşamış büyük bir sanayici idi. İstanbul'da iken yaşadığı evi olan Atlı Köşk onun ölümünden sonra 2002 tarihinde müzeye çevrilmiştir. Müzede onun geçmişine ait, ailesine ait eserler bulunmaktadır. Müzede kişisel koleksiyonun yanında Türk resim ve hat sanatına ait sayısız örnek bulunmaktadır.[134]

2004 yılında açılan İstanbul Modern Sanat Müzesi önemli müzelerden biridir. Müze yeni kurulmasına rağmen koleksiyon oluşturmada önemli bir atılım yapmaktadır. Hatta bunun için kamu kredisi kullanmaktadır. Müze, Türkiye'nin önemli holdinglerinden biri olan Eczacıbaşı Holding ve İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı

[131]Sinem Üstün Türkteki, "Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 119-125.
[132]Türkteki, **a.g.e.**,s. 120.
[133]Yeşim Anadol Zengin, "Rahmi M. Koç Müzesi Ve Eğitim", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 109-118.
[134]İrem Konukçu, "Bir eğitim Kurumu Ve Sosyal Birliktelik Mekânı Olarak Müze Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 125-132.

tarafından desteklenmektedir. Müze çocuklardan gençlere her kesime hitap edecek tarzda koleksiyon ile doldurulmaya devam etmektedir.[135]

2005 yılında açılan Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi İstanbul'da bulunan Türkiye'nin nitelikli müzelerinden biridir. Bunun yanında koleksiyonları, sergileri, etkinlikleri ve eğitim programları ile dikkat çekici nitelikte bir müzedir.[136]

Özel müzelere önemli bir örnek daha verilebilir. O da *"İstanbul Oyuncak Müzesi"*dir. İstanbul Oyuncak Müzesi 23 Nisan 2005 yılında şair/yazar Sunay Akın tarafından kurulmuştur. 18.yüzyıldan günümüze oyuncak dünyasının en gözde örneklerinin sergilendiği müze tarihi bir köşkte konumlanmıştır. Müze;

> *"Sunay Akın'ın 20 yılda 40'ı aşkın ülkedeki antikacılardan ve açık arttırmalardan satın aldığı oyuncaklarla kurulan İstanbul Oyuncak Müzesi dünya tarihini daha eğlenceli, daha akılda kalıcı bir öğrenme yöntemi ile ziyaretçilere sunmaktadır. Örneğin, uzay oyuncaklarının sergilendiği bölümde Ay'a ulaşma çabası, tren oyuncakları bölümünde ise sanayi devrimi oyuncakların diliyle anlatılmaktadır. Müzenin dekoru da bu düşünceyle sahne tasarım sanatçısı Ayhan Doğan tarafından tasarlanmıştır. Müze bir şair tarafından açılmış olması ve bir sahne tasarım sanatçısı tarafından tasarlanmış olması özelliği ile de dünyada bir ilki teşkil etmektedir. İstanbul Oyuncak Müzesi ülkemizdeki diğer oyuncak müzelerinin de açılması için örnek teşkil etmiştir. 2011 yılında, Antalya Büyükşehir Belediyesi'ne ait olan Antalya Oyuncak Müzesi ve 2013 yılında da Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne ait olan Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi, İstanbul Oyuncak Müzesi kurucusu Sunay Akın'ın danışmanlığı ve küratörlüğünde kapılarını ziyarete açmıştır."*[137]

Türkiye'de finans sektörünün oluşturduğu özel müzeler bulunmaktadır. Bunlardan biri İstanbul'da bulunan Osmanlı Bankası Müzesi'dir. Osmanlı Bankası 1856 yılında kurulmuştur. İlk kuruluşu özel banka şeklinde olup, 1863 yılında devlet bankası

---

[135]David Elliot, "İstanbul Modern Sanat Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 91-96.

[136]M. Özalp Birol, "Türkiye'de Özel Müzecilik: Suna Ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi Örneği", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 73-76.

[137]**http://www.istanbuloyuncakmuzesi.com**/hikayemiz.php. Erişim Tarihi: 12.12.2015.

statüsüne geçirilmiştir. Bankanın 1870-1914 dönemleri bazen sıkıntı, bazen de başarılarla geçmiştir. Bu yönüyle banka finans dünyasının bütün inişli çıkışlı durumunu yaşamıştır. Bu yönüyle müze adeta bir Osmanlı finans tarihini yansıtan bir havada düzenlenmiştir.[138] Osmanlı Bankası, bankacılık anlamında bugün varlığını devam ettirmemektedir.

Finans kurumlarının açtığı müzelere bir örnek de Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi'dir. Günümüzde de başarılı bir şekilde bankacılık faaliyetlerini sürdüren Yapı Kredi Bankası 1944 yılında Türkiye'nin ilk özel bankası olarak, Kazım Taşkent tarafından kurulmuştur. Bankanın kurucusu Taşkent yurtdışında gittiği her yerde resim ve etnografik eserleri satın almıştır. Taşkent bu özelliğini 1950'lerden itibaren başlatmış ve ölene dek sürdürmüştür. Müze 1992 yılında önemli kültür adamlarında olan Vedat Nedim Tör'ün adı verilerek kurulmuştur.[139]

Türkiye'de son yıllarda gelişen özel müzecilik somut olmayan kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması adına önemli bir görev üstlenmektedir. Bu görev kamu kuruluşlarının çalışmaları kadar önemli olmaktadır. Yukarıda ifade edilen müze örnekleri bunun en önemli göstergesidir. Özellikle bir alana (konu) yönelen özel müzeler somut olmayan kültürel mirasın korunması ve aktarılmasında büyük önemdedir.

2.3. Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras Müzeciliğinin Örneklerle Araştırılması

2.3.1. Gazi Üniversitesi Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi (SOKÜM) ve Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi

Gazi Üniversitesi Somut Olmayan Miras Müzesi 23 Eylül 2005 tarihinde Merkez Kütüphanesi içerisinde açılmıştır. Müzenin açılışında dönemin Gazi Üniversitesi Rektörü Prof Dr. Kadri Yamaç, UNICEF Türkiye Temsilcisi Talât S. Halman, Kültür

[138]Sima Benarova, "Yaşayan Bir Müze: Osmanlı Bankası Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 85-90.

[139]Şennur Şentürk, "Finans Kurumlarının Oluşturduğu Özel Müzelerin Toplumla İlişkisi Ve Eğitime Katkısı", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008, s. 77-83.

ve Turizm Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Mustafa Büyük bulunmuştur. Müze, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER) bünyesinde açılmıştır. Müze 2 iki salondan oluşmaktadır. Müzenin envanterinde 1500'ü obje olmak üzere yaklaşık 4000 eser bulunmaktadır.[140]

Gazi Üniversitesi Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'nin kuruluşu, üniversite bünyesinde kurulan Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (THBMER) ve Türk Halk Bilimi Bölümü'nün çalışmalarına dayanmaktadır. THBMER'in kurulmasının Resmi Gazete'nin 21 Eylül 2003 tarih ve 25236 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile müzenin kurulmasının süreci bir yönüyle başlamıştır. Müzenin kurulmasında ise büyük çabaları olan Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü'nün 28 Eylül 2003 tarih ve B.30.2.GÜN.0.70.71.07/7608-13657 sayılı yazıları THBMER'e müdür olarak görevlendirilmiştir. Böylece müzenin ortaya çıkış süreci başlamıştır.[141]

23 Eylül 2005 tarihinde, Ankara'da açılan Gazi Üniversitesi Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Türkiye'de ilk kez maddî kültür unsurundan önce sözel hafızayı sergilemek ve bunu uygulamalı müzecilik hizmetine dönüştürmek üzere kurulmuş bir müzedir. Ancak bu müzenin resmi müze olma girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Bunda bazı bürokratik ve yasal engellerle birlikte yer sorunlarının ortaya çıkması bu alanda yapılan önemli bir girişimin büyüyerek yayılmasına engel olmuştur.[142]

Ankara'da Gazi Üniversitesi öncülüğünde kurulmuş olan önemli bir somut olmayan kültürel miras müzesi daha mevcuttur. Bu müzenin kuruluşunda da üniversitenin büyük katkısı olmuştur. "Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi" kendisinin kuruluş sürecini şu sözlerle ifade etmektedir:

> *"Müzemiz, kurucu başkanımız Prof. M. Öcal Oğuz'un müzecilik ve halkbilimi hakkındaki tecrübelerini aktarması, Altındağ Belediye Başkanı Veysel*

[140]**http://turk_halkbilimi.gazi.edu.tr**
[141]**http://thbmer.gazi.edu.tr**/posts/view/title/kurulus-123857?siteUri=thbmer. Erişim Tarihi: 13.12.2015.
[142]Zehra Sema Demir, "Halk Bilimi Müzeciliğinde Deneysel Yaklaşımlar: Yaşayan Müze", **Turkish Studies**-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013, p. 1111-1125.

Tiryaki'nin Ankara'nın önemli turizm merkezlerinden biri olan Hamamönü'nde bir konağı Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezine tahsis etmesi, Ankara Kalkınma Ajansı'nın bu konağın müzeye dönüştürülmesi için maddi destek vermesi ve Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi öğretim üyeleri ve öğrencilerinin özverili çalışmalarıyla hayat bulmuştur. Müzemizin kuruluş amacı başkentimizi kültür turizmi merkezlerinden biri haline getirmeye katkıda bulunmaktır. Ankara'nın kültür turizmi potansiyelini hareketlendirmek, tarihî ve kültürel değerlerini ortaya çıkarmak için alan çalışmaları yapmak ve bu alan çalışmasından elde edilen verileri müzede uygulama modellerine dönüştürmek müzemizin hedefleri arasında yer almaktadır. Projemiz hakkında daha detaylı bilgiye buradan ulaşabilirsiniz. Müzemizi açmadan önce Ankara'nın tüm ilçelerinde ki tarihi kültürel değerleri derlememiz gerektiğinin farkındaydık. Bunun için proje kapsamında Ankara'nın ilçe ve köylerine tek tek giderek alan araştırması yaptık. Alan araştırması esnasında topladığımız verilerle bir bilgi havuzu oluşturduk."[143]

Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'nde önemli çalışmalar yapılmaktadır. Sergilenen objelerin Ankara'nın tüm çevresini de içerisine alacak şekilde genişletildiği görülmektedir. Müzede oluşturulan bilgi sistemi, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ndeki uluslararası ölçütlere uygun olarak düzenlenmiştir. Beş ayrı alan altında toplanan bilgiler farklı bakış açılarıyla uygulama modeline dönüştürülmüştür. Bu çalışma halk bilimine önemli bir katkı sunmuş ve onu veri oluşturan ve bunu arşivleyen bir durumdan kurtarmaktadır. Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'ni farklı kılan sadece uluslararası sözleşmelere uygun sistem kurması ile değil de aynı zamanda sürdürülebilirliği sağlamak için ve bunlara rehberlik eden tanıtım elemanlarının yeterince varlığıdır. Bu durum günümüzün ihtiyacı olan sürdürülebilir kültür turizminin en önemli eksikliğini gidermektedir.[144]

Ankara SOKÜM'de drama tekniği kullanılmaktadır. Bu durum, müze ziyaretçilerinin katılabildiği etkileşimli bir yöntem ile sunulmaktadır. Daha öncesinden Ankara ilçeleri köylerinden toparlanan geleneksel törenler, oyunlar, düğün veya benzeri adetler ziyaretçilere drama yöntemi ile canlandırılmaktadır. Kuruluşunda bir

[143] **http://www.kulturelmirasmuzesi.com**/index.php?lang=tr&page=12&anIIcat_1=2&anIIitm_1=1. Erişim Tarihi: 14.12.2015.
[144] **http://www.kulturelmirasmuzesi.com**/index.php?lang=tr&page=12&anIIcat_1=2&anIIitm_1=3. Erişim Tarihi: 14.12.2015.

üniversitenin olması avantajı ile üniversite görevlileri ve gönüllülerin yer aldığı bu canlandırmalarda yer yer ziyaretçilerde canlandırmanın içine çekilerek etkili iletişim sağlanmaktadır. Örnek olarak müzede karagöz bölümüne gelindiğinde oyun oynatılmaya başlanmaktadır.[145]

Fotoğraf 6: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi (mmkd.org.tr)



2.3.2. Ankara Beypazarı Yaşayan Müze

Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, 23 Nisan 2007 tarihinde Dr. Sema Demir tarafından kurulmuştur. Yaşayan Müze, Türkiye'nin ilk ve tek uygulamalı kültür müzesi özelliğini taşımaktadır. Yaşayan Müze, Osmanlı mimarisinden bir örnek olan konakta hizmet vermektedir. Müze küçük örneklerle de olsa Açıkhava müzeciliğinin

[145]**http://www.kulturelmirasmuzesi.com**/index.php. Erişim Tarihi: 18.12.2015.

Türkiye'deki ilk örneği sayılmaktadır. Müze çeşitli canlandırma, yorumlama teknikleri ve etkileşimli sergileme yöntemleri kullanan bir özelliktedir.

Beypazarı Yaşayan Müze, hem halk biliminin çalışma alanı olan açık hava müzelerinin ilk örneği konumundadır hem de dünyada bu alandaki gelişmelerin takipçisi konumundadır. Yaşayan Müze, çalışmalarında insanı yani ziyaretçisini merkeze alarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Yaşayan Müze'de, iletişim ve etkileşim odaklı yaklaşımlar, geçmişi ziyaretçi için erişilebilir kılmanın bir yolu olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda müzenin ötesinde bir sahneye dönüşen Yaşayan Müze, ziyaretçisini seyirci olmaktan çıkarmaktadır. Yaşayan Müze'nin ziyaretçisi sergilenen gösterinin bir parçası haline gelir. Burada amaç, müzenin iletmek istediği düşünceleri etkili ve unutulmaz kılmaktır.[146]

Yaşayan Müze, Türkiye'deki halk bilimi müzeciliği alanında gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların sürdürüldüğü ortamın bir sonucudur. Yaşayan Müze, dünyadaki halk bilimi müzelerinde yer alan müzelerden yönetim, koruma, koleksiyon meydana getirme, bunları sergileme ve iletişim politikaları yönüyle etkilenmiştir. Ancak özgün yapısı ve müzecilik anlayışı ile dünyadaki örneklerinden farklı bir özelliğe sahiptir. Yaşayan Müze, uygulamalı halk bilimi müzeciliği olarak tanımladığı müzeciliğin Türkiye'deki ilk örnekleri arasında yer alması bakımından son derece önemlidir. Yaşayan Müze'nin deneysel oluşunun iki yönü vardır; *"Bunlardan birine göre, Yaşayan Müze, sosyal bilimler alanında bir kuramın metodolojik ölçütlere göre testler diğeri bir deyişle ampirik analizler için deneysel bir merkez, bir laboratuar özelliğindedir. Diğer taraftan Yaşayan Müze'de özellikle yönetim, koleksiyon oluşturma ve geliştirme, sergileme, yorumlama, eğitim ve iletişim alanında geliştirdiği politikalar bağlamında öncü ve bağımsız yapısı ile deneysel uygulamalar yapılmaktadır."*[147]

Yaşayan Müze'de uygulanan, somutun yanı sıra somut olmayanı da korumayı amaçlayan müzecilik anlayışı Avrupa, Uzak Doğu ve Amerika'da oldukça yaygın olarak görülmektedir. Halk bilimi müzeleri içerisinde değerlendirilen bu müzeler

[146]**http://www.kulturelmirasmuzesi.com**/index. Erişim Tarihi: 18.12.2015.
[147]Zehra Sema Demir, **a.g.m.**, s. 1111-1125.

genellikle halk sanatları ve gelenekleriyle ilgilenirler. Bu bağlamda Türkiye'de yaygınlaşması ümit edilen farklı bir müze anlayışı olarak kurulan Yaşayan Müze dünyadaki benzer müzeler içinde de ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yaşayan Müze, geçmişin zengin ve köklü kültürünü ziyaretçilere göstermenin ötesinde ziyaretçisine bu kültürü uygulama ve yaşatma olanağı sağlamaktadır. Yaşayan Müze'de yer alan etkinliklerin merkezinde yer alan ziyaretçiler kültürü etkin bir şekilde öğrenirler. Zira Yaşayan Müze, *"İşitirim, unuturum; görürüm, hatırlarım; yaparım, öğrenirim."* felsefesini kendine ilke edinmiştir.

Yaşayan Müze, kurulduğu 2007 yılından bugüne; *"Orta Asya'dan Getirdiklerimiz: Keçe Sanatı", "Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları", "Hızır ve İlyas Buluşması: Hıdırellez", "Hayâl Perdesi: Karagöz ve Hacivat", "Masal Diyarına Yolculuk: Masal Geceleri", "Ihlamur Baskının Desenlerinde Kaybolmak", "Türk Yazı Kültürü: Göktürkçeden Osmanlıcaya…", "Sudaki Hâyâl: Ebru Sanatı", "Atasözlerimiz, Deyimlerimiz ve Öyküleri", "Koç Boynuzu'ndan Eli Belinde'ye Türk Kültüründe Motifler", "Geç Osmanlı Döneminde İlân-ı Aşklar", "Gelin Kınan Kutlu Olsun", "Masal Masal İçinde, Masal Yaşayan Müze İçinde" , "Milli Mücadelenin Kadın Kahramanları ", "Mitolojiden Tarihe Tufan ve Aşure"* başlıklarını taşıyan sergiler ve etkinlikler düzenlemiştir.[148]

Ankara Beypazarı Yaşayan Müze'nin etkileyiciliği ve farklılığı konusunda birçok olumlu ifadeler dile getirilmektedir. Bunlardan biri şu şekildedir:

[148] **http://www.yasayanmuze.net**/page2.aspx. Erişim Tarihi: 18.12.2015.

Fotoğraf 7: Beypazarı Yaşayan Müze Tanıtım Broşürü (Ankara-2015)



Türkiye'nin ilk ve tek uygulamalı kültür müzesi Yaşayan Müze, dünyadaki benzer müzeler içinde de ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yaşayan Müze geçmişimizin zengin ve köklü kültürünü ziyaretçilere göstermenin ötesinde ziyaretçisine bu kültürü uygulama ve yaşatma olanağı vermektedir. Yaşayan Müzede etkinliklerin merkezinde yer alan ziyaretçiler kültürü etkin bir şekilde öğrenirler. Zira Yaşayan Müze "İşitirim, unuturum; görürüm, hatırlarım; yaparım, öğrenirim." felsefesini kendine ilke edinmiştir. Yaşayan Müze, sergiledikleri bağlamında da klasik bir müzeden farklıdır. Müzede yalnız maddî kültür unsurları değil unutulmuş gelenekler de sergilenmektedir.

Yaşayan Müze, 20. yüzyılın hemen başlarında inşa edilmiş tipik bir Osmanlı dönemi Türk evinde hizmet vermektedir. Konak, Beypazarı'nın ileri gelen tacirlerinden Abbasoğlu Ali tarafından yaptırılmıştır. Bu konağın yapımı sırasında kullanılan paranın miktarı o tarihte Beypazarılıların diline düşmüştür. Bu anlamda, Yaşayan Müze aynı zamanda bir bellek müzesidir. Müzede, Abbasoğulları ailesinin Cumhuriyet'in erken döneminde Türk ekonomisindeki öncü atılımları, ailenin Türk eğitim sistemine katkıları ziyaretçilere aktarılmaktadır.

Yaşayan Müze, kurulduğu 2007 yılından bugüne "Geç Osmanlı Döneminde İlân-ı Aşklar", "Orta Asya'dan Getirdiklerimiz: Keçe Sanatı", "Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları", "Hızır ve İlyas Buluşması: Hıdırellez", "Hayâl Perdesi: Karagöz ve Hacivat", "Masal Diyarına Yolculuk: Masal Geceleri", "Ihlamur Baskının Desenlerinde Kaybolmak", Türk Yazı Kültürü: Göktürkçeden Osmanlıcaya...", "Sudaki Hâyâl: Ebru Sanatı", "Atasözlerimiz, Deyimlerimiz ve Öyküleri", "Gelin Kınası Kutlu Olsun" başlıklarını taşıyan sergiler ve etkinlikler düzenlemiştir.

Yaşayan Müze, ziyaretçisine çeşitli olanaklar da sunmaktadır. Müze, bünyesindeki "Bizim Kahve"yle, ziyaretçilerini geçmişin tatlarıyla tanıştırmaktadır. Karanfilli, kakuleli, misk-i amberli kahvelerin yanı sıra mevsim meyvelerinden geleneksel yöntemlerle yapılan Osmanlı şerbeti de ziyaretçilerin beğenisine sunulmaktadır. Bunun yanı sıra müzedeki "sergi alanının" sanatçılar ve zanaatkârlar tarafından kullanılması mümkündür. Müzede ayrıca bilimsel toplantılar düzenlenmektedir. Aynı zamanda müze, geleneksel olarak tertip edilecek kına törenleri için kiralanabilen mekânlara sahiptir. Özel günlerde birlikte olmak için ise müze, eşsiz bir ortamdır. Son olarak Yaşayan Müze, ziyaretçilerine alış veriş, fotoğraf çekimi ve film kaydı yapma olanakları da vermektedir.

"Camekânlar arkasında saklanan bir takım eserler, yanlarındaki küçük plakalara yazılan bilgiler, belki son moda led ışıklandırmalar... Bir de enteraktif bilgi kaynakları, bir takım elektronik oyunlar... Ama şimdi anlatacağım iki müze var ki, böylesi asla akla gelmez. Beypazarı Yaşayan Müzeleri gibi bir projeyi, kimse hayal bile edemez.[149]

Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, Türkiye'de somut olmayan kültürel mirası koruyan ve aktaran müzeler içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yaşayan müze ziyaretçilerine adeta geçmişten geleceğe bir zaman yolculuğu yaptırmaktadır. Yaşayan Müze özelliğindeki müzecilik anlayışının gelişmesi Türkiye'de somut olmayan kültürel mirasın korunması ve aktarılması adına çağdaş bir örnektir. Yaşayan Müze aynı zamanda özel müze statüsünde olup dünyanın en modern anlayıştaki müzelerinden biridir. Bu müzenin uyguladığı müzecilik teknikleri diğer müzelerce örnek alınabilmektedir.

2.3.3. Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi

Somut olmayan kültürel mirasın insan yaşamında en fazla yer aldığı alanlardan birisi de yeme-içme ve mutfak kültürüdür. Bunun iyi bir uygulama örneği ülkemizde Gaziantep'te mevcuttur. Gaziantep'te bulunan Emine Göğüş Mutfak Müzesi, ildeki bir konağın restore edilmesi ile oluşturulmuştur. Konak şehrin önemli isimlerinden aynı zamanda tanınmış bir siyasetçi olan Ali İhsan Göğüş ve ailesine ait ev olarak kullanılmış idi. Göğüş Konağı, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından 2008 yılında restore ettirilmiştir. Böylelikle Türkiye'nin ilk ve döneminde tek olan mutfak müzesi olarak ülkeye kazandırılmıştır. Emine Göğüş Mutfak Müzesi, Gaziantep'in geleneksel mutfak kültürünün tanıtıldığı önemli bir müze haline getirilmiştir. Gaziantep Mutfağı'na ait tüm mutfak objelerinin sergilendiği bir mekâna dönüştürülen konakta çatal, bıçak, tabak, sahan, bakır eşya, sefer taslarına rastlamak mümkündür.[150]

[149] **http://www.hurriyet.com.tr**/beypazari-ndaki-yasayan-muzeler-24815783. Erişim Tarihi: 19.12.2015.
[150] **http://www.sahinbey.bel.tr**/tr/icerikdetay/96/107/emine-gogus-gaziantep-mutfak-muzesi.aspx.

Fotoğraf 8: Gaziantep Yeme-İçme ve Mutfak Kültüründen Sunum Örnekleri (Nurullah Çakır ÖzelArşivi-2015)





Erişim Tarihi: 18.12.2015.

Emine Göğüş Mutfak Müzesi'nde kent müzeleri ve etnoğrafya müzelerinde sıkça rastlanan mankenli sergileme görülmektedir. Burada da geleneksel kıyafetler ile günlük kullanım odalarında yaz ve kış hazırlıkları da dikkate alınarak sergilemeler yapılmaktadır. Örneğin yuvarlama yemeği, tandır, bastık, sucuk, ceviz gibi mutfak objelerinin tanıtılması başta gelmektedir. Gaziantep yemeklerinden araç gereçlerine, geleneksel lezzetlerden içeceklere, erzakların saklanmasına kadar mutfak kültürü ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Fotoğraf 9: Gaziantep'te Yeme-İçme ve Mutfak Kültürünün Kurumsallaşmış Örneği (Nurullah Çakır Özel Arşivi-2015)



Emine Göğüş Mutfak Müzesi'nde sadece günümüz mutfak kültürünün son durumu değil ilkçağlardan itibaren geleneksel yeme-içme araç-gereçleri konusunda da panolar aracılığı ile ziyaretçilere bilgi sunulmaktadır. Yine bu panolar aracığı ile müzede saklama-depolama, hevenkler mutfak bileşenleri, et, tahıl ve bakliyat, yeşillik, meyveler, sebzeler, baharatlar, içeceklerin bilgileri aktarılmaktadır. İlin yeme-içmede öne çıkan yiyecek ve içecekler için ayrı odalar düzenlenmiştir. Örnek olarak tüm yörenin içeceği olan*"mırra"* bunlardan biridir. Müzede ziyaretçilere ikram için özel bir mekân ayrılmıştır. Özellikle içecek kültürüne ait kolay sunumlu

ikramlar tercih edilmiştir. Emine Göğüş Mutfak Müzesi'ni anlamlı kılan husus burada tanıtımı yapılan mutfak ve gıdalara ait objelerin sergilenen mutfak kültürünün müzeye yakın bir mesafede bulunan Gaziantep Mutfak Sanatları Eğitim Merkezi'nde uygulama alanı bulmasıdır. Ayrıca klasik pano bilgilendirmesinin yanında hem müzenin kurucusunun hem de mutfak kültürünün her fırsatta ziyaretçilere farklı mekânlarda sunuluyor olmasıdır. Müzenin ikinci katında Gaziantep Kent Rehberi'nin yer aldığı bir elektronik ekran bulunmaktadır. Burada şunlar anlatılmaktadır;

> *"Kent tarihi ve gelişimi, tarihi eserler, doğal güzellikler, turizm, doğa ve coğrafya, nüfus, sanayi ve ticaret, tarım, hayvan ve ormancılık, kültür ve gelenek, spor, rakamlarla Gaziantep, yerel yönetimler, Gaziantep Rehberi konuları tanıtılmaktadır. Çocukluğunu geçirdiği konağı Belediye'ye sadece Müzenin isminin annesi Emine Göğüş'ün ismini taşıması karşılığında veren Türkiye'nin ilk Turizm Bakanı Ali İhsan Göğüş'ün hayatı ve Gaziantep için yaptıkları üst katta Göğüş Odası'nda anlatılmaktadır. Ayrıca bu oda Göğüş ailesinin mutfak eşyaları özel vitrin içerisinde sergilenmektedir. Gaziantep'te misafir ağırlama adetleri yine üst katta bir oda da anlatılmaktadır. Kışın tandır başında sucuk-bastık vs. yenmesinin canlandırıldığı bu oda da Gaziantep'in Tatlılarının anlatıldığı bir pano yapılmıştır. Gaziantep'in sahre (piknik) geleneği yine üst katta anlatıldı. Özel gün yemeklerinin anlatıldığı oda da Gaziantep'in yuvarlama yemeğini yapan bir aile mankenler yardımı ile anlatılmaktadır."*[151]

Gaziantep'teki yemek alanında yer alan önemli merkezlerden biri de 2013 yılında açılan, *"Gaziantep Mutfak Sanatları Eğitim Merkezi"*dir. Bu merkez sayesinde daha önce kurulmuş olan Emine Göğüş Mutfak Müzesi somut olmayan kültürel miras müzesi haline dönüşme fırsatını yakalamıştır. Müzede sergi ve bilgilendirmesi yapılan geleneksel yemek ve sunumlar bu merkez sayesinde gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Ayrıca ülke içi-dışı tanıtımlarda üretim merkezi haline dönüşmüştür. Bu merkez 6 bin yıllık bir geçmişe sahip olan Gaziantep mutfağının geçirdiği tüm evreleri, kurulan 20 farklı uygarlığın birikimini göz önüne sermektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde oluşturulan bu merkez, günümüzde önemli bir fonksiyon ifa etmektedir. Bu merkezde Gaziantep mutfağının yaşatılması konusunda

[151] **http://www.kentmuzeleri.com**/Gaziantep-Mutfak-Muzesi. Erişim Tarihi: 15.12.2015.

profesyonel bir aşamaya geçilerek kurslar düzenlenmektedir. Bu merkez bu yönüyle yeme-içme ve mutfak kültürü anlamında diğer merkez ve müzelerden ayrılmaktadır. Ayrıca Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin duyarlı ve ilkesel yaklaşımının merkezi önemli bir nokta haline getirdiği ve Gaziantep mutfağını hem ülke içine hem de ülke dışına tanıttığının bir göstergesidir. Bu merkez bugün, *"Gaziantep'te mutfak sanattır"* sloganı ile çalışmalarına devam etmektedir.[152] Burada ifade edilmesi gereken en önemli konulardan biri Gaziantep'te asırlarca oluşan yeme-içme ve mutfak kültürünün tanıtımının son yıllarda büyük bir hızla arttığı ve tüm dünyada kabul edilecek ölçüde ilerlemiş olduğudur.

[152] **http://www.gaziantepmusem.com.tr**/kurumsal.php?id=6. Erişim Tarihi: 03.02.2016.

Fotoğraf 10: Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi (ÇEKÜL Arşivi)





ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASTA ÇORUM ÖRNEĞİNİN ARAŞTIRILMASI

Bu bölümde somut olmayan kültürel mirasta önemli bir örnek olan Çorum mutfağı anlatılacaktır. Çorum'un yemekleri, kültürü, yaşayışı ve yapılan çalışmalar bu bölümün konusudur. Ayrıca Çorum'un uluslararası alana yansıyan somut olmayan kültürel mirası ve kapsamda yapılan çalışmalar dile getirilecektir.

3. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS AÇISINDAN YEME-İÇME, MUTFAK KÜLTÜRÜ VE ÇORUM MUTFAĞI

3.1 Araştırmanın Önemi, Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Genel yaşam içerisinde oluşan ve aktarılan somut olmayan kültürel miras özellikle sanayi gelişimi ve kentlere göç ile kayıp süreci yaşamaktadır. Ülke genelinde bu göçler bir taraftan somut olmayan kültürel mirası başka yerlere taşırken bir taraftan da varlığını yitirmekle veya değiştirmekle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu olgu kentler için de geçerlidir. Bu anlamda iller ölçeğinde işleyişin nasıl olduğunun ve nasıl bir sonuç doğurduğunun tespiti de önemli hale gelmektedir.

Ülkemizde illerin kamu öncülüğünde ortaya koymaya başladığı somut olmayan kültürel mirasın korunmasında yerel yönetimler başta olmak üzere halkın ve sivil toplumun farkındalığının oluşması ve durum tespiti amaçlanmıştır. Araştırma özellikle UNESCO'nun somut olmayan kültürel mirasın korunmasının Türkiye'de taşra özelinde nasıl algıladığını da yansıtması açısından önemlidir. Özellikle kamu otoritesi, taşra birincil sorumlusu valiliğin çalışmaları ele alınarak son on yıllık periyod Çorum özelinde irdelenmiştir.

Araştırma, kaynak ve belge taraması yanında araştırmacının kişisel gözlemlerine de dayandırılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili dönem içerisinde yazılan kitaplar irdelenerek somut olmayan kültürel mirasın döküm ve belgeleme çalışmaları hakkında da ipucu verilmiştir.

3.2 Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Yeme-İçme ve Mutfak Kültürü

İnsanlığın var olduğu günden bugüne yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biri kuşkusuz yeme-içme olgusudur. Törenle, uygulamalar, merasimlerde birçok yönüyle bu olgu etrafında zaman içerisinde şekillenmiştir. Yeme-içme ve mutfak kültürüne ait uygulamaların birçoğu somut olmayan kültürel mirasın bir parçası haline dönüşmüştür.

17 Ekim 2003 tarihinde UNESCO'nun 32. Genel Konferansı sırasında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin[153] 2. maddesinin tanımlar başlığının (d) fıkrasında; Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar[154] altında yer alan en kapsamlı faaliyet insanoğlunun birbirine yaşam içerisinde aktarıp geldiği yeme-içme faaliyeti ve buna ait toplu ritüellerdir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yeme-içme ve mutfak kültürü, somut olmayan kültürün bir parçasıdır. Doğal gereksinimi karşılamanın yanında birçok törensel uygulamanın da merkezinde yemek seramonisi yer almaktadır. Türk tarihinde göçebe kültürünün yaygın olmasına rağmen yeme-içme ve mutfak kültürü özel bir yer tutmaktadır. Ayrıca birçok törensel yemekler bir statünün belirleyici unsuru olarak yer almaktadır. Yerleşik düzenle beraber oluşan etkileşimle yeme-içme kültürü zenginleşmiştir. Dede Korkut Destanı ve Orhun Yazıtlarında yemek sembolizmine rastlanmaktadır.[155] Mevlana, topluma her yönüyle fikirlerini verirken kullandığı çeşitli sembollerden biri yemektir. Örneğin; *"Hamdım, piştim, yandım*" sözlerini ifade ederek en anlamlı hayat felsefesini yemek terimleri ile özetlemesidir.[156]

Yine tarihimizde Osmanlı Mutfağı ayrı bir yere sahiptir. Özellikle saray mutfağının yemek seremonileri kadar, kullanılan sofra gereçlerinin de hangi yemek için hangi kabın kullanıldığı bellidir. Her içeceğe uygun kâse türlerinin mevcudiyeti ayrı bir

[153]Oğuz, **a.g.e.**, s. 55.
[154]Oğuz, **a.g.e.**, s. 167-168.
[155]Hayati Beşirli, **Yemek Sosyolojisi, Türk Kültüründe Yemek** (Yiyecekler ve Mutfak Sosyolojisine Bakış), Phoenix Yayınları, Ankara, 2012, s. 155-167.
[156]Nevin Halıcı, **Mevlevi Mutfağı**, Metro Kültür Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2007, s. 16.

gelenektir. UNESCO'da tescili yapılan kahve sunumun ayrıntıları fincan, kahve ibriği, kahve takımları önemli ve ciddi ayrıntılardır. Yine Osmanlı'da yeme-içme kültürünün uygulama araç-gereçlerinin yanında; yemek sonrası leğen ve ibrik el yıkama için ve kurulama da peşkir özenle hazırlanıp kullanılan gerçeklerdir.[157] Görüldüğü gibi sadece yenen ve içilen objeler değil kullanılan araç-gereçte özel bir yere sahiptir.

Anadolu coğrafyası yeme-içme ve mutfak kültürü açısından asırları aşan bir birikime sahiptir. Hemen hemen neredeyse Anadolu coğrafyasının tüm bölgeleri bu alanda önemli bir zenginliği barındırmaktadır. Bu kültürel zenginliği ortaya çıkarma ve tanıtma çalışmaları henüz çok yeni olsa da uluslararası alanda önemli bir mesafenin alındığı bir gerçektir. Bunların en önemlisi Gaziantep'in başarısıdır. Gastronomi alanında UNESCO'nun *"Yaratıcı Şehirler"* ağına girmeyi başarmıştır.[158] Böylece Gaziantep mutfağı dünyanın sayılı mutfaklarından biri olarak kabul edildiği uluslararası kuruluş tarafından tescil edilmiştir.

Kültürümüzde yemekler de bazen mekâna bazen zamana bazen de etkilediği simgeleme durumuna göre adlandırılmaktadır. Örneğin, düğün ve sünnet sofraları, Ramazan sofrası, hamam sofrası, saray sofrası gibi birçok isim altında tören ve ritüel içeren yemekler ve içecekler sunulur.

[157]Ayşe Erdoğdu, "Osmanlı Mutfağında Kullanılan Sofra Gereçleri", **Hünkâr Beğendi, 700 Yıllık Mutfak Kültürü,** (Yayına Hazırlayan: Nihal Kadıoğlu Çevik), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (ARAGEM), Ankara, 2006, s. 61-75.
[158]**http://www.posta.com.tr**/yasam/HaberDetay/Antep-mutfagi-UNESCO. Erişim Tarihi: 12.02.2016.

Fotoğraf 11: Çorum Mutfağından Örnekler (Nurullah ÇAKIR Özel Arşivi-2010)





Türkiye müzecilik belleğini yeme-içme kültürü yönünden ele aldığımızda; Yine somut olmayan kültürel miras objelerinin daha fazla yer aldığını görüyoruz. Genelde de etnoğrafya müzelerinde ve kent müzelerinde en fazla sergi ve sunumlarda yemek kültürüne ait uygulamalara yer verilmektedir. Ancak pişirme ve sunum haline dönüştürme söz konusu olamamaktadır. Geçici sergi ve bazı uygulamalarda sergi ruhuna uygun ikramların varlığına da rastlanmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi'nin yeme-içme kültürüne ait araç-gereçlere örnek olarak "mutfaklar seksiyonundan" geniş bir koleksiyona sahip olduğunu ve sergilendiği görülmektedir. Ancak ülkemizde münhasıran yeme-içme kültürüne ait özel müzeler kurulmaya başlamıştır. Bunlardan biri Gaziantep Zeynep Gögüş Müzesi'dir. Ayrıca üretime dönükte tematik müzelere özel uygulama amaçlı da olsa rastlanmaktadır. Adatepe Zeytinyağı Müzesi buna örnektir.

Arkeoloji müzelerinin birçoğunda da yine farklı çağların yeme-içme ve mutfak gereçlerine rastlanmaktadır. Bu malzemeler geçmişin mutfak ve yaşam kültürüne ait izlenimler sunmaktadır. Ancak etnoğrafya ve kent müzeleri ölçeğinde bir sergi ve sunumun arkeoloji müzeciliğinden beklenilmemesi gerekir. Ancak zaman zaman uygarlıklara ait deneysel mutfak çalışmalarının da varlığına rastlanmaktadır.

Hitit mutfağı böyle bir çalışmanın konusu olmuştur. Asuman Albayrak ve Ülkü M. Solak adlı öğretmenler yayınlarında yer alan Hitit Mutfağına ilişkin tarifleri bir araya toplamıştır. Tabletlerde geçen isimleri, ipuçlarını bir araya getirerek "deneysel bir arkeoloji çalışması yaparak" 3500 yıllık bir yemek kültürünü kitaplaştırmışlardır.[159] Kitaplaştırılan bu çalışmada araştırmacılar Çorum'un köylerini gezerek verileri toplamışlardır. Hitit uygarlığı metinlerinde geçen ekmek ve yemek adlarını, kazılarda elde edilen diğer kültürel objeleri de dikkate alarak gastronomi bilgileri ile birleştirip deneysel arkeoloji yeme-içme kültüründe uyguladılar.[160] Aynı zamanda araştırmacı olan Asuman Albayrak ve Ülkü M. Solak yaptıkları çalışmada Hitit uygarlığının unlu mamül olarak ürettikleri ekmek çeşitlerini, etin pişirilme şekillerini, şarap yapımı ve çeşitlerini, özellikle şarapla sunumlu tariflere araştırmalarında yer vermişlerdir. Bu

[159]Asuman Albayrak vd., **Deneysel Bir Arkeoloji Çalışması Olarak Hitit Mutfağı**, (Ed. A. Nilhan Aras), Metro Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 7-10.
[160]Asuman Albayrak vd., **a.g.e**. s. 11-20.

araştırmalardan elde edilen veriler zaman zaman farklı merasim ve törenlerde ikram olarak sunulmak üzere üretilmiştir. Tanıtım amaçlı toplantılarda da tariflerden ürünler sunulmuştur. Kısaca, insanlıkla beraber belirlenen beslenme ihtiyacının karşılanması zamanla güçlenerek bazen merasim haline, bazen güç gösterisi ve statü belirleyici konumuna, bazen herhangi bir olayın başlangıç veya bitirilmesi duyurusuna, mutluluk veya üzüntü paylaşımına vesile olmuştur.

Yeme-içme kültürü hiç önemini kaybetmeden farklı topluluklarda farklı şekillere bürünerek günümüze kadar taşınmıştır. İnsanlık var oldukça da bu taşınma devam edecektir. Ancak adına somut olmayan kültürel miras demeden devam ettirdiğimiz yeme-içme uygulamaları önemini artıracaktır. Sosyal iletişim araçlarının varlığı belki de en fazla bu tarz mirasın yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır.

Gastronomi olarak adlandırdığımız bu alan artık günümüzde turizmin de hedefi haline dönüşmüştür. Artık insanlar seyahatlerinde beslenmeyi geçiştirmelik bir zaruretten çıkartıp, keyifli bir hale dönüştürme, sembolleştirme- seramonileştirme arzusundadırlar. Özellikle de yöresel tatlar ve uygulamalar test etme yeni bir destinasyon haline dönüşmüştür. Artık turizmde gastronomi turları ve güzergâhları oluşturulmuş ve pazara sunulmuştur. Ayrıca yazılı ve görsel basında her gün geçen mutfak kültürüne ait daha fazla programlara ve yazılara otoriteler yer verir hale gelmiştir.

Çevremizde yöresel lezzet mekânları her geçen gün artmaktadır. Daha fazla mutfak ve yemek kültürüne ait yayınlar ve akademik çalışmalar üretilmeye başlanmıştır. Yerel otoritelerin somut olmayan kültürel mirasın öğesi olan yeme-içme ve mutfak kültürü daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır.

Özellikle yerel yönetimler yöntem anlamında daha doğru bir çalışma eksenine kaymışlardır. Bu anlamda uluslararası akredite kuruluşlara illerinin gastronomi değerlerini ve diğer bileşenlerini taşıma mücadelesine girişmişlerdir. Gaziantep bu mücadelede sonuca net olarak ulaşan illerimizden birisi olmuştur. 11 Aralık 2015 tarihi önemli Gaziantep ve Türkiye için önemli bir tarih olmuştur. Kültür Bakanlığı ve UNESCO Türkiye Milli Komitesi'nin yoğun destekleri ile Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin başvurusu sonuç vermiştir. UNESCO'nun dünyanın 116 şehrinin

katılımı ile oluşturduğu yaratıcı şehirler ağına Türkiye'den ilk defa Gaziantep'in gastronomi şehirleri listesinde yer almıştır. Gaziantep 33 ülkeden 47 şehir arasına girmeyi başarmıştır.[161]

Fotoğraf 12: Çorum "Gastronomi Yolu Projesi" Açılış Etkinlikleri (Nurullah ÇAKIR Arşivi-2010)



Yeme-içme ve mutfak kültürünü ifade eden gastronomi konusunda, *"Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu"* adlı, Ersin Demirel koordinesinde hazırlanıp Çorum Valiliği tarafından basılan kitabın önsöz kısmında dönemin valisi olarak aşağıdaki görüşlerimi ifade etmiştim:

> *"Geçmişle bugün arasında bir köprü kuran yemek kültürü, yaşadığımız coğrafyada binlerce yıl boyunca biriken ayrıntıları soframıza taşır. Yemek sayesinde doyma duygusunu tatmanın yanı sıra, zamanda bir yolculuk yaparız. Ateşin keşfiyle birlikte başlar yemeğin lezzet dolu serüveni. Tarifler nesilden nesile sözlü ve yazılı olarak aktarılır. Tatlarla yerelden evrensele bir yol açılır. Yeme-içme bilimi olarak tanımlayabileceğimiz gastronomi bugün mutfak sınırlarını aşarak bir turizm öğesi haline gelmiştir. Genellikle Akdeniz ülkelerinde rastlanan gastronomi turları, son yıllarda*

[161] **https://gantep.bel.tr**/haber/gaziantep-mutfagi-basarisini-kutluyor-4403.html. Erişim Tarihi: 10.02.2016.

ülkemizde de yaygınlaşmaya başlamıştır. Kültür turizminin alt kategorisi olan doğa turizmi de, geçtiğimiz yıllarda yükselen bir değer olarak karşımıza çıkmıştır.[162]

Bu ifadelerle yeme-içme ve mutfak kültürü ifade edildiği gibi bu kültürün geçmişteki fonksiyonu ve günümüze kadar gelen durumu ifade edilmiştir. Bunun yanında yeme-içme ve mutfak kültürünün salt bir yeme-içme faaliyeti olmadığı kapsamının bu ifadeyi çoktan aşarak bir turizm biçimine dönüştüğü anlatılmıştır.

Genel anlamda, yeme-içme ve mutfak kültürü alanında ifade edilmesi gereken görüşlerimin bir kısmını yine Çorum Valiliği ve Metro Kültür Yayınları tarafından basılan "Çorum Mutfağına Güzelleme" adlı eserin önsözünde:

"Geçmişle bugün arasında bir köprü kuran yemek kültürü, yaşadığımız coğrafyada binlerce yıl biriken ayrıntıları sofralarımıza taşır… Her toplumun yemek kültüründe yaşanılan coğrafyaya özel farklılıklar olmakla birlikte, toplumlar arası çeşitli kültürel etkileşimleri içinde barındıran benzerlikler de vardır. İnsanoğlu var olduğu günden bu yana doğada bulduğu her canlıyı kendi beslenme alışkanlıklarına nasıl adapte edeceğini düşündü… Yemek kültürümüz de toplumsal değişim sürecinden payını almaktadır. Eskiçağlarda Anadolu toplu olarak yemek yeme törenlerine sahne olmaktaydı. Düğünler, savaşlar, ölü defin törenleri hep birlikte sofraya oturma geleneğinin yaşandığı alanlardı. Günümüzde de Anadolu'da düğünler başta olmak üzere mevlitlerde, bayramlarda, doğum ve sünnet kutlamalarında kalabalık sofrada yemekler yenilir. Hazırlıklara birkaç gün öncesinden başlanır. Yerel yemekler başta olmak üzere sofra çok çeşitli yiyecekler tarafından donatılır. Büyük kentlerde ise bu daima kısıtlıdır. Bu da insanları ayaküstü kısa zamanda tüketilecek hazır yiyeceklere yöneltir... Elinizdeki bu kitap, derin bir mutfak kültürüne sahip Anadolu coğrafyasında önemli bir lezzet durağı olan Çorum yemeklerinin yaşatılmasını amaçlıyor… Çorum mutfağı için gerçek bir güzelleme olduğuna inandığımız kitabımız, sözel dünyada kaybolma riskiyle karşı karşıya kalan yemek tariflerini ve hazırlama yöntemlerini yazılı hale getirerek kalıcı olmayı ve daha fazla sayıda insana ulaşmayı hedeflemektedir."[163]

[162]Ersin Demirel, **Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu**, Çorum İl Özel İdaresi Yayını, Çorum, 2012, s. 1. (Önsöz: Nurullah Çakır-Çorum Valisi)

[163]Ahmet Örs, Ahmet Uhri, Arif Bilgin v.d., **Çorum Mutfağına Güzelleme**, (Ed. Nilhan Aras), Çorum Valiliği-Metro Kültür Yayınları, Çorum, 2012, s. 1-395. (Önsöz: Nurullah Çakır-Çorum Valisi)

Yukarıda ifade edilen yeme-içme ve mutfak kültürünün zamanla büyük ölçüde değişim göstermesi de ifade edilmektedir. Yeme-içmenin zamanla ilkçağlardan itibaren bir ritüele dönüşmesi konu edinilmiş ancak günümüzde bu anlamını başta büyük şehirler olmak üzere büyük ölçüde yitirdiği, yerini ayaküstü atıştırmalık durumuna dönüştürdüğü ifade edilmiştir. Bununla birlikte yeme-içme kültürünün eski fonksiyonuna kavuşturulması için yapılan çalışmalar dile getirilmiştir.

3.3 Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Çorum Mutfağının Valilik Çalışmaları Özelinde İncelenmesi

Son çeyrek yüzyıla baktığımızda somut olmayan kültürel mirasın bir parçası olan yeme-içme ve mutfak kültürü ile ilgili çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Bu konuda yayınların, envanterleme çalışmalarının arttığını hatta yemek-içme ve mutfak üzerine müzeleme faaliyetlerinin başladığı ifade edilebilir. Özellikle yerel yönetimler ve merkezi idarenin yerel temsilcilerinin ulusal ve uluslararası kapsamda bu alana ait oluşturulan çalışmaları sahiplenmesinin rolü ve etkisi büyük olmuştur.

Yeme-içme ve mutfak kültürü faaliyetinin, gastronominin ve turizmin ilgi alanına girmesi ile birlikte kentler koruma, yaşatma bilincinin yanında, bu alanı yörelerine, şehirlerine gelir getirici, kalkındıran bir olgu olarak bakmaya başlamışlardır.

Yerel yönetimler (Kaymakamlık, Valilik ve Belediyeler) yöresel tatların ve buna ait kültürün envanterlenmesinde, tanıtılmasında öncü rol üstlenmeye başlamışlardır. Bu amaçla birlikler oluşturulmuştur. Yerel yöneticiler, kooperatiflerin kurulmasına öncülük etmişlerdir. Akademik çevrelerin ve ilgili sivil toplum örgütlerinin destek ve işbirliklerini sağlamışlardır. Yine başta yeme-içme ve mutfak kültürü olmak üzere özellikle görsel medyada programların ve tanıtımların yapılmasına öncülük etmişlerdir. Özellikle ulusal ve uluslararası tanıtım fuarlarında ve günlerde yörenin tanıtımı adına önemli rol üstlendikleri görülmektedir. Zaman zaman iller, büyükşehir merkezlerinde bazı hafta ve günlerde kendi illerinin tanıtımını yapmaktadırlar. Bu tanıtımlarda öncü rolü ve en önemli etkiyi yeme-içme ve mutfak kültürü üstlenmektedir. Kısaca iller somut olmayan kültürel miras değerleri ile tanıtımlarının daha iyi yapıldığının farkına da varmışlardır. Bu çalışmaların güzel bir sonucu da yapılan tanıtım organizasyonları pozitif anlamda bir yarışmaya dönüşmüş

bulunmaktadır. Böylelikle daha fazla ürün için coğrafi tescil, marka tescili gibi müracaatlar yapılmaktadır. Hatta uluslararası ölçekteki kurum ve kuruluşlara (UNESCO gibi) birçok yerel değer için tescil başvurusu olmuştur. İller, son dönemde sadece somut kültürel miras için değil somut olmayan kültürel miras için de proje hazırlamakta ve sunmaktadır.

Yöresel veya tematik birçok sivil toplum örgütünün sayısı her geçen gün artmaktadır. (Örnek olarak; Buğday Derneği, Tarihi Kentler Birliği, Batı Karadeniz Kalkınma Birliği…) Bu konuda kamu-yerel-sivil işbirliği gittikçe güçlendirilmektedir. Tarihi Kentler Birliği bu anlamda en önemli örnektir.[164] Tarihi Kentler Birliği, ÇEKÜL Vakfı'nın kuruluş ve uygulama felsefesini yerel yönetim birlikteliğine dönüştürmüştür. Ayrıca Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin üyesi olmuştur. Tarihi Kentler Birliği, sokak sağlıklaştırılmasından anıtsal yapı restorasyonu, sivil mimari örneğinden somut olmayan kültürel miras değerlerine kadar birçok konuda çalışma yürüttüğü görülmektedir.

Başta kent müzelerinin kurulması olmak üzere yerelin somut olmayan kültürel mirasının tescillenmesi, envanterlenmesi ve yöresel uygulamalar olarak sergilenmesi konusunda üyelerine destek ve işbirliği sunmaktadır. Yine yerel yönetimlerin tematik müzeleme faaliyetlerine öncülük ettikleri görülmektedir. Özellikle kent müzelerinin kurulması ve her müzede yeme-içme kültürü seksiyonlarının varlığı görülmektedir.

Genel idarenin taşrada en önemli temsilcisi olan Valilik, aynı zamanda İl Özel İdaresi aracılığı ile yerel yönetim fonksiyonu icra etmektedir. İl Kültür Müdürlükleri aracılığı ile yapılacak çalışma ve yıllık programlara ilave olarak illerin özelliğine

[164]Türkiye'de doğal kültürel miras bilincinin oluşması konusunda yapılan çalışmaların kökeni Cumhuriyetin ilk yıllarına dayanmasına rağmen bu alanda uluslararası temelde bir bilinç oluşması 1970'li yıllarda ancak gerçekleşebilmiştir. Bu düşünce zamanla gelişmiş ve *"tarihi kentler arasında kültürel miras alanında işbirliğinin geliştirilmesini öngören bir birliğin kurulması"* fikri doğmuştur. 1999 yılında Strasbourg'da kuruluş toplantısını yapan Avrupa Tarihi Kentler Birliği'ne Türkiye de davet edilmiştir. Toplantıya gözlemci üye olarak katılan Bursa Büyükşehir Belediyesi, Türkiye Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluş çalışmalarını başlatacak ve yürütücülüğünü üstlenecektir. İçişleri Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, ÇEKÜL Vakfı ve Mimarlar Odası'nın katkılarıyla tamamlanan kuruluş aşamasında Dışişleri, Orman ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği ve Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği de TKB'nin yanında yer almıştır. 22 Temmuz 2000'de Bursa'da, 52 tarihi kent belediyesi tarafından kabul edilen birlik tüzüğü ve yayınlanan "Kuruluş Bildirgesi"yle kurulan Tarihi Kentler Birliği, 2001 yılında da Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin 12. üyesi oldu. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. **http://www.tarihikentlerbirligi.org**/hakkimizda/tarihce/.

göre farklı kaynaklar temin edilerek özgün çalışmalar yürütülebilmektedir. Örneğin, il valilikleri ilin kültür envanter çalışmasını bilim insanları ile işbirliği içerisinde gerçekleştirebilmektedir. Hatta somut olmayan kültürel miras envanterlerinde de bu birlikteliğin oluştuğu görülmektedir. Somut olmayan kültürel miras envanteri hazırlamada birçok şehrin öne çıktığı görülmektedir. Ankara, Eskişehir, Gaziantep, Bursa ve Konya gibi il merkezleri öne çıkmaktadır. Bunun yanında Safranbolu, Yalvaç ve Beypazarı gibi ilçe merkezleri de yer almaktadır.

Vali olarak, 2010-2012 yıları arasında görev yapmış olduğum Çorum ilinde, ülkenin ve ilin özelliklerine uygun çalışmalar yürütülmüştür. Bu kapsamda öncelikli projeler arasında somut ve somut olmayan kültürel miras değerleri yer almıştır. Çorum coğrafyasının Anadolu'nun en güçlü uygarlıklarından Hitit Uygarlığına[165] ev sahipliği yapmış olması, Hititlerin törensel ritüellerinin fazla oluşu ve bunların tabletlerde tespit edilmesi önemli bir başlangıç noktası olarak karşımıza çıkmıştır. Aynı zamanda Hitit Uygarlığına ait mirasın UNESCO Dünya Kültürel Miras listesinde ve Hitit tabletlerinin UNESCO Dünya Belleği listesinde yer alması projeleri kültürel odaklı hale getirmiştir. Özellikle Hititlerle ilgili arkeolojik çalışmalardan elde edilen verilerden ve tablet okumalarından ekmek yapımı, et pişirme yöntemleri, şarap çeşit-sunumları tespit edilmiştir. Hititlerle temelleri güçlü atılan yeme-içme kültürünü günümüze kadar farklı dönemlerle güçlenerek mutfak kültürü haline dönüşmüştür.

[165] **http://www.corumkulturturizm.gov.tr**/TR,58680/hitit-tarihi--mo-1650---1200-.html. Erişim Tarihi: 06.02.2016. Hint-Avrupalı bir kavim olan Hititler, MÖ.3000 yıllarının sonunda küçük gruplar halinde Kafkaslar üzerinden Anadolu' ya girerek yerli halk Hatti nüfusu ile karıştılar. Hititler, Asurluların Anadolu'dan çıkma zorunda kalmasıyla devlet idaresini ellerine almışlardır. Anadolu'nun yerli halkıyla kaynaşıp Hitit Devleti'ni kurmuşlardır. Bu devletin kurucusu Labarna'dır. Başkenti ise Boğazkale-Hattuşa'dır. Hitit tarihi M.Ö. 1650-1450 Eski Krallık ve M.Ö. 1450-1200 Hitit İmparatorluk Devri olmak üzere iki safhada incelenir. Hititler Anadolu'da hâkimiyeti kurduktan sonra Suriye'ye seferler yapmışlardır. M.Ö. 1274' de Mısır'la yaptıkları Kadeş Savaşı sonrası, M.Ö. 1269 yılında tarihteki ilk yazılı antlaşma olan Kadeş Antlaşması'nı gerçekleştirmişlerdir. Hitit Devleti'nin kuruluşundan itibaren, sanattaki Mezopotamyalı unsurlar kaybolarak, Anadolu'nun yerli sanatıyla birleşmiştir. Sanatta, boyutları büyümüş anıtsal eserler ortaya çıkmıştır. Mabetler, saraylar, sosyal yapılar, kaya kabartmaları ve orthostatlarla (bina cephelerinde alt sırada yer alan kabartmalı taşlar) önceki sanattan ayrılır. Hitit Devleti M.Ö. 1200 yıllarında deniz kavimleri göçü ve kuzeyden Kaşka kavmi saldırılarıyla yıkılmıştır.

Çorum'un coğrafi olarak Karadeniz-İç Anadolu ve Kapadokya gibi yerlerin kesişme noktasında olması, İstanbul-Doğu bağlantısında yer alması tarihte olduğu gibi günümüzde de zengin bir halk kültürünün oluşmasına vesile olmuştur.

Çorum'da, Kızılırmak nehrinin büyük kısmı ve Yeşilırmak nehrinin kolları gibi Anadolu'nun en önemli su kaynaklarının olması sulu tarımda çeltiği (pirinç) ve genelde de buğdayı ön plana çıkarmaktadır. Bunun yanında ilin, diğer tarım dallarında da geniş bir yelpazede yer alması aynı zamanda kadim bir yerleşim yeri haline getirmiştir. Çorum, iç göçlerle tarih boyunca farklı kültürleri hep bir arada barındırmıştır. Çorum'da buna bağlı olarak eş zamanlı zengin bir halk kültürü oluşmuştur. Çorum bu özelliği ile birçok defa Ankara yerleşkeli üniversitelerin halk kültürü araştırmacılarının tercih ettiği bir yer olmuştur.

2010-2012 yılları arasında bu tespitlerden yola çıkarak bir dizi etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda öncelikle, 2011 yılında ulusal gurmeler eşliğinde Çorum yemekleri üzerine bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışmaya katılımın yüksekliği, yemeklerin çeşitliliği ve zenginliği Çorum'da daha geniş ve teknik bir çalışma yapmaya itmiştir.

Yemek yarışmasından elde edilen olumlu sonucun üzerine yarışmanın organizasyonunu yapan Nilhan Aras öncülüğünde, çoğunluğu Çorumlu olan bir heyetle uzun bir alan çalışması yapılmıştır. Derleme esnasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın somut olmayan kültürel miras envanterleme sistemine uygun il merkezi ve tüm ilçelerinde bir etnoğafya-sözlü tarih çalışması yürütülmüştür. Kültür Bakanlığı'nın derlediği soru listesinden yararlanılan çalışmada her ilçeden en az üç kişiye ulaşılmıştır. Çorum il sınırları içinde doğmuş ve halen burada yaşamakta olan yaklaşık 500 kişiye ulaşılıp bunlarla konuşulmuştur.[166]

Sonuçları alınan bu çalışmayı Çorum Valiliği ile Metro Kültür Yayınları müşterek olarak kitaplaştırmıştır. Bu kitabın editörlüğünü Nilhan Aras yapmıştır. Bu çalışmada Çorum mutfağı ve yemek kültürü üzerine daha önce çalışması olan gurme ve yazarlara da yer verilmiştir. Kitapta, çoğunluğu yerel halktan derlenen, başta

[166] Ahmet Örs, Ahmet Uhri, Arif Bilgin v.d., **a.g.e.** s. 1-395.

çorbalar, et yemekleri, ot yemekleri, hamur işleri, börekler, pilavlar, tatlılar, turşular, çerezler ve içeceklerden oluşan ana başlıklardan derleme yapılmıştır. Kitapta aynı zamanda geleneksel pişirme ve ön hazırlık yöntemleri de gurmeler tarafından ele alınmıştır.

Yöreye özgü leblebi, İskilip dolması ve keşkek gibi yemeklerin daha geniş ele alındığı kitap aynı zamanda varsayılan Hitit yemekleri ile var olan Çorum yemekleri arasındaki ilişkiyi de irdelemiştir.[167] Çorum mutfağının geleneksel yapısı ve kullanılan araç-gereçler ile gıdaların korunma ve saklanma şekillerinin ele alındığı kitap 400 sayfadan oluşmaktadır.

Fotoğraf 13: Çorum Mutfağına Güzelleme Kitabı Kapak Fotoğrafı (Nurullah Çakır Arşivi)



Bu kitap çalışması ile Çorum'un somut olmayan kültürel miras değerlerinden yeme-içme ve mutfak kültürü tespit edilerek gelecek kuşaklara aktarılmıştır. Buna ek olarak Çorum ilinin ulusal ve uluslararası tanıtımlarında kitaba dayalı tarifler üzerinden uygulamalar yapılarak günümüzde yöre tanıtımı ve önemli bir yer olan gastronomi turizmi için fayda sağlanmıştır. Kitabın tanıtımı yöresel yemeklere sadık kalınarak İstanbul'da da yapılmıştır.

[167]Ahmet Örs, Ahmet Uhri, Arif Bilgin v.d., **a.g.e**. s. 180-225.

Çorum ilinin genel tanıtımı için, *"Hititler Üniversitede"* başlıklı projeye Çorum yemekleri ikram olarak dâhil edilerek İstanbul, Ankara ve İzmir'de üniversite kampüslerinde nitelikli tanıtımlar gerçekleştirilmiştir. İtalya'nın başkenti Roma'da Türkiye Cumhuriyeti Roma Büyükelçiliği ile birlikte Çorum'un somut olmayan kültürel değerleri ile tanıtım gerçekleştirilmiştir. Burada "Kargı Bezi" ile modifiye edilen Hitit kıyafetleri defilesi sunumu yapılarak Çorum yemekleri ikram edilmiştir.

Çorum mutfağı üzerine, 2010 yılında Çorum'da Nilhan Kadıoğlu Çevik tarafından *"Genel Özellikleri ile Çorum Mutfak Kültürü"* adı altında yapılan çalışma ve *"Deneysel Bir Arkeoloji Çalışması Olarak Hitit Mutfağı"* adlı çalışmaların varlığı yeni çalışmalar için de cesaret kaynağı olmuştur.[168]

"Çorum Mutfağına Güzelleme" kitabının hazırlığına paralel bir çalışma olarak gastronomi ile doğa aktiviteleri birleştirilmiş ve *"Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu"* adlı kitap yayınlanmıştır. Bu çalışma ile de Çorum mutfak kültürü turizmin kapsamına alınmıştır. İnsanlık tarihinin kadim uygarlık kültürü ile ülkemizin en uzun nehri unvanına sahip Kızılırmak havzasının verimliliği birlikte değerlendirilmiş ve meraklıların ilgisine, gelecek kuşakların bilgisine sunulmuştur.[169] Bu çalışmada Çorum'un alternatif doğa aktivitesi alanları somut olmayan kültürel miras yemek kültürü ile birleştirilerek 25 adet yürüyüş parkuruna ek bisiklet ve manzaralı araç parkları oluşturulmuştur. *"Çorum Gastronomi ve Yürüyüş Yolu Projesi"* Türkiye'de ilk olarak çalışması yapılan, doğa, tarih ve mutfak kültürünü buluşturan bir örnek çalışma olarak bilinmektedir.[170]

[168]Nilhan Kadıoğlu Çevik, "Genel Özellikleri ile Çorum Mutfak Kültürü", **Çorum Halk Kültürü**, (Ed. Ali Özüdoğru), TC. Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Çorum, (t.y.), s. 125-143.
[169]Ersin Demirel, **a.g.e.** s. 4.
[170]Çorum Valiliği ve İl Kültür-Turizm Müdürlüğü Yayını, **Barış Şehri Çorum**, Çorum İl Özel İdaresi Basımı, Çorum, 2013, s. 81.

Fotoğraf 14: Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu Projesi'nden Bir Kesit



Uydu sistemine bağlı haritalandırılan bu parkurların çalışmaları görsel olarak fotoğraflarla desteklenmiştir. Ayrıca bu aktiviteyi yapacaklara hangi mevsimde neyi nerede yiyebilecekleri genel tariflerle anlatılarak özel bir sunu gerçekleştirilmiştir. Yiyeceklerin üretildiği alanlar daha da görselleştirilmiştir. 187 sayfa olarak hazırlanan kitap, Valiliğin koordinesinde doğa fotoğrafçısı Ersin Demirel tarafından yerel rehber ve ekiplerle, Çorum İl Özel İdaresi ile organize edilmiştir. Kitap gastronomi ve yürüyüş parkurlarını birlikte ele alması yönü ile özgün bir çalışmadır. Ayrıca kitapta yer alan parkurlar, aktiviteler ve tanıtılan yemekler ülke genelinden ilgili rehber ve turizm acentelerine 3 gün boyunca yerinde tanıtımı yapılmıştır.

Daha teknik ve kurallara uygun hazırlanan *"Çorum Mutfağına Güzelleme"* kitabı ile yemeklik ürünlerin doğa aktivitesi ile coğrafyalarında birlikte tanıtıldığı *"Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu"* kitapları birbirini tamamlayıcı nitelikte olmuştur. İskilip dolması, çeltik ekimi ile birlikte çeltik tarlasının tanıtımı ve Kızılırmak havzası beraber değerlendirilmiştir. *"Kargı tulum peyniri"*, yayla yolları ve kültürü ile birlikte değerlendirilmiştir. Öncesinde Valilik koordinesinde Ersin Demirel ile birlikte hazırlanan *"Hitit Yürüyüş Yolları"* kitabı ve projesi ki, Hitit antik kentlerinin birbirine bağlandığı eski yürüyüş yollarını ve doğa aktivitelerini de içeren bir kitabın daha hazırlanması yeni kitaba esin kaynağı olmuştur.

Gerek *"Hitit Yürüyüş Yolları"* gerekse *"Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu"* ile *"Çorum Mutfağına Güzelleme"* kitaplarının sosyal medya, internet tanıtım sayfaları desteklenerek bireysel ve gurup olarak Çorum'a gelmek isteyenlerin başvuru kaynağı haline dönüştürülmüştür. Bütün bu çalışmalarla, Çorum ulusal ve uluslararası kültürel varlıkların korunarak kullanma ve güncel yöntemlerle gündemde kalma ve sürdürülebilir turizmin odağında olma varlığını korumuştur. Burada, her geçen gün gündelik yaşamda önemi daha fazla artan yeme-içme ve mutfak kültürü, aynı zamanda turizmin de gastronomi başlığı ile ana unsurlarından biri haline geldiğini yinelemek gerekmektedir.

Fotoğraf 15: Gastronomi ve Yürüyüş Yolu Etkinliği



Çorum kendi özelinde 2010-2012 yılları arasında yapılan bu çalışmaları ileriye taşıma amacıyla Avrupa Birliği (AB) projesi başta olmak üzere girişimlerde bulunmuştur. Örneğin 2015 yılında Çorum İl Özel İdaresi yemek kültürünün de bulunduğu bir çağrı faslına proje hazırlamıştır. *"Turizm ve Yerel Gastronomi: Çorum'da Turizm ve Yerel Gastronomi"* adı altında Avrupalı seçkin desninasyonlar

yarışmasına (EDEN) başvuruda bulunulmuştur.[171] Çorum ile birlikte Türkiye'den Gaziantep, Çanakkale-Gökçeada, Kayseri, İzmir-Tire başvuru yapmıştır. Çorum finale kalma başarısını göstermiş ancak finalde elenmiştir.[172] Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen ve Avrupa Komisyonunca geliştirilen Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Projesi (EDEN) kapsamındaki yarışmada *"2015 Yılı Ulusal Destinasyonu"* Gaziantep seçilmiştir.[173]

Fotoğraf 16: Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Yarışması (EDEN) Projesine Çorum Valiliği'nin Öncülüğünde Yapılan Başvuru (Nurullah Çakır Özel Arşivi)



T.C.
ÇORUM İL ÖZEL İDARESİ
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Sayı : 48132919-820-E.8232 13/08/2015
Konu : EDEN 2015

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞINA
(Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı)
ANKARA

Eden 2015 Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Yarışması (European Destinations Of Excellence) Turizm ve Yerel Gastronomi 2015 Yılı Ulusal Destinasyon Belirleme Teklif Çağrısı ile ilgili olarak hazırlanan "Çorum da Turizm ve Yerel Gastronomi " projesi ve ekleri 1 asıl 2 kopya olarak ekte gönderilmektedir.
Bilgi ve gereğini arz ederim.

Ahmet KARA
Vali

EK: 1.Adet Proje Dosyası

[171]Çorum Valiliği İl Özel İdaresi öncülüğünde 13.08. 2015 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Daire Başkanlığı'na *"EDEN 2015"* adı altında başvuru yapılmıştır. Bu başvuru ile Çorum'da 2010-2012 yılları arası yeme-içme ve mutfak kültürü anlamında yapılan çalışmalar bir adım öteye taşınmıştır. (Başvuru üst yazısı Ekler kısmında yer almaktadır.)

[172]**http://www.kesinkarar.com**/corum-yerel-gastronomi-ve-turizm-yarismasinda-finalde-elendi. Erişim Tarihi: 10.02.2016.

[173]**http://www.corumhaber.net**/m/guncel/2015-yili-turizm-ve-yerel-gastronomi-destinasyonu-secilen-gaziantep-odulunu-aldi-h49387.html. Erişim Tarihi: 11.02.2016.

Günümüzde de İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehir illerimizde tanıtım günleri heyecanla sürdürülmektedir. Ayrıca her geçen gün il ve ilçe merkezlerinde yerel mutfağın sunulduğu işletmelerin arttığı görülmektedir. Bu tanıtım günlerinden biri Çorum ile ilgili olan ve 2012 yılında Ankara'da yapılan önemli bir organizasyondur. Dönemin birçok bakanının katılımı ile yapılan tanıtım günleri, Çorum Valiliği, Çorum Belediyesi ve Çorum Dernekler Federasyonu'nun ortak çalışması ile yapılmıştır. Bu tanıtım oldukça etkili olmuştur. Çorumlular Ankara'da böylesi bir tanıtıma ihtiyaçları olduklarını belirtmişlerdir.[174] Bu tanıtım çalışmaları devam etmiş ve 2015 yılında Ankara'da üçüncüsü düzenlenmiştir. Bu tanıtımların ilk örneklerinden olan *"Hititler Üniversitede"* tanıtımı kapsamında 2011 ve 2012 yıllarında Ankara, Eskişehir gibi illerde yapılan çalışmalar önemli bir örnek teşkil etmiştir.[175] Bu çalışmalar bir süre sonra Çorum'un her alanda şehir dışında tanıtımı alanında önemli bir başlangıç unsurunu teşkil etmiştir.[176]

Özellikle *"Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolları"* ile *"Hitit Yürüyüş Yolları"* için açılan internet sayfası ile yönlendirme ve tanıtımlar devam etmektedir.

Yerli ve yabancı turistlerin bölgeyi gezmesi sürmektedir. Çorum havzası zengin kültürü ve yapılan tanıtımların bir sonucu olarak yazı ve romanlara konu olmuş ve devam etmektedir. Ünlü roman yazarı Buket Uzuner'in *"Toprak "* adlı romanının konusu bu coğrafyada geçmektedir. Uzuner, Çorumla ilgili bu romanı yazma kararını yemek kültürü ve yürüyüş yolları kitabı tanıtımına katıldığı günlerde karar vermiştir.

[174] **http://www.corumhaber.net**/ankarada-corum-tanitim-gunleri-makale,1772.html. Erişim Tarihi:11.02.2016.
[175] **http://corumradyotelevizyonu.com**/hititler-universitede/. Erişim Tarihi: 12.02.2016.
[176] **http://www.hurriyet.com.tr**/hititler-universitede-19083173. Erişim Tarihi: 12.02.2016.

Fotoğraf 17: Hitit Yürüyüş Yolu ve Bisiklet Parkuru Etkinlikleri



Çorum'un bu tanıtımlar bağlamında yeme-içme ve mutfak kültürü anlamındaki çalışmalar artan bir ivmeyle yoluna devam etmiştir. 28-29 Kasım 2015 tarihinde *"Ne Yesek Heri-Gastronomi Günlüğü"* çalışması yapılmıştır. Kamu ve sivil erkânın, gurmelerin ve halkın katılımı ile önemli bir organizasyon düzenlenmiştir. Yapılan bu çalışma Çorum genelinde olduğu gibi başta bölge ve ülkede önemli bir tanıtıma aracılık etmiştir. Çorum merkez ve ilçelerde hazırlanan yörenin önemli yiyecekleri katılımcılara ikram edilmiştir.[177]

Yemek kültürü ile ilgilenen yerel okullar Turizm Meslek Lisesi, Kız Meslek Lisesi gibi okullar ile Hitit Üniversitesi'nin ilgili bölümleri somut olmayan kültürel miras konusunda İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile uyumlu çalışma yürütmüştür.

Çorum Belediyesi'nin himayesinde Kadın Kültür Evi olarak adlandırılan bir mekân oluşturulmuştur. Bu tarihi mekânda yöresel yemek sunumu gerçekleştirilmektedir. Ayrıca İskilip, Bayat, Oğuzlar, Kargı ve Osmancık ilçeleri kendi kültürel miraslarını ve törensel yemek derlerini koruma ve sürdürme mücadelesini devam ettirmektedirler. Bunlara bir örnek olarak Çorum leblebisi, İskilip dolması, Oğuzlar cevizi, Kargı tulumu ve Kargı bamyası gibi değerler için sürekli tanıtım gerçekleştirmektedir. Yaygın eğitim faaliyetleri içerisinde yine yemek kültürü özel bir yer tutmaktadır. Mekânsal anlamda müzenin kullanıldığı etkinliklerdeki zaman

[177] **http://corum.tarim.gov.tr**/Haber/177/Ne-Yesek-Heri-Gastronomi-Gunleri-Etkinligi-Ses-Getirdi. Erişim Tarihi: 13.02.2016.

zaman Boğazkale ve Alacahöyük Müzeleri'nde de yöresel yemek kültürü sunulmaktadır.

3.4 Çorum Mutfak Müzesi Örneğinin Araştırılması ve Öneriler

UNESCO 2001 Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi'nde ve Kültür Bakanlarının 2002 İstanbul Toplantısında bildirge ile vurgulandıkları önemi husus; Somut olmayan kültürel mirasın kültürel çeşitliliğin potası ve sürdürülebilir kalkınmanın güvencesi kavramları olmuştur. Ancak yine aynı bildirgede küreselleşme ve sosyal değişim süreçlerinin, topluluklar arasındaki diyalogu yenileme koşullarını oluştursa bile korumaya yönelik kaynakların yetersizliği somut olmayan kültürel miras ile ilgili bozulma, yok olmama tehdidine vurgu yapmıştır.[178]

Toplumsal arası, kuşaklar arası somut olmayan kültürel mirasın aktarılması ve korunması amacı ile Çorum Mutfak Müzesi Örneğinin oluşturulması Çorum halkının kazancı olacaktır. Bu bölümde somut olmayan kültürel mirasın korunmasında Çorum mutfak müzesinin oluşturulmasına kaynaklık edecek veriler araştırılmıştır.

Çorum ilinde somut olmayan kültürel mirasın derlenmesi ve araştırılması açısından önemli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle halk bilimcileri ve üniversitelerin ilgili bölüm öğretim elemanları bölgede sıkça araştırma ve derleme çalışmaları yapmışlardır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı ve bağlı birimleri yine Çorum halk kültürüne özel önem vermişlerdir. Ancak günümüzde merkezi ve akademik çalışmaların yerel yönetimler ve yerel sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından benimsenip geliştirilmesi ve sahiplenilmesi gerekmektedir.

Çorum ilinde bugüne kadar yapılan teorik çalışmalar ele alındığında somut olmayan kültürel miras müzeciliğinin iki ana konusu ortaya çıkmaktadır. Birincisi; Zengin örf-adet, gelenek ve el emeğine dayalı halk kültürüdür. İkincisi; Zengin mutfak kültürüdür. Bu iki alana ait oluşturulabilecek müzeleme faaliyetlerine ihtiyaç vardır. Ancak mutfak kültürüne ait yapılan çalışmalar, mutfağın yaşayan ve ihtiyaç duyulan olma avantajı müzeleme kolaylığını öne çıkarmaktadır.

[178]Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, Paris, 17 Ekim 2003.

Çorum ilinin tarihsel birikiminden ve bu birikimin günümüze yansıyan değerlerinden bu çalışmada sıkça ifade edilmiştir. Valilik ve yerel yönetimlerin koordinesinde yürütülen çalışma ve projelerde güzel sonuçlar alınmıştır. Özellikle yerel değerlerin üretimi teşvik için her yıl ödüllü leblebi yarışmasının yapılması, yemek yarışmaları, kiraz şenlikleri, özellikle ilin tanıtımı için il dışında yapılan tanıtım da somut olmayan kültürel miras öğeleri ve yeme-içme sunumları azımsanmayacak düzeydedir.

Çorum ilinin bu çok yönlü çalışmaları dünyada ve ülkemizde örnekleri olan mutfak müzesine henüz dönüşmemiştir. Hitit Uygarlığı gibi bir uygarlığa ev sahipliği yapan coğrafyada; Çorum Merkez Alacahöyük ve Boğazkale'de olmak üzere 3 adet arkeoloji müzesi mevcuttur. Çorum Arkeoloji Müzesi'nde etnoğrafik eserlere ait bir bölüm de mevcuttur. Ancak bu müzelerin yanında tematik müzelere de ihtiyaç vardır. Özellikle de mutfak/yemek müzesine ihtiyaç belirgin olarak görülmektedir. Leblebiciliği ile meşhur ilin leblebisinin üretim süreçlerinin tek başına ele alabileceği mutfak/yemek müzesine ihtiyaç daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 18: Çorum Yeme-İçme ve Mutfak Kültürüne Ait Önemli Obje-Leblebi. (Fotoğraflar:gurmerehberi.com-ihracat.info.tr)



Çorum ilinin mutfak kültürünü mekânsal olarak yansıtabilecek tarihi yapılar mevcuttur. Ayrıca bu amaçla yeniden mekân ve yapılara ihtiyaç duyulmayabilir. Hali hazırda Çorum mutfağından günlük yemek yapıp sunan ve bu amaçla tarihi mekân kullanan özel sektör işletmeleri mevcuttur. "Kâtipler Konağı" bunun özel bir örneğidir.

Fotoğraf 19: Çorum Kâtipler Konağı Yemek Sunum Örnekleri (Nurullah Çakır Arşivi-2015)



Ticari özel işletmelerin varlığı ve çeşitliliği ne kadar çok olursa olsun ayrıca mutfak kültürünü bütünlük içinde yansıtacak ve sergileyecek müzenin varlığı Çorum'a kültürel zenginlik ve derinlik katacaktır. Böyle bir müze için Çorum merkezde Kaleiçi ve civarında temin edilecek mekânlar olabileceği gibi Çorum İl Özel İdaresi'nce restore edilen "İsmet Eker Konağı"[179] olarak bilinen çiftlik evinin "Kırsal Yaşam ve Çorum Mutfak Müzesi" olarak düzenlenmesi önerilebilir. Konağın restorasyonu döneminde basına yansıyan yetkili beyanlarında da müze fikrinin varlığı ifade edilmektedir. Hatta bu müzenin lise öğrencileri ve sivil toplum örgütleri tarafından atölye çalışmalarında kullanılma amacı da hedeflenmiştir. Yerel katılımcılık ve gelecek kuşaklara aktarım restorasyon aşamasında deklare edilmiştir. Görüldüğü gibi Abdullah İsmet Eker'in kişiliği, çiftlik ve çizgili evin oluşumundan günümüze kullanımı, günümüzde mutfak müzesine dönüştürülmeye uygun bir arka plan sunmaktadır.

[179]İsmet Bey (Eker), Osmanlı Mebusan Meclisi'nde vekillik yapmış, 2. TBMM'de I. Reis Vekilliği'ne seçilmiş, (2 Mart 1924) uzun yıllar Çorum Milletvekilliğinde bulunmuş Çorumlu bir siyasetçidir. Vekillik yaptığı dönemde memleketi Çorum ile irtibatını hiç kesmemiş, siyaseti bıraktıktan sonra yine memleketinde yaşamış bir kişidir. İsmet Eker Konağı olarak bilinen yapı, Eker ailesinin birlikte yaşadığı tarım ve hayvancılık yaptığı evleridir. 1962 yılında vefat eden İsmet Eker'den sonra konak eski heyecanını kaybetmiştir. Bir süre sonra eşinin vefat etmesi, sonraki kuşakların şehir hayatını tercih etmesi nedeniyle konak kendi haline terk edilmiştir. Tarihi konağın bu hali 2012 yılında Çorum Valiliği'ni harekete geçirmiş ve İl Özel İdaresi nezdinde restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. Mahmut Şener, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Abdullah İsmet Eker (1876-1962), **"Çorum Kültür Sanat Dergisi**, 2014, 15. Sayı (Hitit Söyleşileri III. Özel Sayısı), s. 111-124.

Fotoğraf 20: İsmet Eker Konağı (Nurullah Çakır Arşivi-2015)



İki avludan oluşan çiftliğin Birinci Avlusu Özel İdare tarafından restore edilmiştir. İkinci Avlu daha çok tarımsal teçhizatın samanlık ve benzeri tarımsal müştemilat olarak kullanıldığı için tarım müzesi olarak değerlendirilebilir. Bu da birinci avluda oluşturulacak olan mutfak müzesine değer ve genele bütünlük-zenginlik katar.

Birinci Avlu, iki katlı, konak, müştemilat, mutfak, kiler, ambarlar, küçükbaş hayvan ve kanatlılar için özel tasarlanmış mekânlar, duvar ile çevrilmiş geniş bir bahçeden oluşmaktadır. Konak her katta geniş iki sofa etrafından, 8 odadan oluşmaktadır. Konaktan ayrı eklenti olarak yapılmış müştemilat, mutfak, kiler ve ambar bölümleri mutfak müzesinin uygulama-sergileme alanları için uygunluk göstermektedir. Ayrıca uzun, dar fakat bölünebilir yan depolar, ahırlar özellikle Çorum mutfak kültürünün özel sunum objelerine avantaj sağlamaktadır. Ayrıca bahçenin genişliği düğün, doğum ve benzeri yemek sunumu ile ilintili geleneksel etkinliklere uygun niteliktedir. Özellikle atölye çalışmaları için geniş ambar odası ve bahçede günübirlik kurulacak mekânlarda gerçekleştirilebilir.

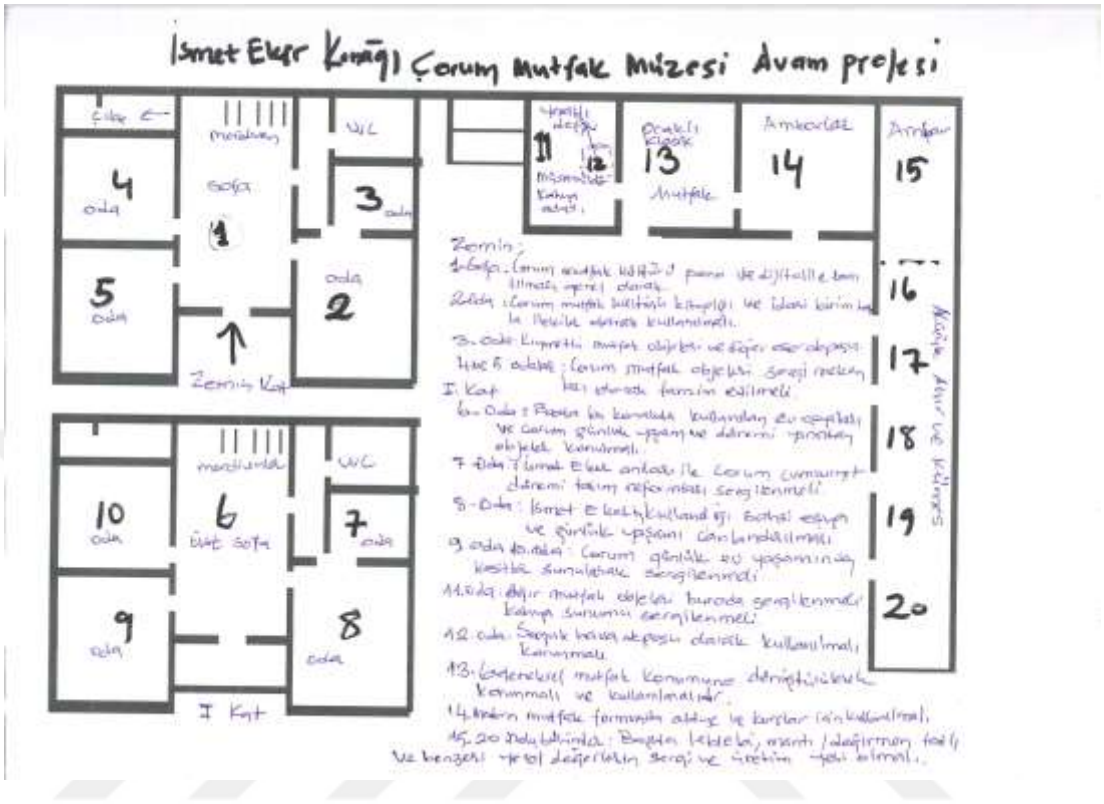
Fotoğraf 21: İsmet Eker Konağı Krokisi (Nurullah Çakır Arşivi-2015)



Konağın giriş katı sofasında panolarla ve elektronik ekranla Çorum mutfak kültürü genel olarak ziyaretçilere aktarılabilir. Zemin giriş sağ odanın idari yapı için kullanılması hem ziyaretçileri bilgilendirme hem pencereden bahçe giriş ve müştemilatını görme olanağı sağlayacaktır. İç oda ise kıymetli obje ve eser deposu olarak kullanılabilir. Zemin giriş sol birinci ve ikinci oda ortası açılarak veya açılmadan mutfak objelerinden sunum ve bilgi içermelidir.

Konağın içinde bulunan ve günümüze aktarılmış küçük ambar aynen korunmalı ve diğer konak sahiplerince kullanılan objeler öncelikli olmak kaydıyla ikinci katta Abdullah İsmet Eker'in yatak odası, üst kat giriş soldan ikinci oda özel eşyaları ile beraber anı odası olarak korunmalıdır. Aileden yeni objeler eklenmek suretiyle zenginlik sağlanmalıdır. Soldan birinci oda özellikle Cumhuriyet dönemi Çorum tarımı ve gelişimini Abdullah İsmet Eker özelinde genele giden bir sunum yapılmalı, sofa ve sağda kalan iki oda Çorum günlük ev yaşamını sergilemelidir. Bu odalarda balmumu heykeller de kullanılabilir. Bahçede bulunan ocak başı ile beraber aynen

Fotoğraf 22: İsmet Eker Konağı Mutfak Müzesi Avam Projesi. (Nurullah Çakır Arşivi-2015)



korunmalı ve gününü yansıtan objelerle yeniden kullanılır hale getirilerek aynı zamanda atölye olarak geleneksel yemekler için kullanılmalıdır. Mutfağa göre girişte solda kalan soğuk hava deposu, kiler aynen korunmalı ancak içinde temsili gıdalar teşhir edilerek sergilenmelidir. Yine mutfağa göre solda kalan müştemilat mutfak kültürü objelerinin daha ağır objeleri için kullanılmalıdır. Mutfağın sağında yer alan ambar odaları mevcut için korunarak biraz daha teknolojik mutfak ürünleri kullanılarak değerlendirilebilir. Bu konağın fonksiyonunu, kullanılabilirliğini artırabilir. Böylece burada kurs ve atölye çalışması yapılabilir. Konağın cephesine göre sağ tarafta kalan depo-kümes ve ambarlar başta leblebi imalatını simgeleyen bölümler olmak üzere leblebi/mantı/un değirmeni/pirinç/börek/tatlı/sırık kebabı gibi yaygın yemek kültürünün tanıtıldığı ve sunulduğu yerler olarak planlanabilir.

Konağın bahçe sundurma altlarında gıda maddelerinin hazırlanması aşamasında kullanılan objeler sergilenmelidir. Taş dibekler/değirmenler, taşıma ve kurutma objeleri buna örnek verilebilir. Bahçenin genişliğinden yararlanılarak kullanımı rahatlatmak için konağın koruma politikasına uygun kapalı mekânlar yapılabilir. Bu

kafeterya olabilir. Bahçeye yapılacak bu kafeteryada mutfak müzesinde üretilen yemek ve içeceklerin satış-sunumları yapılabilir. Ayrıca yaşayan bir mutfak müzesi için;

-Geleneksel üretim değerleri, üretim zaman dilimlerinde kurs ve atölye çalışmaları ile yeni kuşaklara ve ilgililere aktarılabilir.

-Özellikle bayram/düğün/tören/merasim gibi diğer somut olmayan kültürel miras ritüelleri burada yapılarak yemek sunumları eş zamanlı yapılabilir.

-Tecrübeli ustalara ve geleneksel yönteme haiz yaşlılarla gençler buluşturulup söyleşi ve uygulamalar aktarılabilir. Yemek ve sunum yarışmaları düzenlenebilir.

-Müzenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için müzeyi kurulacak sivil toplum kuruluşu/vakıf/dernek işletmeli, kamu sadece denetleyici olmalıdır.

-İsmet Eker anısına düzenlenmesi önerilen 8 numaralı odada tanınmış yazar ve gurmeler konuk edilip Çorum mutfak kültürünün tanıtılması sağlanabilir.

-Özel sunum günleri düzenlenebilir. Örneğin; Her Cumartesi İskilip dolması günü gibi.

Ek.23. Çorum Yeme-İçme ve Mutfak Kültürüne Ait Önemli Obje. İskilip Dolması (Fotoğraf:gurmerehberi.com-ihracat.info.tr)



-Müze yönetimi gıdaların hazırlanması ve yetiştirme/kurutma aşamalarına inceleme gezileri düzenlemelidir. (Çeltik ekimi, bamya kurutma, ceviz toplama ve bağ bozumu gibi.)

-Müze bahçesinde pekmez yapımı/tarhana hazırlanması gibi topluca yapılan ürünlerin hazırlanmasına olanak sağlanabilir.

-Kendi özel hazırlama ve sunum şekli olan köy/kasaba/ilçelere özel günler düzenlenebilir. Örnek Bayat ilçesi ve İskilip dolma sunumu buna örnek verilebilir.

-Özellikle üniversite, kız meslek lisesi, turizm otelcilik lisesi ve diğer ilgi okulların araştırma ve çalışmaları teşvik edilmeli ve müze ile işbirliği yapılmalıdır. Burası ayrıca Çorum yemekleri araştırma merkezi gibi kullanılabilir.

-Kamu kurum ve kuruluşlarının il dışında yapacakları tanıtımlarda mutfak müzesinden destek almaları sağlanabilir.

Çorum Mutfak Kültürü Müzesi için Abdullah İsmet Eker Konağı bir örnek olarak sunulmuştur. Aynı ilkeleri farklı düşüncelerle geliştirilmiş birçok önerilerinde çıkması bir zenginliktir. Çorum'da somut olmayan kültürel mirasta ve mutfak kültürel mirasında müzecilik için yeterli potansiyel/olanak/irade mevcuttur. Önemli olan Çorum ilinin mutfak kültürü müzesi ile başlayıp zengin somut olmayan kültürel mirasını, zengin uygarlığı ile örtüştürerek geleceğe aktarmadır. Bu ve benzeri çalışmalar illeri sadece ulusal değil uluslararası organizasyonlarda ve akreditasyonlarda öne çıkartacaktır.

Fotoğraf 24: Çorum Tarihi Açısından Önemli Bir Proje Olan İsmet Eker Konağı.

(Fotoğraf ve Metin: http://www.yildizhaber.com)



Cumhuriyet'in ilanında yer alan TBMM Başkanvekili ve Çorum eski milletvekili İsmet Eker'e ait olan ve 1926 yılında inşa edilen konaktaki yenileme çalışmalarını Vali Çakır yerinde inceledi.

İsmet Eker konağındaki çalışmalar hakkında yetkililerden bilgi alan Vali Çakır, restorasyonu tamamlanan İsmet Eker Konağı'nın Tarım ve Kırsal Yaşam Müzesi olarak hayata geçirileceğini ifade etti. Ayrıca Vali Çakır, Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından önemli bir isim olan İsmet Eker'in hayatını geçirdiği konaktaki baş oda da isminin yaşatılması ve hatıralarının canlandırılması adına eşyalarının sergileneceğini ifade etti.

Konakta geçmişin izlerini uygun olarak bir düzenleme yapıldığını kaydeden Vali Çakır, "Bütün gayemiz ziyaretçilerin konağı gezerken o günün izlerini görerek o günlere dönebilmelidir" dedi.

Ayrıca Vali Çakır, konağı aslına uygun dizayn ederken İsmet Eker'in kızından ve kahyasından destek almaları gerektiğini belirtti.

İsmet Eker Tarım ve Kırsal Yaşam Müzesinin aynı zamanda uygulama merkezi olarak da kullanılacağını ifade eden Vali Çakır, "Konağımız atölye çalışmaları için liselerimize ve STK'larımıza açık olacaktır" şeklinde kaydetti.

SONUÇ

Dünyanın en köklü medeniyetlerine ev sahipliği yapmış olan Türkiye coğrafyası, somut ve somut olmayan kültürel miras müzeciliği objeleri açısından benzersiz bir birikime sahiptir. Türkiye'de müzecilik ve özellikle somut olmayan kültürel miras müzeciliği konusu Batı dünyasına göre daha yakın bir geçmişi içerse de sahip olunan zenginliğin büyüklüğü bu farkı unutturacak ölçüde etkileyicidir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden başlamak üzere oluşan ve Cumhuriyet idaresine yansıyan kültürel miras değerlerine sahip çıkma yönelimi 1923'ten itibaren sürekli artan bir ivmeyle yoluna devam etmiştir. Daha Cumhuriyetin ilk aylarında çalışılmaya başlanmış, eski eserler müzesinin kurulması kararı verilmişti. Başlangıçta devlet adamlarının olağanüstü duyarlılıkları ile bir yere kadar gelen süreç, Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün kültür anlayışını topluma mal etme politikası ile yeni ve önemli bir evreyi yaşamıştır.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte önemli bir atılım yapan kültür politikaları zamanla eğitim politikaları ile birleşmiş ve bu iki alanda daha duyarlı yeni kuşakların yetişmesine ortam hazırlanmıştır. Zamanla oluşan bu atmosfer ve yetişen yeni kuşaklar Türkiye'de kültürel mirasın korunmasında ve yaşatılmasında en önemli başlangıç unsuru teşkil etmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında somut olmayan kültürel miras kavramının müzecilikte kullanılan genel tanımlaması içinde sayılabilecek *"açıkhava müzesi", "folklor açıkhava müzeleri"* kavram ve çalışması girişimlerine rastlanmaktadır. Bu alanda Hamit Zübeyir Koşay adı Cumhuriyet tarihi adına oldukça önemlidir. Koşay'ın girişimleri ve ısrarlı çalışmaları sonucunda somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda önemli mesafelerin alındığı, büyük bir duyarlılığın oluştuğu ifade edilebilir. Koşay'ın çalışmaları ayrıca Türkiye'de somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda ilk örnek olarak müzecilik çalışmalarına yön vermiştir.

Türkiye'de kültürel mirasın korunması ve yaşatılması konusunda ne kadar duyarlılık gösterilirse gösterilsin uzun bir süre zengin mirasın birikiminin gölgesinde

kalınmıştır. İnsanoğlu zamanla ortak değerleri koruma, sergileme ve aktarma konusunda yüksek bir bilinç oluşturana kadar da bu durum değişmemiştir.

Gerek somut kültürel miras olsun gerekse somut olmayan kültürel miras değerleri olsun toplumda yaşanan yoğun kentleşme olgusu ile uzun süre örselenmiştir. Hatta yaşanan yoğun kentleşme bu alanda önemli bir tahribat ve duyarsızlık iklimi oluşturmuştur. Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan başlamak üzere kırsaldan kentlere yaşanan plansız göç hareketleri koruma kültürünü adeta ikinci plana geriletmiştir. Türkiye ile birlikte aslında tüm dünyada yaşanan bu süreç ancak 1972 yılında belirli bir disiplin altına alınmaya çalışılmıştır. UNESCO aynı yıl "Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesini" kabul ederek adeta tahribata karşı bir set çekme görevini görmüştür. Uluslararası çapta oluşan bu koruma kültürü anlayışı uzun süre etkisini başta Batı ülkeleri olmak üzere göstermiştir. Uluslararası anlamda 1972 yılından itibaren birçok farklı tarihte daha bu sürece katkı yapan onlarca çalışma mevcuttur. Ancak somut olmayan kültürel mirasın korunmasında dünya çapında 2003 tarihi büyük önem ifade etmektedir. Bu yıl, UNESCO, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini" kabul ederek adeta bu alanda önemli bir çığır açmıştır.

2003 yılına gelene kadar somut olmayan kültürel miras çalışmaları Türkiye'de daha çok etnoğrafya müzeleri bağlamında bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Somut olmayan kültürel mirasın ayrı bir başlık halinde tespiti, korunması, sergilenmesi süreci öncesi Türkiye'de etnoğrafya müzelerinin önemli rolü göz ardı edilmemelidir.

Somut olmayan kültürel miras alanında 2003 yılında dünyada ve Türkiye'de etkisini hemen gösteren çalışmalar adeta her çapta ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra oluşan önemli duyarlılık kamuda, üniversitelerde, belediyelerde, sivil toplum kuruluşlarında ve özel girişimlerde kendisini göstermiştir. UNESCO'nun 2008 yılından itibaren "Meddahlık Geleneğinin" somut olmayan kültürel miras bağlamında korunmaya alınması Türkiye'de adeta yeni bir dönem ve anlayışı tetiklemiştir. UNESCO'nun bu yöntemi birçok somut olmayan kültürel miras örneği ile devam etmekte olup Türkiye'den en son 2014 yılında "Ebru Türk Kâğıt Süsleme Sanatı" bu kapsamda korumaya alınmıştır.

Unutulmaması gereken en önemli konulardan biri, Türkiye'de adı somut olmayan kültürel miras olarak adlandırılmasa da bunun korunması için önemli çabaların gösterildiği bilinmelidir. Adı bazen halk kültürü, bazen folklor bazen de ortak değerler olarak adlandırılmış ve somut olmayan kültürel miras korunma yoluna gidilmiştir. Arkeoloji müzeleri, etnografya müzeleri, kent müzeleri ve özel girişimcilere ait müzeler ile bu alanda önemli sergileme ve sunumlar yapılmıştır.

Türkiye'de somut olmayan kültürel miras açısından zenginliğinin yoğunluklu ölçüde ortaya çıkarılması 2000'li yıllar ile birlikte başlamıştır. Bu yıllar aynı zamanda Türkiye'nin UNESCO ile eşgüdüm halinde çalışma yürüttüğü yıllardır. 2000'li yıllardan itibaren yapılan çalışmalar diğer dönemlere göre daha görünür olmuştur. Özellikle kamu-üniversite-belediye-sivil toplum kuruluşları-özel girişimler ortaklaşa ya da yalnız büyük çalışmalara imza atmışlardır. Burada ifade edilmesi gereken önemli durumlardan biri bu çalışmalarda Gazi Üniversitesi'nin, UNESCO Türkiye Milli Komitesi'nin ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın öncü rolü olduğudur. Böylece somut olmayan kültürel mirasın bir envanter altına alınması, korunması, yaşatılması ve sergilenmesi (müzeye dönüşmesi) alanında ülke adeta kabuğunu kırmıştır. Türkiye potansiyelini keşfetmiş ve uluslararası arenada daha bilinir olmuştur. Türkiye'nin coğrafyasında var olan mevcut kültürel objeler ve değerler sürekli artan bir ivmeyle gün yüzüne çıkarılmıştır.

İşte Türkiye'nin gün yüzüne çıkan somut olmayan kültürel miras örneklerinin en önemlilerinden biri Çorum mutfağıdır. Anadolu'nun kadim uygarlığı olan Hititlere ev sahipliği yapmış olan bu coğrafya bu alandaki çalışmalarına kamu-yerel ve halk bağlamında 2012 yılında büyük bir heyecan ile başlanmıştır. Bu çalışmanın temelinde Çorum'un geçmişten geleceğe yeme-içme ve mutfak kültürü ele alınmıştır. Gastronominin adeta haritası çıkarılmış ve daha sonraki kamu görevlilerine yapacakları işlerde önemli bir birikim bırakılmıştır.

Çorum'da daha önce yapılan birçok çalışmaların da etkisi ile duyarlılık en üst seviyeye çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu sefer ki çalışma bu kadim medeniyetten itibaren devam eden ve günümüzde yaşatılan yemeklerin yerelden çıkarılarak uluslararası bir alana taşınması olmuştur. Hitit uygarlığının tarihsel objeleri İtalya'da

ve ülkemizin birçok seçkin üniversitesinde boy göstermiştir. Çorum'da Hitit uygarlığı kıyafetleri ve yemekleri ile yeniden yaşatılmıştır.

Çorum'da yapılan bu çalışmalar ülkenin birçok ili ve ilçesinde aynı faaliyeti yapmayı düşünme anlayışı ile denk düşmüştür. Çorum'da yeme-içme özelinde somut olmayan kültürel miras objelerinin derlenmesi, kayıt altına alınması, sunum-sergi yapılması önemli bir süreci başlatmıştır. Konuya en üst kamu otoritesinin olumlu yaklaşımı eşgüdümün sağlanmasında önemli bir etken olmuştur. Bu anlamda Çorum'da yeme-içme bağlamında yapılan çalışmalar Hititlerin Türkiye'de bu pek de bilinmeyen yönünü açığa çıkarması anlamında tarihsel bir miras özelliği de taşımaktadır. Çorum, leblebisinin yanında tarihlere sığmayacak ölçüde bir yemek kültürü ile hem Türkiye'ye hem de dünyaya tanıtılmıştır. Gelinen bu aşama son derece önemli olmakla birlikte bu kültürün yaşatılması anlamında en önemlisi olan müzecilik çalışmaları henüz sonuçlandırılamamıştır. Sonrası bu şekilde olsa da somut olmayan kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasında en önemli bir görev büyük bir sevgi içerisinde yerine getirilmiştir.

Somut olmayan kültürel miras açısından büyük bir zenginliği barındıran Türkiye'de bu alanda bir kısım zorluklar mevcuttur. Bunların başında sergileme ve sunum zorluğu gelmektedir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması, müzeciliği döküm ve tespiti açısından öncelikle kamu alanında hukuki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Henüz yeterli mevzuatın olmayışı sadece kamu müzeciliğini değil bu alanda çalışma yapacak özel müzeler, yerel yönetimler ve girişimciler için de olumsuzlara sebep olmaktadır. Belgeleme ve döküm çalışmalarına yoğunluk verilmeli ve bu alanda çalışma yapmak isteyen üniversite ve sivil toplum kuruluşları ulusal ve uluslararası fonlarla desteklenmelidir.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, bu alanda örnek olması açısında bünyesinde bir somut olmayan kültürel miras müzesi kurmalıdır. Ayrıca somut olmayan kültürel miras uzmanı yetiştirilmesi konusunda üniversitelerle işbirliği yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1.Kitap, Makale ve Tebliğler:

Absarılıoğlu, Ahmet: **Çankırı'nın Evrensel Özelliklere Sahip Yöresel Kültür Değeri: Yaran**, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı, 2004.

Albayrak, Asuman vd: **Deneysel Bir Arkeoloji Çalışması Olarak Hitit Mutfağı**, (Ed. A. Nilhan Aras), Metro Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

Alpagut, Berna: "Kent Müzelerinde Nasıl Bir Eğitim", **Kentler ve Kent Müzeleri**, (Ed. Orhan Silier), Tarih Vakfı Müzecilik-Sergicilik Yayınları, Antalya, 2008.

Anlağan, Çetin: "Çağdaş Müzecilik, Türk Müzeciliği Ve Özel Müze", **I. Müzecilik Sempozyumu (14-15 Ekim 1993) Bildirileri**, Türk Deniz Kuvvetleri Deniz Müzesi Yayınları, İstanbul, 1994.

Arı, Ahmet: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, **Gelenekten Geleceğe: Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras** (Proje Koordinatörü: Ahmet Arı), Ankara, 2013.

Arık, Remzi Oğuz: **Türk Müzeciliğine Bir Bakış**, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1953.

Aslaner, Serhat: "Fikriyattan İcraata Tevfik İleri'ye Dair Bir İnceleme", **DEM Dergi**, Yıl 1, Sayı 2.

Atasoy, Sümer: "Etnoğrafya Müzeleri", **5. Müzecilik Semineri Bildirileri**, 20-22 Eylül 2000, Askeri Müze ve

Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001.

Benarova, Sima: "Yaşayan Bir Müze: Osmanlı Bankası Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

Beşirli, Hayati: **Yemek Sosyolojisi, Türk Kültüründe Yemek** (Yiyecekler ve Mutfak Sosyolojisine Bakış), Phoenix Yayınları, Ankara, 2012.

Birdoğan, Nejat: "Türkiye Folklor ve Etnoğrafya Atlası Üzerine", **"I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I. Cilt Genel Konular"**, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1976.

Birkan, Çelen: "28-30 Haziran 1995 Tarihleri Arasında Kent Ve Toplumsal Tarih Müzeleri Üzerine İstanbul'da Düzenlenen Üç Günlük Atölye Çalışmasında Sunulan Bildirilerin Önemli Noktaları", **Kent, Toplum, Müze, Deneyimler Katkılar**, (Editör: Burçak Madran), Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.

Birol, M. Özalp: "Türkiye'de Özel Müzecilik: Suna Ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi Örneği", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

Cantay, Gönül: "Müzecilik ve Eğitimi", **I. Müzecilik Sempozyumu (14-15 Ekim 1993) Bildirileri**, Türk Deniz Kuvvetleri Deniz Müzesi Yayınları, İstanbul, 1994.

Çalıkoğlu, Levent: **Çağdaş Sanat Konuşmaları 4, Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.

Çalış, Şaban H.: **Uluslararası Örgütler ve Türkiye,** (Editörler: Şaban H. Çalış-Birol Akgün-Önder Kutlu), BM: Birleşmiş Milletler, Şaban H. Çalış-Kürşat Kan, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2006.

ÇEKÜL Vakfı: **Yerelden Ulusala, Ulusaldan Evrensele Koruma Bilincinin Gelişim Süreci**, ÇEKÜL Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.

ÇEKÜL Vakfı: **Birgi, Kendini Koruyan Kentler**, ÇEKÜL Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.

ÇEKÜL Vakfı: **Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri**, ÇEKÜL Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013.

Çevik, Nilhan Kadıoğlu: "Genel Özellikleri ile Çorum Mutfak Kültürü", **Çorum Halk Kültürü**, (Ed. Ali Özüdoğru), TC. Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Çorum, (t.y.)

Çorum Valiliği: **Barış Şehri Çorum**, Çorum İl Özel İdaresi Basımı, Çorum, 2013.

Dedehayır, Handan: "Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve Yaşatmak", **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi,** Ekim-Kasım-Aralık 2008.

Dedehayır, Handan: "Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri", **"Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi"**, Sayı: 33, Ocak-Şubat-Mart 2013.

Demir, Zehra Sema: "Halk Bilimi Müzeciliğinde Deneysel Yaklaşımlar: Yaşayan Müze", **Turkish Studies**-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013.

Demirel, Ersin: **Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu**, Çorum İl Özel İdaresi Yayını, Çorum, 2012.

Dizdaroğlu, Yeşim: "Eğitim Mekânı Olarak Kent Müzeleri", **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi**, Sayı: 35, Temmuz-Ağustos-Eylül 2013.

Dursun, Haluk: "Topkapı Sarayı ve Yıllığı", **"Topkapı Sarayı Müzesi-Yıllık 6"**, (Ed. Haluk Dursun), Topkapı Sarayı Sevenler Derneği Yayınları, İstanbul, 2013.

Ekinci, Oktay: **Tarihi Kentlerde Seyir Defteri-1, Yazılarla 2000'den 2003'e**, Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul, İstanbul, 2003.

Elliot, David: "İstanbul Modern Sanat Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

Erbay, Fethiye: **"Cumhuriyet'in İlanından Önce Türkiye'de Kültürel Ve Sanatsal Ortam"**, Cumhuriyet Dönemi Sanatsal Değişimin Yayınlara

Yansıması (Ed. Fethiye Erbay-Mutlu Erbay-Nuri Özer Erbay), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Erbay, Fethiye: "Müze Yönetiminin Etki Alanları", **Müzebilimin ABC'si**, (Yayına Hazırlayan: Nevra Ertürk, Hanzade Uralman), Ege Yayınları, İstanbul, 2012.

Erbay, Fethiye: Müze Yönetimini Kurumlaştırma Çabası (1984-2009), Mimarlık Vakfı Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Erbay, Fethiye-Mutlu Erbay: **Cumhuriyet Dönemi Atatürk'ün Sanat Politikası**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Erbay, Mutlu**:** **"Kültür Sanat Politikası ve Atatürk"**, Cumhuriyet Dönemi Sanatsal Değişimin Yayınlara Yansıması (Ed. Fethiye Erbay-Mutlu Erbay- Nuri Özer Erbay), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Erbay, Mutlu: "Yorumlayıcı Tiyatronun Müzelerdeki Rolü", **5. Müzecilik Semineri Bildirileri**, 20-22 Eylül 2000, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001.

Erbay, Mutlu: Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlaması, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

Erden, Atilla: "Etnoğrafya Müzelerimiz Ve Müzelerin Eğitimdeki Rolü**", Eskişehir Valiliği I. Müzecilik Semineri Bildirileri (27-28 Aralık 1989)**, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir, 1990.

Erdoğdu, Ayşe "Osmanlı Mutfağında Kullanılan Sofra Gereçleri", **Hünkar Beğendi, 700 Yıllık Mutfak Kültürü,** (Yayına Hazırlayan: Nihal Kadıoğlu Çevik), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (ARAGEM), Ankara, 2006

Erdoğdu, Ayşe: "Bir Taşım Keyif", **"Türk Kahvesinin 50 Yıllık Öyküsü"**, (Ed. Ersu Pekin), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Topkapı Sarayı Müzesi-Türk Kahvesi Kültürü ve Araştırmaları Derneği Ortak Yayını, İstanbul, 2015.

Erdönmez, Ahmet: "Türkiye'de Kent Müzeleri Örneğinde Bursa Kent Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

Ergil, Tülay: **İstanbul Müzeleri**, İstanbul Eğitim Ve Kültür Vakfı (İSTEK) Kültür Yayını, İstanbul, 1993

Genim, Sinan: "Çağdaş Müzeler İçin Üç Deneme", **5. Müzecilik Semineri Bildirileri (20-22 Eylül 2000**), Askeri Müze Ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001.

Gerçek, Ferruh: **Türk Müzeciliği**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

Gönül, Macide: "Türk Müzelerinin Etnoğrafya Bakımından Eğitimdeki Rolleri ve Bunlardan Faydalanma Yolları", **Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı**, Yıl: 1975.

Gözüm, Ümit Yaşar: **Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını**, (Genel

Yayın Yönetmeni: Ümit Yaşar Gözüm), Ankara, 2002.

Gromıko, A. A: **Uluslararası İlişkiler Tarihi, Diplomasi Tarihi**, Cilt 5, (Ed. A. A. Gromıko, İ. N. Zemskov, V. A. Zorin, V.S. Semyonov, M.A. Harlamov), (Çev. Ali Rıza Dırık), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.

Halıcı, Nevin: **Mevlevi Mutfağı**, Metro Kültür Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2007.

İbis, Okan: **"Geçmişten Ulusal Envanteri",** Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2014.

İnel, Berke: "Çağdaş Müzeciliğin Temel Yapısı", **5. Müzecilik Semineri Bildirileri**, 20-22 Eylül 2000, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001.

Karabaşa, Solmaz: **"Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültürel Mirasımız Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras Envanteri"**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

Koç, Pınar Bolel: "İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin Türk Müzeciliğindeki Yeri", **II. Müzecilik Semineri Bildirileri**, İstanbul Harbiye Askeri Müzesi Yayınları, İstanbul, 1994.

Konukçu, İrem: "Bir eğitim Kurumu Ve Sosyal Birliktelik Mekânı Olarak Müze Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

Koşay, Phil Hamit Zübeyir : **Açık Hava Müzeleri ve Türkiye Açık Hava Müzesini Kurma İmkânları**, Maarif Basımevi, Ankara, 1958.

Köprülü, M. Fuat: **Saz Şairleri I-V** Akçağ Yayınları, Ankara 2004

Levy, Francis: "Maddi Olmayan Bir Müzeye Doğru", (Çeviri: Gül Çağla Güven), **Kent, Toplum, Müze, Deneyimler Katkılar**, (Editör: Burçak Madran), Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.

Meriç, Atanur: "İzmir Etnoğrafya Müzesi ve Bazı Önemli Eserler", **Kuruluşunun 150. Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri** (24-26 Eylül 1996 İstanbul), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997.

Nahya, Zümrüt: "Türkiye Açıkhava Halk Kültürü Müzesi ve Bir Deneyim", **Türkiye'de Halk Bilimleri Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri**, (Yayına Hazırlayan: M. Öcal Oğuz-Tuba Saltık Özkan), Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara, 2003.

Oğuz, M. Öcal: **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2013.

Oğuz, Öcal: "Açılış Konuşması", **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri**, (Yayına Hazırlayan: M. Öcal Oğuz-Tuba Saltık Özkan), Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, Ankara, 2004.

Örs Ahmet v.d.: **Çorum Mutfağına Güzelleme**, (Ed. Nilhan Aras-Yazarlar: Nurullah Çakır vd.), Çorum Valiliği-Metro Kültür Yayınları, Çorum, 2012.

Özdemir, Melike Z. Dağıstan: "Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış", **Planlama Dergisi**, 2005/1, Sayı: 31.

Özhan, Mevlüt: **Kukla ve Gölge Tiyatrosu**, Bursa Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 2010.

Ögel, Semra: "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", **İTÜ Dergisi, Sosyal Bilimler**, Cilt: 2, Sayı: 1.

Pasinli, Alpay: "İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki Müzecilik Çalışmaları Ve Çocuk Müzesi", **Kuruluşunun 150. Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri** (24-26 Eylül 1996 İstanbul), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997.

Pasinli, Alpay: **İstanbul Arkeoloji Müzesi**, Akbank Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003

Shaw, Wendy M. K: **Osmanlı Müzeciliği: Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi**, (Çeviren: Esin Soğancılar), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Sözen, Metin: **Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yaşatılmasında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Sorumluluğu**, (Ed. Metin Sözen), Türk Belediyeler Birliği-Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 2001.

Şentürk, Şennur: "Finans Kurumlarının Oluşturduğu Özel Müzelerin Toplumla İlişkisi Ve Eğitime Katkısı", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

Tankut, Gönül: "Doğal ve Tarihi Çevrenin Korunması: Sorunlar ve Olası Çözümler", **Planlama Dergisi**, 2005/1, Sayı: 31.

Teke, Selcan Gülçayır: "Sivil Toplum Kurumları ve Somut Olmayan Kültürel Miras: Katılım, Akreditasyon ve Eksikler", **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği: Türkiye Deneyimi**, (Editörler: Öcal Oğuz vd.) UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 2013.

Temizer, Raci: **Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi**, Ak Yayınları Sanat Kitapları Serisi, İstanbul, 1979

Türkoğlu, Sabahattin: "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesinde Genel Prensipler ve Bazı Uygulamalar", **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri**, (Yayına Hazırlayan: M. Öcal Oğuz-Tuba Saltık Özkan), Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, Ankara, 2004.

Türkteki, Sinem Üstün: "Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

Ünsal, Deniz: "Müze, Katılım ve Yurttaşlık", **Müzebilimin ABC'si**, (Yayına Hazırlayan: Nevra Ertürk, Hanzade Uralman), Ege Yayınları, İstanbul, 2012.

Yakıcı, Ali: "Bilimsel Kuruluşlarda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik

Çalışmalar", **"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi**, (Ed. Öcal Oğuz vd).UNESCO Türkiye Milli Komitesi Yayınları, Ankara, 2003.

Yılmaz, Zülküf: "Türkiye Müzeciliği Ve Özel Müzeciliğin Önemi", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

Zengin, Yeşim Anadol: "Rahmi M. Koç Müzesi Ve Eğitim", **Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I, Sempozyum Bildirileri** (21-22 Mayıs 2007 Ankara), (Yayına Hazırlayanlar: Zeynep Önen v.d.), Vehbi Koç Ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2008.

2.Süreli Yayınlar-Broşürler

Altındağ Belediyesi, Altındağ Açık Hava Müzesi, Ankara Altındağ Belediyesi Yayını, (Tarih ve yayınevi yok)

Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi, Sayı: 19, Temmuz-Ağustos-Eylül 2009

Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi, Sayı: 37, Ocak-Şubat-Mart 2014

Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik Dergisi, Sayı: 35, Temmuz-Ağustos-Eylül 2013

Kilittaşı Dergisi, Yıl: 2011, Sayı: 4

Şanlıurfa Valiliği, Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Müzesi ve Satış Merkezi (ŞURKAV) Broşürü

Türkiye'nin Müzeleri-Yenilenen Müzeler, (Broşür), Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2013.

Çorum Kültür Sanat Dergisi, 2014, 15. Sayı (Hitit Söyleşileri III. Özel Sayısı)

3.Arşiv Kaynakları:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 11.10.1948, Fon Kodu: 30 18 1 2, Yer Numarası: 117-69-9.

BCA, 04.12.1923, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 29-160-11.

BCA, 12.04.1924, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 29-160-17.

BCA, 21.01.1924, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 29-160-14.

BCA, 11.10.1925, Fon Kodu: 51 0 0 0, Yer Numarası: 2-3-17.

BCA, 23.03.1932, Fon Kodu: 30 18 1 2, Yer Numarası: 26-19-5.

BCA, 31.07.1941, Fon Kodu: 30 18 1 2, Yer Numarası: 95-67-3.

BCA, 12.06.1928, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 31-166-6.

BCA, 26.11.1928, Fon Kodu: 189 9 0 0, Yer Numarası: 31-168-9.

BCA, 09.10.1928, Fon Kodu: 180 9 0 0, Yer Numarası: 31-168-1.

BCA, 08.01.1930, Fon Kodu: 30 18 1 2, Yer Numarası: 8-1-17.

Resmi Gazete, Sayı: 6092, 24 Ağustos 1945.

4.İnternet Kaynakları

http://www.unesco.org.tr

http://teftis.kulturturizm.gov.tr

http://www.kulturvarliklari.gov.tr

http://www.turkedebiyati.org

https://yarenevi.wordpress.com

http://www.milliyet.com.tr

http://aregem.kulturturizm.gov.tr

http://arkeologlardernegi.org

https://www.kultur.gov.tr

http://www.samsunkentmuzesi.com

http://www.istanbuloyuncakmuzesi.com

http://thbmer.gazi.edu.tr

http://turk_halkbilimi.gazi.edu.tr

http://www.kulturelmirasmuzesi.com

http://www.yasayanmuze.net

http://www.hurriyet.com.tr

http://www.sahinbey.bel.tr

http://www.kentmuzeleri.com

http://www.gaziantepmusem.com.tr

https://gantep.bel.tr

http://www.tarihikentlerbirligi.org

http://www.corumkulturturizm.gov.tr

http://www.corumhaber.net

http://www.kesinkarar.com

http://corumradyotelevizyonu.com

http://www.hurriyet.com.tr

http://corum.tarim.gov.tr

http://www.posta.com.tr

http://bianet.org

mmkd.org.tr

EKLER

Ek:1. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI SÖZLEŞMESİ (*) Paris, 17 Ekim 2003

Aşağıda kısaca UNESCO olarak anılacak olan, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatının Paris'te Yirmi dokuz Eylül-On yedi Ekim İki bin üç tarihleri arasında toplanan 32. Genel Konferansı, İnsan hakları alanında mevcut uluslararası belgelere, özellikle 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine, 1966 Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesine, 1966 Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine atıfta bulunarak, 1989 UNESCO Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararında, 2001 UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesinde ve Kültür Bakanları Üçüncü Yuvarlak Masa Toplantısında kabul olunan 2002 İstanbul Bildirgesinde vurgulandığı gibi, somut olmayan kültürel mirasın, kültürel çeşitliliğin potası ve sürdürülebilir kalkınmanın güvencesi olarak önemini göz önünde tutarak, Somut olmayan kültürel miras ile somut kültürel ve doğal miras arasındaki köklü karşılıklı bağlılığı göz önünde bulundurarak, Küreselleşme ve sosyal değişim süreçlerinin, topluluklar arasında diyalogu yenileme koşullarını oluşturmakla birlikte, hoşgörüsüzlük olgusunun yaptığı gibi, özellikle korumaya yönelik kaynakların yetersizliğinden dolayı, somut olmayan kültürel mirasla ilgili bozulma, yok olma veya yıkılma gibi ciddi tehditleri arttırdığını kabul ederek, İnsanlığın somut olmayan kültürel mirasının korunması konusunda evrensel istenç ile bir ortak kaygının varlığının farkında olarak, Toplulukların, özellikle yerli toplulukların, grupların ve bazı durumlarda bireylerin somut olmayan kültürel mirasın üretimi, korunması, bakımı ve yeniden yaratılması konusunda önemli rol oynadıklarını, böylece kültürel çeşitliliği ve insan yaratıcılığını zenginleştirdiklerini kabul ederek, UNESCO'nun, başta 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi olmak üzere kültürel mirasın korunması konusunda norm oluşturucu belgeler hazırlama yolundaki çalışmalarının geniş etkileri bulunduğunu not ederek, Somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda henüz, bağlayıcılığı olan hiçbir çok taraflı metin bulunmadığını ayrıca not ederek, Kültür ve doğa mirasıyla ilgili mevcut uluslararası anlaşmaların, tavsiyelerin ve kararların, somut olmayan kültürel mirasa ilişkin yeni hükümlerle etkili bir şekilde zenginleştirilmesi ve tamamlanması gerektiğini düşünerek, Somut olmayan kültürel mirasın önemi ve korunması konusunda, özellikle yeni kuşakların daha fazla bilinçlendirilmesi gerektiğini göz önünde bulundurarak, Uluslararası topluluğun, Sözleşmeye Taraf Devletlerle birlikte işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ruhu içinde bu mirasın korunmasına katkıda bulunması gerektiğini göz önünde bulundurarak, 2UNESCO'nun somut olmayan kültürel mirasla ilgili programlarını, özellikle İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirasının Başyapıtları Bildirgesini hatırlayarak, Somut olmayan kültürel mirasın, insanları birbirlerine yakınlaştırıcı ve onlar arasında değiş tokuşu ve anlayışı sağlayıcı, paha biçilmez rolünü göz önünde bulundurarak, 2003 Ekim'inin on yedinci gününde işbu Sözleşmeyi kabul etmiştir.

I. Genel Hükümler/Madde 1: Sözleşmenin Amaçları

İşbu Sözleşmenin amaçları şunlardır:

a)somut olmayan kültürel mirası korumak;

b)ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek;

c)somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak;

d) uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak.

Madde 2: Tanımlar

Bu Sözleşmenin amaçları bağlamında,

1. "Somut olmayan kültürel miras" toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar- anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur. İşbu Sözleşme bağlamında, sadece, uluslararası insan hakları belgeleri esaslarına uyan ve toplulukların, grupların ve bireylerin karşılıklı saygı gereklerine ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olan somut olmayan kültürel miras göz önünde tutulacaktır.

2. Yukarıda 1. fıkrada tanımlanan "somut olmayan kültürel miras", özellikle aşağıdaki alanlarda belirir:

a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;

b) Gösteri sanatları;

c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler;

d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;

e) El sanatları geleneği.

3. "Koruma" terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dâhildir.

4. "Taraf Devletler" Sözleşmeyle bağlı olan ve Sözleşmenin yürürlükte bulunduğu Devletlerdir.

5. Sözleşme 33. maddede gönderme yapılan ve işbu Sözleşmeye o maddede belirtilen koşullara uygun biçimde Taraf olan topraklara aynen uygulanır. Bu bağlamda Taraf Devletler terimi mezkur topraklara da atıfta bulunmaktadır.

Madde 3:Başka Uluslar Arası Belgelerle İlişki

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü,

a) 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına ilişkin Sözleşme gereğince dünya mirasına dâhil oldukları ilan olunan ve somut olmayan bir kültürel miras biriminin doğrudan bağlı bulunduğu malların statüsünü değiştirecek veya koruma düzeyini azaltacak biçimde; ya da

b) Taraf Devletlerin telif haklarına veya ekolojik ve biyolojik kaynaklarının kullanımına ilişkin uluslararası belgelerden doğan haklarını ve yükümlülüklerini etkileyecek şekilde yorumlanamaz.

II. Sözleşmenin Organları

Madde 4: Taraf Devletler Genel Kurulu

1.İşbu Sözleşme ile bir Taraf Devletler Genel Kurulu oluşturulmuştur; buna aşağıda Genel Kurul denilecektir. Genel Kurul, işbu Sözleşmenin egemen organıdır.

2.Genel Kurul, iki yılda bir olağan olarak toplanır. Genel Kurulun karar alması veya Hükümetler arası Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Komitesinin veya Taraf Devletlerin üçte birinin çağrısı üzerine olağanüstü toplantı yapılabilir.

3. Genel Kurul, kendi İç Tüzüğünü kabul eder.

Madde 5: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

Hükümetler arası Komitesi

1.UNESCO nezdinde bir somut olmayan kültürel mirasın korunması hükümetler arası Komitesi kurulmuştur; buna aşağıda Komite denilecektir. Komite, bu Sözleşme 34. madde uyarınca yürürlüğe girdikten sonra, Taraf Devletler Genel Kurulunca seçilecek 18 Taraf Devletin temsilcilerinden kurulu olacaktır

2.Sözleşmeye Taraf Devlet sayısı 50 olunca Komite üye sayısı 24'e yükseltilecektir.

Madde 6: Komite Üyelerinin Seçimi ve Görev Süreleri

1.Komite üyesi Devletlerin seçimi hakça coğrafi dağılım ve dönüşüm ilkelerine göre yapılır.

2.Komiteye üye Devletler, 4 yıllık bir görev süresi için, Genel Kurul olarak toplanacak Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından seçilir.

3.Bununla birlikte, birinci seçim döneminde seçilen Komite üyesi Devletlerin yarısının görev süresi iki yıl ile sınırlıdır. Bu Devletler birinci seçimde kurayla belirlenir.

4. Komiteye üye Devletlerin yarısı, her iki yılda bir Genel Kurul tarafından yenilenir.

5.Genel Kurul, boş üyelikleri doldurmak için gerekli sayıda Devleti üyeliğe seçer.

6.Komite üyesi bir Devlet, art arda iki görev süresi için seçilemez.

7. Komitesi üyesi Devletler, kendilerini temsil etmek için, somut olmayan kültürel mirasın çeşitli alanlarında nitelikli kişileri seçerler.

Madde 7: Komitenin Görevleri

İşbu Sözleşme tarafından verilmiş başka yetkilere zarar vermemek koşuluyla Komitenin görevleri şunlardır:

a) Sözleşmenin amaçlarını desteklemek, bu amaçların uygulamaya geçirilmesini özendirmek ve izlemek;

b) İyi örnek uygulamalar konusunda rehberlik etmek ve somut olmayan kültürel mirasın korunması önlemleri konusunda tavsiyelerde bulunmak;

c) 25. Maddeye uygun olarak Fon kaynaklarının kullanımı konusunda bir taslak hazırlamak ve Genel Kurulun onayına sunmak;

d) 25. Maddeye uygun olarak kaynaklarını arttırma yollarını aramak ve bu amaçla gerekli önlemleri almak;

e) Sözleşmenin hayata geçirilmesi için uygulama yönergeleri hazırlamak ve bunları Genel Kurul'un onayına sunmak;

f) 29. Maddeye uygun olarak Taraf Devletler tarafından sunulan raporları incelemek ve Genel Kurul için bunları özetlemek;

g) Taraf Devletlerin sunduğu talepleri incelemek ve Komite tarafından saptanarak Genel Kurul tarafından onaylanacak ölçütlere göre:

i) 16, 17 ve 18. maddelerde kayıtlı listeye yazım ve teklifler hakkında karar vermek;

ii) 22. madde uyarınca uluslararası yardım tahsisi konunda karar vermek.

Madde 8: Komitenin Çalışma Yöntemleri

1. Komite, Genel Kurula karşı sorumludur. Bütün uygulamaları ve kararları hakkında Genel Kurula rapor verir.

2. Komite, kendi iç tüzüğünü üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile belirler.

3. Komite, görevlerini yerine getirmek için geçici süre ile uygun gördüğü göreve özel danışma organlarını kurabilir.

4. Komite, belirli konularda danışmak amaciyle, toplantılarına somut olmayan kültürel mirasın çeşitli alanlarında yetkili olan herhangi bir özel ya da resmi kuruluşu veya özel kişiyi davet edebilir.

Madde 9: Danışsal Örgütlerin Akreditasyonu

1. Komite, somut olmayan kültürel miras alanında yetkileri kabul edilmiş olan hükümet dışı kuruluşların Komiteye akredite edilmesini Genel Kurul'a önerir. Bu örgütlerin danışsal görevleri bulunacaktır.

2. Komite, aynı zamanda bu akreditasyona ilişkin ölçüt ve usulleri de Genel Kurul'a önerir.

Madde 10: Sekretarya

1. UNESCO Sekretaryası Komiteye destek sağlayacaktır.

2. Sekretarya, Komite ve Genel Kurul'un belgelerini ve Komite toplantılarının gündem taslağını hazırlar, alınan kararların yürürlüğe koyulmasını sağlar.

III. Ulusal Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

Madde 11: Taraf Devletlerin Rolü

Her Taraf Devlet,

a. Kendi toprağı üzerinde bulunan somut olmayan kültürel mirasın korunmasını güvence altına almak için gerekli önlemleri alacaktır;

b. 2. maddenin 3. fıkrasında belirtilen koruma önlemleri arasından, kendi toprağı üzerinde bulunan somut olmayan kültürel mirasın çeşitli öğelerini grupların, toplulukların ve ilgili Hükümet dışı kuruluşların katılımıyla, belirleyecek ve tanımlayacaktır.

Madde 12: Envanterler

1. Her Taraf Devlet, korumak için tespit amacıyla kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın bir veya daha fazla envanterini, kendi durumuna uygun olacak biçimde hazırlar. Bu envanterler düzenli olarak güncelleştirilir. 2.Her Taraf Devlet 29. Madde gereğince devresel raporunu Komite'ye sunduğunda, bu envanterlerle ilgili bilgileri de verir.

Madde 13: Diğer Koruma Önlemleri

Her Taraf Devlet kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın korunmasını, gelişmesini ve değer kazanmasını güvence altına almak amacıyla aşağıdaki hususları gerçekleştirmeğe gayret eder:

a) Toplum içinde somut olmayan kültürel mirasın işlevinin değer kazanması yönünde bir genel politika benimsemek ve planlama programlarına bu mirasın korunmasını dâhil etmek;

b) kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda bir veya daha fazla yetkili kurum belirlemek ya da kurmak;

c) özellikle tehlike altındaki somut olmayan kültürel miras konusunda, somut olmayan kültürel mirasın etkili bir şekilde korunması için bilimsel, teknik ve sanatsal incelemeleri ve araştırmaya ilişkin yöntembilimini özendirmek;

d) Aşağıdaki hususları amaçlayan uygun yasal, teknik, idari ve mali önlemler almak:

(i) Somut olmayan mirasın eğitimi ve idaresi ile ilgili kurumların oluşturulmasını özendirmek ve bu mirasın sunum ve anlatımına ayrılmış yerlerde geleceğe iletilmesini sağlamak;

(ii) bu mirasa ulaşılmasını düzenleyen, mirasın kendine özgü geleneksel uygulamalarına saygı göstererek, somut olmayan kültürel mirasa ulaşılmasını güvence altına almak;

(iii) somut olmayan kültürel miras konusunda dokümantasyon merkezleri kurmak ve buralara ulaşılmasını kolaylaştırmak.

Madde 14: Eğitim, Duyarlılığın ve Kapasitenin Güçlendirilmesi

Her Taraf Devlet, uygun tedbirlerle şu hususları gerçekleştirmeye gayret eder:

a)somut olmayan kültürel mirasın tanınmasını, buna saygı duyulmasını ve geliştirilmesini özellikle aşağıda belirtilen önlemlerle sağlamak:

(i) toplumun genelini ve özellikle gençleri hedefleyen eğitici, duyarlılığı arttırıcı ve bilgilendirici programlar düzenlemek;

(ii) ilgili topluluklar ve gruplar içinde belirli eğitim ve yetiştirme programları düzenlemek;

(iii) somut olmayan kültürel mirasın korunması için özellikle yönetim ve bilimsel araştırma gibi alanlarda kapasite güçlendirici etkinlikler düzenlemek;

(iv) bilginin kuşaktan kuşağa geçişini okul dışı olanaklarla sağlamak;

b) kamuoyunu bu mirasa yönelen tehditler ve işbu Sözleşme gereğince yapılan etkinlikler konusunda bilgilendirmek;

c) somut olmayan kültürel mirasın anlatımı için gerekli olan doğal alanların ve belleğe ilişkin mekânların korunması için eğitim verilmesini teşvik etmek.

Madde 15: Topluluk, Grup ve Kişilerin Katılımı

Her Taraf Devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması etkinlikleri çerçevesine, toplulukların, grupların ve gerekli durumlarda bu mirası yaratan, sürdüren ve nakleden bireylerin, mümkün olan en geniş biçimde katılımlarını sağlamaya ve bunların yönetime etkin olarak iştiraklerini gerçekleştirmeye gayret eder.

IV. Uluslararası Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

Madde 16: İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi

1. Komite, somut olmayan kültürel mirası daha gözle görülür kılmak, önemi konusunda bilinçlenmeyi sağlamak ve kültürel çeşitliliğe saygı içinde diyalogu desteklemek için, ilgili Taraf Devletlerin teklifi üzerine, insanlığın somut olmayan kültürel mirasının temsili bir listesini hazırlar, güncelleştirir ve yayımlar.

2. Komite, bu listenin oluşturulması, güncelleştirilmesi ve yayımı ile ilgili ölçütleri hazırlar ve Genel Kurulun onayına sunar.

Madde 17: Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

1.Komite, uygun koruma önlemlerini almak amacıyla, bir Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi hazırlar, güncelleştirir ve yayımlar ve ilgili Taraf Devletin talebi üzerine bu mirası listeye kaydeder.

2.Komite, bu listenin oluşturulması, güncelleştirilmesi ve yayımı ile ilgili ölçütlerini hazırlar ve Genel Kurula sunar.

3.Çok acil durumlara ilişkin nesnel ölçütlerin Komite'nin talebi üzerine Genel Kurul tarafından onaylanması koşuluyla, Komite, ilgili Taraf Devlete danışmak suretiyle bir miras kalemini, 1. fıkrada belirtilen listeye kaydedebilir.

Madde 18: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Programları, Projeleri ve Etkinlikleri

1. Komite, gelişmekte olan ülkelerin özel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, Taraf Devletlerce sunulan öneriler temelinde, Komite tarafından tanımlanıp Genel Kurul tarafından onaylanan ölçütlere uygun biçimde, periyodik olarak, mirasın korunmasına yönelik ulusal, bölgesel veya yerel karakterli, Sözleşmenin hedef ve ilkelerini en iyi şekilde yansıtan program, proje ve etkinlikleri seçer ve destekler.

2. Komite, bu amaçla, Taraf Devletlerin önerilerin hazırlanması için uluslar arası yardım taleplerini alır, inceler ve onaylar.

3. Komite, kendisi tarafından saptanacak yöntemlerle iyi örnek uygulamalarına ilişkin bilgileri yaymak suretiyle anılan projelerin, programların ve etkinliklerin hayata geçirilmesine eşlik eder.

V. Uluslar Arası İşbirliği ve Yardım

Madde 19- İşbirliği

1.İşbu Sözleşme bağlamında, uluslararası işbirliği; diğerleri yanında bilgi ve tecrübe değiş tokuşunu, ortak girişimleri ve somut olmayan kültürel mirası koruma çabalarında Taraf Devletlere yardımcı olacak bir yardım mekanizmasını kurmayı içerir.

2.Taraf Devletler, kendi ulusal mevzuatlarına, örf ve adet hukukuna ve uygulamalarına halel gelmeden, somut olmayan kültürel mirasın korunmasının insanlığın genel çıkarı olduğunu kabul ederler ve bu amaçla birbirleriyle ikili, alt bölgesel, bölgesel ve uluslararası çerçevede işbirliği yapmayı üstlenirler.

Madde 20- Uluslararası Yardımın Amaçları

Uluslararası yardım şu amaçlarla sağlanabilir:

(a) Acil koruma gerektiren somut olmayan kültürel miras Listesine kayıtlı mirasın korunması;

(b) 11 ve 12. Maddeler bağlamında envanterler hazırlanması;

(c)Somut olmayan kültürel mirasın korunması amacına yönelik, yöresel, bölgesel ve ulusal düzeyde sürdürülen programların, projelerin ve etkinliklerin desteklenmesi;

(d)Komitenin gerekli görebileceği herhangi bir başka amaç.

Madde 21-Uluslar Arası Yardımın Biçimleri

Komite tarafından Taraf Devlete verilen yardım, 7. Maddede öngörülen uygulama yönergelerine ve 24. Maddede sözü edilen anlaşmaya göre yapılır ve şu biçimlerde olabilir:

(a) korumanın çeşitli yönlerine ilişkin incelemeler;

(b) uzman ve uygulayıcı sağlanması;

(c) gerekli tüm personelin eğitimi;

(d) norm oluşturucu metinlerin ya da başka önlemlerin düzenlenmesi;

(e) altyapı oluşturulması ve işletilmesi;

(f) donatım ve beceri sağlanması;

(g) gerektiğinde, düşük faizli borç ve bağış dâhil olmak üzere başka mali ve teknik yardım biçimleri.

Madde 22- Uluslararası Yardımın Koşulları

1.Komite uluslararası yardım taleplerini inceleme usulünü tespit edecek ve taleplerin, alınması öngörülen önlemler, gereken müdahaleler ve bunların maliyetinin hesaplanması gibi hangi unsurları içermesi gerektiğini belirleyecektir.

2.Acil durumlarda, yardım talepleri Komite tarafından öncelikli olarak incelenecektir.

3. Komite karar verebilmek için gerekli gördüğü inceleme ve danışmaları yapar.

Madde 23- Uluslararası Yardım Talepleri

1.Her Taraf Devlet topraklarındaki somut olmayan kültürel mirasın korunması için Komiteden uluslar arası yardım talebinde bulunabilir.

2.İki ya da daha fazla Taraf Devlet böyle bir talebi ortaklaşa sunabilir.

3.Talepler 22. Maddenin 1. fıkrasında yazılı bilgileri ve gerekli belgeleri içerir.

Madde 24- Yardımdan Yararlanan Taraf Devletlerin Rolü

1. Sözleşmenin hükümleri gereğince, tahsis olunan uluslararası yardım, yardımdan yaralanan Taraf Devlet ile Komite arasında yapılacak bir anlaşmaya göre yürütülür.

2. Genel kural olarak, yardımdan yararlanan Taraf Devlet, kendi kaynaklarının müsaadesi nispetinde, uluslar arası yardım sağlanan koruma önlemlerinin maliyetini paylaşır.

3. Yardımdan yararlanan Taraf Devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması için sağlanan yardımın kullanımı hakkında Komiteye bir rapor sunar.

VI. Somut Olmayan Kültürel Miras Fonu

Madde 25- Fonun Niteliği ve Kaynakları

1. Aşağıda □Fon□ olarak adlandırılacak olan bir □Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma Fonu□ oluşturulmuştur.

2.□Fon□ UNESCO'nun Finans Yönetmeliğine uygun biçimde emanet fonlarından oluşur

3.Fon'un kaynakları şunları içerir:

(a) Taraf Devletler tarafından yapılan katkılar;

(b) UNESCO Genel Konferansı tarafından bu amaçla tahsis edilen fonlar;

(c) aşağıda belirtilenler tarafından yapılabilecek bağışlar, hediyeler, vasiyetler:

(i) diğer devletler;

(ii) Birleşmiş Milletler sisteminin örgütleri ve programları, özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve diğer uluslararası örgütler;

(iii) Özel ya da kamu kurumları ya da bireyler.

(d) Fon kaynaklarına ödenen faizler;

(e) Fon için toplanan paralar ve Fon yararına düzenlenen etkinliklerden sağlanan girdiler;

(f) Komite tarafından hazırlanacak Fon yönetmeliklerinin müsaade ettiği diğer kaynaklar.

4.Komite bu kaynakları Genel Kurul tarafından belirlenmiş rehber esaslarına uygun olarak harcar.

5.Komite, genel amaçlar için veya kendisi tarafından onaylanmış proje olması koşuluyla belli projelere ilişkin özel amaçlı katkıları veya başka yardımları kabul edebilir.

6.Fon'a yapılan katkılar, işbu Sözleşmenin amaçlarıyla uyuşmayan hiçbir politik, ekonomik veya başka koşulla ilişkilendirilemez.

Madde 26- Taraf Devletlerin Fona Katkıları

1.Sözleşmeye Taraf Devletler, herhangi bir ek gönüllü katkıyı olumsuz yönde etkilememek koşuluyla, Fon'a en az her iki yılda bir ödeme yapmayı üstlenirler. Katkı, tüm Devletlere uygulanabilir eşit oran biçiminde Genel Kurul tarafından belirlenecektir. Genel Kurul'un bu kararı bu maddenin 2. paragrafında sözü edilen beyanı yapmamış olan, toplantıya katılan ve oy veren Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından alınır. Taraf Devletlerin katkı payı hiç bir şekilde UNESCO'nun normal bütçesine yaptığı katkının %1'ni aşamaz.

2.Bununla birlikte, Sözleşmenin 32. ya da 33. Maddesinde belirtilen her Devlet, onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgelerinin tevdii sırasında işbu Maddenin 1. Fıkrasının kendisini bağlamayacağını beyan edebilir.

3.Bu Maddenin 2. fıkrasında sözü edilen beyanı yapmış olan Taraf Devlet, anılan beyanı UNESCO Genel Müdürüne yapacağı bir bildirimle geri çekmeye gayret edecektir. Bununla birlikte, beyanın geri çekilmesi, Devletin ödeyeceği katkı payını, Genel Kurulun bir sonraki oturumunun açıldığı tarihe kadar etkilemez.

4. Komitenin çalışmalarını etkili bir biçimde planlayabilmesi için, işbu Maddenin 2. fıkrasında kayıtlı bildirimde bulunmuş olan işbu Sözleşmeye Taraf Devletlerin katkıları en az iki yılda bir düzenli bir biçimde ödenmeli ve bu Maddenin 1.fıkrası ile bağlı bulunmuş olsalar da, ödemeleri gerekecek katkıya mümkün olduğu ölçüde yakın olmalıdır.

5. O yılın ve hemen bir önceki takvim yılının zorunlu ya da gönüllü katkısını vaktinde ödememiş olan Sözleşmeye Taraf her Devlet, Komite üyesi seçilemez; bu koşul birinci seçimde uygulanmaz. O sırada Komite üyesi olan böyle bir Devletin görev süresi Sözleşmenin

6. Maddesinde kayıtlı seçimlerle sona erer.

Madde 27-Fona Ek Gönüllü Katkılar

26. Maddede öngörülenlere ek olarak Fona gönüllü katkı yapmak isteyen Taraf Devletler, Komitenin çalışmalarını buna göre planlayabilmesi için, en kısa zamanda bu konuda Komiteye bilgi verirler.

Madde 28- Uluslararası Bağış Toplama Kampanyaları

Taraf Devletler UNESCO'nun himayesinde Fon yararına düzenlenen uluslar arası bağış toplama kampanyalarına mümkün olduğu ölçüde destek olmalıdırlar.

VII. Raporlar

Madde 29: Taraf Devletin Raporları

Taraf Devletler Komite tarafından belirlenen biçimlerde ve zaman dilimlerinde Sözleşmenin etkin bir şekilde uygulanması için gereken yasa, tüzük ve yönetmelik düzenlemelerini içeren raporlarını Komiteye sunarlar.

Madde 30: Komite'nin Raporları

1.Komite, Taraf Devletlerin 29. maddede sözü edilen etkinliklerini ve raporlarını esas alan bir raporu her oturumunda Genel Kurula sunar.

2.Bu rapor UNESCO Genel Konferansı'nın bilgisine sunulur.

VIII. Geçici Hükümler

Madde 31: İnsanlığın Somut Olmayan ve Sözel Kültürel Mirasının Başyapıtları İlanı ile İlişki

1.Komite, işbu Sözleşme yürürlüğe girmeden ilan edilmiş olan İnsanlığın Somut Olmayan ve Sözel Kültürel Mirasının Başyapıtları nı İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne dahil eder.

2. Bu kalemlerin İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne dâhil edilmesi, 16. Maddenin ikinci fıkrası uyarınca karar verilmiş olan, daha sonraki yazılımların ölçütlerini hiçbir şekilde etkilemez.

3.İşbu Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra hiçbir İlan yapılamaz.

XI. Son Hükümler

Madde 32- Onay, Kabul ya da Uygun Görme

1.Bu Sözleşme, UNESCO'ya Üye Devletlerin kendi anayasal usulleri doğrultusunda onaylanır kabul edilir ya da uygun görülür,

2. Onay, kabul ya da uygun görme belgeleri UNESCO Genel Müdürü nezdine tevdi olunur.

Madde 33: Katılma

1.Bu Sözleşme, UNESCO üyesi olmayan, UNESCO Genel Konferansı tarafından katılmaya davet edilmiş olan devletlerin katılımına açıktır.

2.Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler tarafından içişlerinde kendilerini tam olarak yönetebilecekleri tanınmış, ancak Genel Kurul'un 1514 (XV) kararı uyarınca tam bağımsızlığını kazanmamış, işbu Sözleşmenin belirlediği konularda antlaşma yapma dâhil, bu konularda yetkisi tanınmış toprakların katılmasına da açıktır.

3. Katılma belgeleri UNESCO Genel Müdürü nezdine tevdi edilir.

Madde 34: Yürürlük

Bu Sözleşme, sadece onay, kabul, uygun görme ya da katılım belgelerini o tarihte ya da o tarihten önce tevdi etmiş Devletler bakımından, otuzuncu onay, kabul, uygun görme ya da katılım belgesinin tevdii tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girer. Herhangi bir başka Taraf Devlet bakımından onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgesinin tevdii tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girer.

Madde 35: Üniter Olmayan ya da Federatif Anayasalı Sistemler

Aşağıdaki şartlar üniter olmayan ya da federatif anayasa sistemlerine sahip Taraf Devletlere uygulanır:

(a) Bu Sözleşme hükümlerinin federal ya da merkezi yasama gücünün yasal yetki alanının içinde bulunanlar tarafından uygulanması bakımından, federal ya da merkezi hükümetin yükümlülükleri, federal olmayan Taraf Devletlerinki ile aynı olacaktır.

(b) Bu Sözleşme hükümlerini uygulayacak olan, ancak federasyonun anayasal sistemi bakımından yasal önlemler almak zorunda bulunmayan bireysel kurucu Devletler, ülkeler, eyaletler ya da kantonlar bakımından, federal hükümet, bu Devletlerin, ülkelerin, eyaletlerin ya da kantonların yetkili makamlarını anılan hükümlerden haberdar eder ve bunların kabulü yönünde tavsiyede bulunur.

Madde 36: Fesih

1. Her Taraf Devlet, Sözleşmeyi feshettiğini bildirme yetkisine sahiptir.

2. Fesih UNESCO Genel Müdürüne tevdi edilecek yazılı bir bildirimle yapılır.

3. Fesih, fesih belgesinin teslim alınmasından on iki ay sonra yürürlüğe girer.Bu durum ayrılan Taraf Devletin parasal yükümlülüklerini ayrılışının yürürlüğe girdiği tarihe kadar hiçbir şekilde etkilemez.

Madde 37: Sözleşmenin Tevdi Edildiği Makamın Görevleri

UNESCO Genel Müdürü bu Sözleşmenin tevdi edildiği makam olarak, Örgütün Üye Devletlerine, 33. maddede belirtilen Örgüte üye olmayan Devletlere, Birleşmiş Milletlere 32. ve 33. maddelerde sözü edilen her onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgesinin ve 36. Maddede değinilen fesih belgesinin tevdiini bildirir.

Madde 38: Değişiklikler

1.Her Taraf Devlet, Genel Müdüre yapacağı yazılı bir bildirim ile Sözleşmenin değiştirilmesini önerebilir. Genel Müdür bu bildirimi bütün Taraf Devletlere duyurur. Bu bildirimin duyurulmasından sonraki altı ay içerisinde Taraf Devletlerin en az yarısından fazlası talep lehinde cevap verirse, Genel Müdür bu öneriyi bir sonraki Genel Kurul oturumuna görüşülmek ve mümkünse kabul edilmek üzere sunar.

2.Değişiklikler toplantıya katılan ve oy veren Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğuyla kabul edilir.

3.Değişiklikler kabul edildikten sonra Taraf Devletlerin onay, kabul, uygun görme ya da katılımına sunulur.

4. Değişiklikler, sadece bunu onaylayan, kabul eden, uygun gören veya katılan Taraf Devletler bakımından, bu maddenin 3. fıkrasında sözü edilen belgelerin Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından tevdiinden üç ay sonra yürürlüğe girer. Bundan sonra, sözü edilen değişiklik, bu değişikliği onaylayan, kabul eden, uygun gören veya katılan her Taraf Devlet bakımından, onay, kabul uygun görme veya katılma belgelerinin tevdiinden üç ay sonra yürürlüğe girer.

5. 3. ve 4. fıkrada ortaya konan bu yöntem, Komitenin Taraf Devletlerin sayısıyla ilgili 5. Madde konusundaki değişikliklere uygulanmaz. Bu değişiklik önerileri kabul edildikleri anda yürürlüğe girer.

6. Bu maddenin 4. fıkrası gereğince değişikliklerin yürürlüğe girmesinden sonra bu Sözleşmeye Taraf olan bir Devlet farklı bir bildirimde bulunmadığı takdirde,

(a) Sözleşmenin değiştirilmiş haline Taraf kabul edilir;

(b) Değişikliklerle yükümlü olmayan herhangi bir Taraf Devlet bakımından ise, Sözleşmenin değiştirilmemiş haline Taraf kabul edilir.

Madde 39: Geçerli Sözleşme Metinleri

İşbu Sözleşme; Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca hazırlanmıştır. Altı metin de aynı derecede geçerlidir.

Madde 40: Sözleşmenin Tescili

İşbu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Senedinin 102.Maddesi gereğince UNESCO Genel Müdürü'nün talebiyle Birleşmiş Milletler Sekreteryasına tescil olunur.

(*)Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Fransızca'dan çevirisi, sözleşme görüşmelerine hükümetler arası uzman olarak katılan Prof. Dr. M. Öcal Oğuz, İngilizce'den çevirisi ise, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Programından Yeliz Özay tarafından yapılmış, daha sonra iki metin karşılaştırılarak Türkçe metin oluşturulmuş, bu metin ise, Türkiye'nin UNESCO'daki önceki Daimi Temsilcilerinden E. Büyükelçi Pulat Tacar tarafından yeniden gözden geçirilerek önerilen çeviri metin elde edilmiştir.

Ek.2. Samsun Kent Müzesi'nden Bir Kesit (ÇEKÜL Arşivi)



Ek.3. Şanlıurfa Kent Müzesi'nden Bir Kesit (ÇEKÜL Arşivi)



Ek.4. Türk Hamam ve Yıkanma Geleneğine Ait Objeler (Topkapı Sarayı Arşivi)



Ek.5. Anadolu'da, (Rize) Sonbahar Mevsiminde Kış Hazırlığı Kapsamında Yapılan Pekmez ve Sucuk Hazırlığı (Nurullah Çakır Özel Arşivi-2013)



Ek.6. Geleneksel El Sanatlarının Yaşatılmaya Çalışıldığı Şanlıurfa'dan Kazazlık Mesleği (Nurullah Çakır Özel Arşivi-2015)



Ek.7. Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Araştırma ve Geliştirme Eğitim Merkezi (GESEM) Keçecilik Mesleğinin Yaşatılması (Nurullah Çakır Özel Arşivi-2015)





Ek.8. UNESCO Dünya Kültürel Miras Listesine Giren Türk Ebru Sanatı (http://www.hurriyet.com.tr/ebru-sanati-unesco-dunya-kulturel-miras-listesi)





Ek.9. Çorum'un Tarihsel-Kültürel Birikimi İtalya'nın Başkenti Roma'da. (Nurullah Çakır Özel Arşivi-2010)





Ek.10. Çorum'un Tarihsel-Kültürel Birikimi İtalya'nın Başkenti Roma'da. (Nurullah Çakır Özel Arşivi-2010)





Ek.11. Çorum Kültürünün Tanıtım Çalışmalarından Bir Kesit. (http://corumradyotelevizyonu.com)





Ek.12. Topkapı Sarayı Yeme-İçme ve Mutfak Kültürüne Ait Objeler (Topkapı Sarayı Arşivi)





